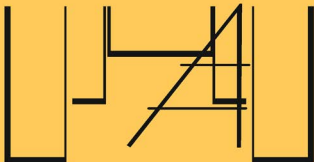

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

13

**V WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA

13

V WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

13

**V WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

REDAKCJA

Agnieszka Łuszek, Jędrzej Leśniewski

**Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej
Wrocław 2017**

Recenzja naukowa

dr hab. Aneta Firlej-Buzon
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Redaktor prowadzący

Elżbieta Żurawska-Luczyńska

Layout i projekt okładki

Studio Wydawniczo-Poligraficzne TArt

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej książki, zarówno w całości, jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny, fotograficzny i inny bez zgody wydawcy i właścicieli praw autorskich.

© Copyright by Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2017

ISBN 978-83-7493-976-8

OFICYNA WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław

<http://www.oficyna.pwr.edu.pl>

e-mail: oficwyd@pwr.edu.pl, zamawianie.ksiazek@pwr.edu.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Witold Kozakiewicz Nowe zadania dla biblioteki uczelnianej na przykładzie Strefy Wiedzy i Innowacji Uniwersytetu Medycznego w Łodzi	9
Stanisława Pietrzyk-Leonowicz Miejsce biblioteki w strukturze uczelni	19
Anna Starek, Monika Szarama Rola biblioteki akademickiej w przestrzeni uczelni i regionu na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie	35
Urszula Franas-Mirowska, Karolina Wicha Koncepcja „trzeciego miejsca” jako element kreowania wizerunku biblioteki akademickiej w przestrzeni społecznej	55
Ewa Piotrowska Projekty biblioteczne realizowane w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie	75
Maria Garczyńska Rejestracja działalności publikacyjnej w aspekcie wykorzystania danych bibliograficznych	85
Magdalena Sołowiej, Dorota Stańczak Analiza zasobów, dostępności i wykorzystania komercyjnych baz danych abonowanych przez Uniwersytet Wrocławski w kontekście ich przydatności dla użytkownika	95
Marta Natalia Kordas Analiza baz danych tworzonych przez biblioteki uczelniane w Polsce	107
Agnieszka Wójcik 10 lat Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej	121

CONTENTS

Preface	7
Witold Kozakiewicz New tasks for the academic library based on the Knowledge and Innovation Hub of Medical University of Lodz	9
Stanisława Pietrzyk-Leonowicz The place of the library in the university structure	19
Anna Starek, Monika Szarama The role of academic library for university and local community: example of Main Library of University of Life Sciences in Lublin	35
Urszula Franas-Mirowska, Karolina Wicha The concept of a “third place” as an element of creation of the academic library image in social space	55
Ewa Piotrowska Library projects implemented in the Main Library of Pedagogical University of Cracow	75
Maria Garczyńska Publication activity registration in the aspect of bibliographic data exploitation	85
Magdalena Sołowiej, Dorota Stańczak Analysis of resources, availability and use of commercial databases subscribed by University of Wrocław in the context of their usefulness for user	95
Marta Natalia Kordas Analysis of the databases created by academic libraries in Poland	107
Agnieszka Wójcik 10 years of Lower Silesian Digital Library Consortium	121

WSTĘP

Piąta edycja Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy, zorganizowana w 2016 roku przez Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej oraz Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, to kontynuacja cyklicznej konferencji, której idea powstała w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej ponad dekadę temu. Od pierwszej edycji konferencji – zorganizowanej w 2007 roku – wydarzenie cieszy się dużym powodzeniem. Na sukces złożyły się – przede wszystkim – proponowana tematyka, interesujące wystąpienia prelegentów oraz budowana przez wszystkie lata otwartość i atmosfera sprzyjająca wymianie doświadczeń płynących z codziennej pracy zawodowej. Rozwój nowych technologii komunikacyjnych, implikujący wirtualne chociażby skrócenie dystansu między instytucjami bibliotecznymi na całym świecie, wymusił przeformułowanie pierwotnych założeń towarzyszących powstaniu koncepcji Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych. Piąta edycja WSB znacznie odbiegała od modelu spotkań przedstawicieli bibliotek z różnych zakątków świata, obierając za cel omawianie problemów istotnych dla instytucji bibliotecznych na poziomie krajowym. Dotychczas poruszana tematyka spotkań, oscylująca wokół roli biblioteki akademickiej w uczelni i regionie oraz elektronicznych zasobów bibliotecznych, a także dokumentowania i analizy dorobku naukowego, została uzupełniona o kwestię systemu informacji o nauce i szkolnictwie wyższym (POL-on) – co wynikało z dynamicznie zmieniających się regulacji prawnych dotyczących sprawozdawczości w obszarze publikacji naukowych. Wartość dodaną piątej edycji WSB w 2016 roku stanowiła prekonferencja *WSB Technologie*, w trakcie której prezentowano i dyskutowano na temat nowoczesnych technologii oferowanych bibliotekom, a także możliwość podejmowania gości w nowym budynku CWINT PW_r.

Teksty zamieszczone w niniejszym 13 tomie *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia* zostały przedstawione na V Wrocławskich Spotkaniach Bibliotekarzy. Zachęcam do ich lektury.

Jędrzej Leśniewski

Witold KOZAKIEWICZ
Uniwersytet Medyczny w Łodzi
Centrum Informacyjno-Biblioteczne
witold.kozakiewicz@umed.lodz.pl

NOWE ZADANIA DLA BIBLIOTEKI UCZELNIANEJ NA PRZYKŁADZIE STREFY WIEDZY I INNOWACJI UNIwersytetu Medycznego w Łodzi

Biblioteka jako organizacja podlegająca ewolucji musi stale dostosowywać się do nowoczesnego środowiska i współczesnych wyzwań, takich jak postęp technologiczny, zwiększanie się konkurencyjności w sektorze akademickim, skupienie się na efektach kształcenia i badań, czy redukcje i zmiany finansowania działalności. Te wyzwania powodują wzrost nacisku na współpracę pomiędzy pracownikami biblioteki i innymi jednostkami Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. W I kwartale 2016 roku zakończyła się przebudowa starego budynku biblioteki. W wyniku tej modernizacji wygospodarowano pomieszczenia dla kolejnych jednostek UM, takich jak Archiwum, Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Biuro Nauki, Strategii i Rozwoju. Te jednostki wraz z Centrum Informacyjno-Bibliotecznym stworzyły nowy podmiot o nazwie Strefa Wiedzy i Innowacji. Strefa powołana w odpowiedzi na potrzeby ekonomiczne i organizacyjne ma służyć konsolidacji potencjału wiedzy i zarządzania projektami w uczelni, a także jako wsparcie procesu komercjalizacji badań i rozwoju współpracy z biznesem. Głównym celem tego przedsięwzięcia jest stworzenie dogodnych warunków do tworzenia projektów o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Działalność Strefy jest oparta na koncepcji trójkąta wiedzy Nauka–Edukacja–Business. W ten sposób, odnowiony budynek będzie nie tylko wspólną przestrzenią, ale stanie się miejscem, w którym będą się zacierać tradycyjne granice pomiędzy poszczególnymi działami wchodzącymi w skład SWI. Oczekuje się, że pracownicy biblioteki, oprócz wspomagania użytkowników biblioteki, będą aktywnie wspierać i uczestniczyć w projektach innych jednostek Uniwersytetu, a doświadczenia działów wchodzących w skład Strefy wzbogacą ofertę usług bibliotecznych.

W 1977 roku Akademia Medyczna w Łodzi doczekała się nowoczesnego budynku Biblioteki Głównej. Gmach zaprojektowany przez Witolda Millo przez wiele lat służył pokoleniom studentów medycyny oraz środowisku medycznemu Łodzi. Nadeszły nowe czasy, weszły do użycia nowe technologie, związane z rozwojem systemów informatycznych, Internetu i usług elektronicznych. Od komputeryzacji katalogów poprzez elektroniczne bazy danych bibliograficznych aż po dostęp do czasopism

i podręczników przez Internet oraz digitalizację zbiorów drukowanych. Zmiany, które zaszły w tym czasie doprowadziły do tego, że 40-letni budynek przestał spełniać wymagania stawiane nowoczesnym bibliotekom akademickim. Władze Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dostrzegając ten problem podjęły decyzję o kompleksowej modernizacji obiektu. W maju 2016 roku, po 12 miesiącach od rozpoczęcia prac budowlanych, w dawnym budynku Biblioteki Uniwersytetu Medycznego rozpoczęła działalność Strefa Wiedzy i Innowacji. Nowa przestrzeń wytworzona w trakcie modernizacji pozwala, oprócz funkcji bibliotecznych, umieścić pod jednym dachem jednostki związane z zarządzaniem wiedzą zapewniające dostęp do informacji oraz pomoc w przygotowywaniu i prowadzeniu projektów. Swoją siedzibę znalazły tutaj, oprócz Centrum Informacyjno-Bibliotecznego, Biuro Nauki Strategii i Rozwoju, Centrum Innowacji i Transferu Technologii, Archiwum oraz nowo powołany Inkubator Przedsiębiorczości.

Il. 1. Budynek Strefy Wiedzy i Innowacji Uniwersytetu Medycznego w Łodzi po modernizacji

Przemiana Biblioteki UM w Strefę Wiedzy i Innowacji odbyła się na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, przemiana infrastrukturalna. Zmodernizowany budynek, wyposażony został w najnowocześniejsze rozwiązania służące czytelnikom i pracownikom. W pełni klimatyzowane wnętrza, pokoje do spotkań, do pracy indywidualnej i zespołowej. Zautomatyzowane systemy do obsługi księgozbioru umożliwiają zwrot i odbiór zamówień w godzinach nocnych i w weekendy. Dla czytelników przygotowano wolny dostęp do księgozbioru, stanowiska komputerowe i sieć Wi-Fi w całym budynku. Po drugie, przemiana mentalna. Budynek Strefy zaprasza swoich klientów całą dobę. Uzyskane w trakcie modernizacji miejsca do pracy mają służyć zarówno czytelnikom korzy-

stającym ze zbiorów bibliotecznych, jak i zespołom przygotowującym kolejne projekty dla potrzeb Uczelni, a nawet tym użytkownikom, którzy poszukują jedynie spokojnego miejsca do nauki czy pracy w małych zespołach. Na tych, którzy planują uruchomienie własnego biznesu, oczekują pomieszczenia w Inkubatorze Przedsiębiorczości wraz ze wsparciem ze strony wszystkich jednostek mających swą siedzibę w SWI.

Il. 2. Szafki dla czytelników wyposażone w zamki szyfrowe

Po trzecie, przemiana funkcjonalna. Cztery poziomy budynku, każda z inną funkcją. W piwnicy umiejscowiony został zamknięty, niedostępny dla użytkowników magazyn mieszczący zbiory biblioteczne i archiwalne. Parter to strefa swobody – miejsce, w którym użytkownicy mogą przy kawie spotkać się w trakcie przerwy w nauce lub w zajęciach. Tutaj można odebrać zamówione książki, zwrócić wypożyczone, wybrać potrzebne podręczniki lub skorzystać z komputera. Piętro pierwsze to strefa pracy i nauki. W tej części umieszczono stanowiska i pokoje do pracy indywidualnej i grupowej, salę seminarną i otwartą przestrzeń w patio, które szybko można przekształcić w czytelnię, salę konferencyjną lub wystawienniczą. Towarzyszy temu strefa wolnego dostępu do półek z książkami i czasopismami, co pozwala na dużą autonomię czytelników w zakresie korzystania ze zbiorów bibliotecznych. To piętro dla tych, którzy potrzebują ciszy i skupienia, aby w spokoju popracować nad projektem lub po prostu pouczyć się. Drugie piętro to strefa biurowa i oraz pomieszczenia Inkubatora Przedsiębiorczości, w którym oczekujemy na chętnych do rozpoczęcia przygody z własnym biznesem.

II. 3. Salki do pracy indywidualnej

II. 4. Czytelnia w patio z możliwością przekształcenia w salę konferencyjną

Il. 5. Strefa swobody na parterze do pracy głośnej i spotkań

Il. 6. Strefa wolnego dostępu i miejsca do pracy

W Strefie Wiedzy i Innowacji ma także siedzibę biuro projektu EIT Health – międzynarodowego konsorcjum działającego w obszarze tematycznym „Innowacje na rzecz zdrowia i aktywnego starzenia”. Uniwersytet Medyczny w Łodzi jest regionalnym partnerem konsorcjum (Innostar) wraz z Instytutem Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi i łódzką firmą Ericpol Sp. z o.o. [6].

Utworzenie Strefy Wiedzy i Innowacji stanowi pierwszy etap dużo większego zamierzenia, jakim jest projekt pt. „BRaIn Badania Rozwój Innowacje w łódzkim kampusie biomedycyny i farmacji”. Projekt zakłada kompleksową przebudowę kampusu, na terenie którego znajduje się budynek dawnej Biblioteki UM. W ramach działania przewidziano modernizację budynku Wydziału Farmaceutycznego i budowę nowej siedziby dla Wydziału Nauk Biomedycznych i Kształcenia Podyplomowego, a także siedzibę dla Instytutu Biologii Medycznej PAN. W projekcie oprócz naszej uczelni i IBM PAN bierze udział Instytut Medycyny Pracy oraz partnerzy biznesowi [5].

Kluczem do sukcesu Strefy Wiedzy i Innowacji jest współpraca wchodzących w jej skład jednostek, wzajemne uzupełnianie się i inspirowanie. Działalność Strefy z jednej strony ma służyć studentom od momentu rozpoczęcia przez nich nauki dzięki dostępowi do podręczników i źródeł wiedzy, które zapewnia CIB, poprzez wsparcie ze strony Działu Współpracy z Zagranicą przy programach wymiany międzynarodowej, pomoc BNSiR przy planowaniu i prowadzeniu projektów badawczych, aż po komercjalizację wyników tych projektów i pomoc CiITT i Inkubatora przy zakładaniu własnego biznesu.

Z drugiej strony Strefa Wiedzy to miejsce, które ma wspierać i kreować projekty „od pomysłu do przemysłu” począwszy od BNSiR z wykorzystaniem zasobów informacyjnych CIB i Archiwum oraz wiedzy CiITT kończąc na Inkubatorze Przedsiębiorczości jako miejscu narodzin nowych start-upów.

W ten sposób, nowy budynek biblioteki nie będzie tylko wspólną przestrzenią, ale staje się miejscem, w którym będzie kreowany nowy model współpracy. Oczekuje się, że pracownicy biblioteki będą aktywnie wspierać i uczestniczyć w projektach innych jednostek Uniwersytetu. Przestrzeń biblioteczna została zaplanowana w taki sposób, że w obrębie jednej lokalizacji wygospodarowano miejsca do spotkań, wymiany pomysłów oraz wspólnej pracy dla studentów, nauczycieli akademickich i naukowców, jak również przedstawicieli małego biznesu.

Bliskość wszystkich jednostek umożliwi sprawny przepływ informacji między nimi. Publikacje naukowe, informacje o patentach, projektach badawczych realizowanych przez naukowców Uniwersytetu są dostępne w jednym miejscu wraz z innymi zasobami bibliotecznymi (książki, czasopisma, źródła elektroniczne). Ponadto bibliotekarze mają możliwość podzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi pracownikami. Badania pokazują, że bibliotekarze medyczni często współpracują z innymi grupami pracowników w swojej organizacji, zapewniając szeroki zakres usług związanych z zarządzaniem danymi. Wykonują zadania, takie jak przeglądy

systematyczne czy wyszukiwanie literatury, co pozwala zaoszczędzić czas pracowników naukowych [1–3]. Wyniki wyszukiwań dokonanych przez bibliotekarzy są istotne i przydatne, na co wskazuje zadowolenie naukowców z jakości świadczonych usług [1–3]. Tacy bibliotekarze dziedzinowi są postrzegani jako cenni członkowie zespołów badawczych [2, 4]. Ponadto, bibliotekarz jako specjalista w zakresie bibliometrii może pomóc w przygotowaniu wniosków o dofinansowanie projektu badawczego, czy w znalezieniu współpracowników dla następnych projektów. Korzystając z odpowiednich narzędzi analitycznych, może śledzić najnowsze trendy badawcze w dziedzinach biomedycznych. Ważnym zadaniem jest także zapewnienie szkoleń dla kadry naukowej związanych z obsługą zasobów elektronicznych. Taka współpraca pozwoli zaoszczędzić czas, który można efektywniej wykorzystać na realizację badań.

Il. 7. Pomieszczenie dla start-upów w strefie Inkubatora Przedsiębiorczości

Dostrzegając zalety takiego modelu współpracy, mamy świadomość wyzwań stojących przed pracownikami. Nowy model współpracy biblioteki obejmuje nie tylko współdzielenie przestrzeni przez pracowników biblioteki i innych jednostki uczelni, ale także zmianę zadań bibliotekarzy. Jako część większego zespołu bibliotekarze muszą się dostosować do potrzeb nowych grup klientów wewnętrznych i zewnętrznych. Nowa koncepcja działania Strefy Wiedzy i Innowacji wymaga nowych umiejętności i kompetencji od bibliotekarzy. Aby odnieść sukces, muszą dostosować usługi biblioteki do współczesnych wymagań swoich klientów, zwłaszcza w dziedzinie umiejętności informatycznych.

Il. 8. Informatorium Centrum Informacyjno-Bibliotecznego,
główny punkt kontaktowy dla klientów Strefy Wiedzy i Innowacji

Bibliotekarze z Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dopiero zaczynają adaptować się do nowego otoczenia i brak im doświadczenia i wypracowanych zasad działania w tego rodzaju partnerstwie.

Najtrudniejsza wydaje się jednak integracja z pracownikami innych działów, bez wypracowania zasad dobrego partnerstwa i poznania się nie uda się osiągnąć zamierzonych celów.

LITERATURA

- [1] BRETTE A., MADEN-JENKINS M., ANDERSON L., MCNALLY R., PRATCHETT T., TANCOCK J., Thornton D., Webb A., *Evaluating clinical librarian services: a systematic review*, Health Information Libraries Journal 2011, Mar. 28(1), s. 3–22.
- [2] FEDERER L., *The librarian as research informationist: a case study*, Journal of the Medical Library Association 2013, Oct. 101(4), s. 298–302.
- [3] JANKE R., RUSH K.L. *The academic librarian as co-investigator on an interprofessional primary research team: a case study*, Health Information Libraries Journal 2014, Jun; 31(2), s. 116–22.
- [4] MARTIN E., *Highlighting the Informationist As a Data Librarian Embedded in a Research Team*, Journal of eScience Librarianship 2013, Vol. 2(1), s. 1–2.
- [5] *Materiały promocyjne projektu „BRaIn Badania Rozwój Innowacje w łódzkim kampusie biomedycyny i farmacji”* [online]. [Dostęp: 12.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://umed.pl/pliki/2014/12/Folder-BRaIn-www.pdf>
- [6] *Materiały informacyjne projektu EIT Health* [online]. [Dostęp: 12.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://eit.europa.eu/sites/default/files/EIT%20Health%20-%20Factsheet%202014.pdf>

NEW TASKS FOR THE ACADEMIC LIBRARY BASED ON THE KNOWLEDGE AND INNOVATION HUB OF MEDICAL UNIVERSITY OF LODZ

The library is the evolving organization seeking new ways for adapting to modern environment and contemporary challenges. Demands of our times, such advances in technology, reduction of funds, increase of competition in academic sector, focus on outcomes in education and research, induce recognition of the need for collaboration between library staff and other University departments.

The Library of Medical University in Lodz faces challenges related to a new environment. On the first quarter of 2016 the extensive restoration of old building was finished. The library staff will share the upgraded premises with other University departments creating the new entity named the Knowledge and Innovation Hub (KIH). The KIH has been established out of economic and operational necessity to consolidate the potential of knowledge and project management, to support the commercialization process, and to develop cooperation with business.

The renovated building will not be just a common space, but it will become a place where the traditional boundaries between departments belonging to the KIH will blur. It is expected that the library staff, in addition to assisting library users, will actively support and participate projects of other units, and the experiences of departments included in the KIH will enrich the offer of library services.

*biblioteka akademicka, funkcje biblioteki, zadania biblioteki,
wizerunek biblioteki, usługi informacyjno-edukacyjne,
działalność dydaktyczna, ocena parametryczna*

Stanisława PIETRZYK-LEONOWICZ

Biblioteka Politechniki Lubelskiej

Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej

s.pietrzyk@pollub.pl

MIEJSCE BIBLIOTEKI W STRUKTURZE UCZELNI

Funkcjonowanie bibliotek szkół wyższych reguluje Ustawa o Szkolnictwie Wyższym. Jej rolę i zadania określa Ustawa o bibliotekach. A jakie jest naprawdę miejsce biblioteki w strukturze uczelni? Czy gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów w dzisiejszej rzeczywistości, przy obecnym tempie zmian (również regulacji prawnych) i nowych technologii wystarczy, by skutecznie wspierać macierzystą uczelnię i być dla niej niezbędną jednostką? Zadania, jakie stają teraz przed biblioteką, to już nie tylko organizacja warsztatu bibliotecznego i informacyjnego, ale przede wszystkim bezpośrednie wspieranie pracowników uczelni w działalności służącej rozwojowi i potrzebom nauki. Bibliotekarze to specjaliści przygotowani do realizacji wielu nowych, bardzo ważnych zadań dla swojej uczelni. W artykule zostaną przedstawione zmiany i procesy, jakie dokonały się i ciągle dokonują w Bibliotece Politechniki Lubelskiej, aby biblioteka mogła sprostać tym nowym zadaniom.

WSTĘP

Podstawą prawną funkcjonowania bibliotek szkół wyższych jest ustawa z 27 lipca 2005 roku Prawo o szkolnictwie wyższym. W artykule 88 określono, że w uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego trzon stanowi biblioteka, a szczegółowe zadania określa statut.

W oparciu o te regulacje biblioteka, realizując zadania gromadzenia, udostępniania zasobów i usług informacyjnych, wpisuje się swoją działalnością w kulturę organizacyjną uczelni. Jako jej integralna część ma służyć rozwojowi i potrzebom nauki, odgrywać ważną rolę w procesie dydaktycznym.

Na przestrzeni kilkunastu lat, pod wpływem nowych technologii informacyjnych, organizacja warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej pracowników uczelni uległa radykalnej zmianie. Biblioteki akademickie, nadążając za potrzebami użytkowników,

dostosowują się do nowych warunków i unowocześniają swoje usługi. Pomimo tego, większość społeczności akademickiej bywa usatysfakcjonowana informacjami, które może wyszukać w otwartym Internecie. Aby uświadomić użytkownikowi sens korzystania z informacji organizowanej poprzez bibliotekę i utrzymać swoją rolę w uczelni, biblioteki rozszerzają zadania dydaktyczne. Ponadto, tak jak firmy, pracują nad swoim wizerunkiem, promują usługi organizując je pod kątem aktualnych potrzeb środowiska akademickiego. Działania te mają na celu wykazanie, że warunki organizacyjne oraz kompetencje pracowników bibliotek pozwalają na realizację wielu istotnych zadań dla macierzystej uczelni [2]. Biblioteka ma być nie tylko miejscem pracy, ale również przyjazną, zapraszającą przestrzenią, gdzie można się spotkać, wymienić poglądy i odpocząć.

Dyskusja nad rolą i miejscem biblioteki w przestrzeni akademickiej to temat bardzo często poruszany w literaturze przedmiotu. Dynamika zmian, rozwój technologii, przeobrażenia jakie zachodzą we współczesnym bibliotekarstwie oraz rozwoju uczelni wyższych uzasadniają jego wielokrotne podejmowanie.

W artykule zostaną przedstawione nowe funkcje i zadania jakie realizuje Biblioteka Politechniki Lubelskiej we współpracy ze środowiskiem akademickim Uczelni.

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI LUBELSKIEJ – NOWE ZADANIA, NOWA PRZESTRZEŃ

WYDAWNICTWA UCZELNIANE I BIBLIOTEKA CYFROWA PL

Decydujące znaczenie dla kształtowania struktury organizacyjnej bibliotek akademickich mają potrzeby ich macierzystych uczelni oraz sposób, w jaki realizują zadania systemu biblioteczno-informacyjnego [10].

Biblioteka Politechniki Lubelskiej na przestrzeni ostatnich kilku lat niejednokrotnie zmieniała strukturę. Wpływ na te zmiany, polegające na przekształcaniu, scalaniu lub tworzeniu nowych oddziałów, miały głównie nowe zadania, jakie stanęły przed biblioteką.

W 2010 roku zapadła decyzja o włączeniu działalności wydawniczej Uczelni do zadań biblioteki – tak powstał Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej – rozwiązanie unikatowe w skali kraju. Od tego czasu wszystkie publikacje wydawane przez Uczelnię równocześnie są umieszczane na zasadzie wolnego dostępu w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej [15].

Dodatkowe działania Ośrodka polegały na typowaniu najbardziej wartościowych, niezbędnych studentom pozycji, wcześniej wydanych przez Politechnikę Lubelską oraz uzyskiwaniu zgody ich twórców na umieszczenie w bibliotece cyfrowej. Prowadzono równocześnie rozległą akcję promocyjną biblioteki cyfrowej wśród pracowników naukowych i studentów. Wskazywano, że dla niskonakładowych publikacji nau-

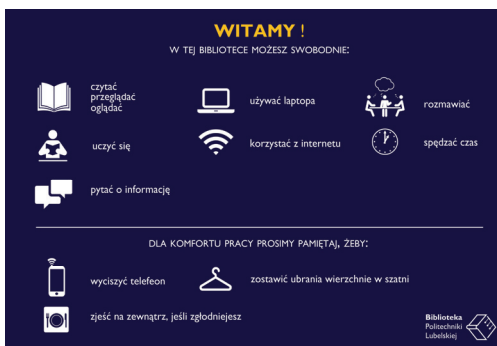
kowych i dydaktycznych bardzo korzystne jest publikowanie książki oraz jej wersji elektronicznej w bibliotece cyfrowej.

Oryginalne rozwiązanie organizacyjne, polegające na połączeniu działalności wydawniczej i biblioteki cyfrowej dowodzi, że w ramach istniejących rozwiązań prawnych jest możliwe otwarte publikowanie najnowszych książek w bibliotece cyfrowej szkoły wyższej. Publikowanie to spełnia oczekiwania zarówno pracowników naukowych, jak i studentów [3].

BUDOWANIE WIZERUNKU

Swoje odbicie w strukturze organizacyjnej miała również zmiana lokalizacji biblioteki. W 2013 roku władze uczelni uwzględniły bibliotekę w planach zagospodarowania pomieszczeń w nowym budynku Centrum Innowacji i Zaawansowanych Technologii. Biblioteka otrzymała przestrzeń o powierzchni 1050 m². Budynek, gdzie na pięciu kondygnacjach znajduje się 30 laboratoriów i pracowni naukowych, służy realizacji badań naukowych oraz ma podnieść jakość i atrakcyjność kształcenia. Jest to dobre miejsce dla biblioteki, będącej również swoistym laboratorium wiedzy.

Surowy, industrialny styl budownictwa przewidziany dla tej inwestycji, wbrew wcześniejszym obawom, wpisał się w trendy biblioteczne. Biblioteka podjęła się dostosowania nowej przestrzeni do swoich potrzeb i przede wszystkim do potrzeb swoich użytkowników. Powstała koncepcja stworzenia całościowej identyfikacji wizualnej w celu ujednoczenia wizerunku. Głównym założeniem było, aby identyfikacja, wpisująca się we współczesne trendy w projektowaniu, była atrakcyjna i czytelna, odzwierciedlała charakter biblioteki oraz wyraźnie wyznaczała jej przestrzeń. Głównymi elementami systemu oznaczeń przestrzeni są tablice informacyjne oraz kolorowe pasy kierunkowe na podłodze (prowadzące odpowiednio do Wypożyczalni, Czytelnicy i części administracyjnej). Pasy z jednej strony pełnią funkcję informacyjną, a z drugiej dekoracyjną, nawiązując do nowoczesnych przestrzeni użyteczności publicznej [16].

II. 1. System informacji wizualnej BPL

Przestronne pomieszczenia, lepsza lokalizacja to dla Biblioteki nowe perspektywy. Od stycznia 2015 roku wszystkie oddziały techniczne, tj. gromadzenia i opracowania zbiorów, IT, wydawnictwa oraz wypożyczalnia, informacja naukowo-techniczna funkcjonują już w nowej przestrzeni. Na wydziałach pozostały biblioteki specjalistyczne.

Biblioteka jest miejscem, w którym można zapoznać się z literaturą czy uzyskać informacje niezbędne w procesie dydaktyczno-naukowym, ale staje się również miejscem spotkań młodych ludzi. Sprzyja temu nie tylko dobra lokalizacja w kampusie uczelnianym, przestrzeń zapewniająca jednocześnie komfort nauki i wypoczynku, ale również nowe propozycje dla studentów – czytelnia gazet i czasopism oraz literatura beletrystyczna. Od 2016 roku w czytelni Ośrodka Informacji Naukowej obok czasopism naukowych, specjalistycznych dostępne są tytuły popularnych tygodników i miesięczników. W zasobach czytelni znajdziemy: autobiografie, biografie znanych ludzi ze świata nauki, muzyki, filmu, książki podróżnicze, reportaże. Jest to rozwiązanie nowatorskie, ponieważ od początku istnienia Biblioteki gromadziliśmy jedynie publikacje dla dyscyplin naukowych i kierunków studiów uprawianych w Uczelni.

II. 2. Czytelnia Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej

ORGANIZACJA ZBIORÓW W BIBLIOTECE POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

Kierunki działania bibliotek naukowych wyznacza również ich funkcja społeczna, polegająca na służeniu potrzebom i rozwojowi nauki, powstawaniu prac naukowych oraz praktycznemu wykorzystaniu ich osiągnięć. Bardzo ważne jest tu środowisko akademickie, w którym biblioteka funkcjonuje, prawidłowa komunikacja na linii biblioteka – uczelnia. Biblioteki uczelniane wypełniają swoją funkcję, dostarczając odpowiednich źródeł i tworząc warsztat biblioteczny dla potrzeb swych użytkowników. Księgozbiór biblioteki naukowej powinien charakteryzować się jak największym stopniem kompletności w zakresie tematycznym wyznaczonym przez profil uczelni, którą obsługuje [8].

Nauki techniczne, przyrodnicze czy matematyczne należą do najszybciej rozwijających się dziedzin nauki. Szczególnie widoczne jest to w informatyce. Książki sprzed 3–5 lat są już w dużej mierze nieaktualne. Innowacyjność i potrzeba kształcenia studentów na odpowiednim poziomie wymusza posiadanie literatury najnowszej. Zasoby biblioteki – w formie drukowanej i elektronicznej – mogą stanowić podstawę do kreowania innowacyjnych rozwiązań dla gospodarki. Im są nowsze tym większa ich wartość dla naukowców [1].

W procesie gromadzenia wiedzy ważna jest współpraca biblioteki z katedrami, wydziałami i zakładami naukowymi, a także laboratoriami badawczymi. Realizowane w ich ramach projekty badawcze wymagają dostępu do coraz to nowszych osiągnięć naukowych zawartych w raportach, monografiach, podręcznikach oraz artykułach krajowych i zagranicznych [1]. Biblioteka Politechniki Lubelskiej tak pojmuje swoją rolę i uwzględnia w procesie gromadzenia zbiorów profil uczelni i jej potrzeby. Od 2010 roku nastąpiła więc kolejna duża zmiana – rejestrowanie wszystkich książek zakupionych na uczelni.

W Uczelni obowiązuje Zarządzenie Nr R-25/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 11 maja 2010 r. w sprawie rejestrowania w katalogu Biblioteki Politechniki Lubelskiej wydawnictw zakupionych przez jednostki Politechniki Lubelskiej [12].

§ 1 – Wszystkie wydawnictwa, w tym książki, czasopisma, broszury i wydawnictwa elektroniczne, zakupione przez jednostki Uczelni lub indywidualnie przez pracowników ze środków przeznaczonych na badania własne, statutowe lub projekty badawcze oraz wydawnictwa otrzymane w ramach opłaty wniesionej przez Politechnikę Lubelską za udział w konferencji, zjeździe, sympozjum stanowią własność Politechniki Lubelskiej i powinny funkcjonować w systemie biblioteczno-informacyjnym Uczelni.

Dotatkowo § 2 Zarządzenia stanowi, że *Wydawnictwa, o których mowa w § 1, z wyłączeniem czasopism, będą zapisywane w odrębnym inwentarzu ewidencji uproszczonej Biblioteki Politechniki Lubelskiej, oznaczane sygnaturą i kodem kreskowym oraz rejestrowane w katalogu bibliotecznym.*

Takie rozwiązanie dało możliwość objęcia informacją katalogową całości zbiorów uczelni. Ma to szczególne znaczenie w przypadku pozycji zagranicznych, rzadkich i wysokospecjalistycznych.

Nowe techniki teleinformatyczne oraz burzliwy rozwój Internetu i źródeł elektronicznych w ostatnim czasie sprawiły, że jesteśmy zalewani ogromną ilością informacji o różnej jakości. To bogactwo niekontrolowanych i niezorganizowanych danych powoduje przytłaczający użytkowników szum informacyjny. Rolą bibliotekarzy jest selekcja informacji, organizowanie dostępu do niej w uporządkowany sposób i zapewnienie odpowiedniej jej jakości, gwarantującej wysoki poziom kształcenia. Biblioteki mające wieloletnie doświadczenia w gromadzeniu i filtrowaniu informacji i zarządzaniu nią, są dobrze przygotowane, aby być przewodnikiem po źródłach wiedzy [4].

Biblioteki akademickie oferują tradycyjne źródła informacji i zbiory źródeł elektronicznych za pośrednictwem sieci internetowej. Biblioteka Politechniki Lubelskiej dostęp do zasobów elektronicznych prezentuje poprzez swoją stronę domową, która jest kreatywnym serwisem źródeł informacji. Zakładka E-czytelnia zawiera wykaz polskich i zagranicznych baz wiedzy zarówno licencjonowanych, jak i *open access*, portali, serwisów informacyjnych i innych. W ofercie E-czytelni oprócz baz pełnotekstowych znajdują się także bazy bibliograficzno-abstraktowe. Utworzono również dedykowane pakiety zasobów dla określonych grup odbiorców. I tak zakładka „Dla studentów” jest ofertą dla studentów poszczególnych wydziałów. Studenci znajdą tu informacje dotyczące studiów, szkoleń, materiałów pomocniczych do samodzielnej pracy, czy linki do wybranych baz oraz źródeł literaturowych. Pakiet skierowany dla pracowników znajduje się w zakładce „Dla nauki”. Pracownicy znajdą tam najnowsze wytyczne dotyczące oceny parametrycznej, informacje na temat narzędzi bibliometrycznych, portali społecznościowych dla naukowców czy programy do zarządzania bibliografią.

Rozwój dyscyplin naukowych, powstawanie nowych kierunków kształcenia, akredytacja, której podlega Uczelnia ma bezpośredni wpływ na gromadzenie potrzebnych w kształceniu materiałów. Pracownicy naukowcy Politechniki Lubelskiej oraz studenci mają wpływ na kształt zbiorów biblioteki poprzez zgłaszanie swoich propozycji zakupu. Dotyczy to zarówno zbiorów drukowanych, jak i elektronicznych. Zgłoszenia są przyjmowane bezpośrednio w Oddziale Gromadzenia i Opracowania Zbiorów lub poprzez wypełnienie elektronicznego formularza dostępnego na stronie www biblioteki.

Przyjęto zasadę, że wszystkie zamówienia po wyeliminowaniu dubletów zostają priorytetowo przyjęte do realizacji. Zakup baz elektronicznych zawsze poprzedzony jest okresem testowania, promocją oraz analizą wykorzystania. Ponadto biblioteka comiesięcznym newsletterem informuje swoich użytkowników o wszystkich nowościach.

Przystosowujemy nasze zbiory do nowych wymagań i udostępniamy je w wolnym dostępie w układzie rzeczowym w pięciu bibliotekach specjalistycznych, zło-

Zaproponuj książkę

Zapraszamy Czytelników do zgłaszania propozycji tytułów książek, które powinny znaleźć się w naszym księgozbiorze.

Proponuję zakup książki:

Tytuł:*

Autor/Autorzy:*

Wydawnictwo, rok wydania, ISBN:

Uzasadnienie:*

Dane osoby zgłaszającej:*

Student

Pracownik Politechniki Lubelskiej

inny Czytelnik

Imię, Nazwisko:*

Uczelnia:

Wydział:

Katedra/institut:

Kierunek:

Rok:

Institucja/firma:

e-mail:*

Po wystaniu formularza nastąpi powrót na stronę główną.

II. 3. Formularz zgłoszenia zakupu książki

kalizowanych na wydziałach oraz w Wypożyczalni i w Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej. Obecnie trwają prace przygotowawcze do przeklasyfikowania zbiorów biblioteki z Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD) na Klasyfikację Kongresu (KBK). Posłuży to lepszej organizacji zbiorów w wolnym dostępie i uszczegółowieniu opracowania rzeczowego. Czytelnik, szukając jakiejś książki na określony temat, obok, pod podobnym symbolem, będzie mógł znaleźć inne interesujące pozycje. Również dzięki tej zmianie wyszukiwanie w katalogu komputerowym za pomocą faset będzie w pełni odzwierciedlać nasze zasoby i poprawi skuteczność wyszukiwania.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-EDUKACYJNA BIBLIOTEKI

PRZEDMIOTY W SIATCE ZAJĘĆ

Do głównych zadań bibliotek akademickich należy działalność edukacyjna. Wspomaganie procesu kształcenia przez biblioteki to szeroko rozumiane przygotowanie użytkowników do sprawnego i samodzielnego poszukiwania, nauczania ich metod selekcji i wyboru informacji wśród gwałtownie wzrastającej liczby publikacji źródłowych i opracowań. Funkcja dydaktyczna biblioteki przejawia się także w podnoszeniu kwalifikacji własnego środowiska bibliotekarskiego [8].

W Bibliotece Politechniki Lubelskiej przygotowano i wdrożono strategię szkoleń użytkowników oraz podnoszenia kwalifikacji pracowników biblioteki. W tej strategii zawarto ofertę szkoleniową (E-zasoby, E-usługi, Narzędzia) dla poszczególnych grup użytkowników:

- studenci I roku – w ramach przedmiotu Przynależność biblioteczna,
- studenci IV roku – w ramach przedmiotu Informacja naukowa,
- studenci i doktoranci obcojęzyczni – E-resources available through your library,
- studenci i doktoranci – praktyki, staże,
- pracownicy naukowcy – zasoby naukowe, zarządzanie bibliografią,
- pracownicy biblioteki – szkolenia wewnętrzne.

Biblioteka Politechniki Lubelskiej przygotowuje swoich studentów do korzystania ze źródeł już od I roku studiów, aktywnie uczestnicząc w procesie dydaktycznym uczelni. Na początku była to droga nieformalna, tzn. biblioteka występowała z ofertą dydaktyczną, kierowała pisma do dziekanów poszczególnych wydziałów z propozycją przeprowadzenia zajęć. Odzew był pozytywny. Zajęcia odbywały się jednorazowo w wymiarze 2 godzin lekcyjnych, w sali dydaktycznej biblioteki. Na zajęciach tych studenci mieli okazję zapoznać się z biblioteką, jej ofertą, zasadami korzystania ze zbiorów i usługami. Kolejną grupą uwzględnioną w działalności dydaktycznej byli studenci lat wyższych, którzy przygotowywali się do pisania prac dyplomowych. Zdarzało się już wcześniej, że pracownicy naukowcy prowadzący seminaria zgłaszali potrzebę przeprowadzenia szkolenia dla studentów z zakresu informacji naukowej. W roku 2013 władze uczelni podjęły Uchwałę Nr 49/2013/VII Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 26 września 2013 r. w sprawie zasad tworzenia, prowadzenia i znoszenia kierunków studiów pierwszego i drugiego stopnia oraz wytycznych dla rad wydziałów w zakresie projektowania planów studiów i programów kształcenia w Politechnice Lubelskiej [11], która sformalizowała działalność dydaktyczną biblioteki.

Załącznik nr 4 do tej Uchwały zatytułowany *Ogólnouczelniane wytyczne do projektowania programów kształcenia* stanowi:

Pkt. 8

W planach studiów stacjonarnych i niestacjonarnych uwzględnia się przedmioty:

1) dla studiów pierwszego stopnia – „Przysposobienie biblioteczne” w wymiarze 2 godzin w semestrze, kończące się uzyskaniem zaliczenia bez oceny (bez punktów ECTS);

2) dla studiów drugiego stopnia – „Informacja naukowa” w wymiarze 2 godzin w semestrze, kończące się uzyskaniem zaliczenia bez oceny (bez punktów ECTS) [11].

Uwzględnienie tych przedmiotów w harmonogramach studiów było dużym sukcesem, ale wymagało też od biblioteki odpowiedniego przygotowania formalnego, m.in. opracowywania sylabusów dla wszystkich kierunków kształcenia na uczelni, odpowiedniego przygotowania bibliotekarzy prowadzących zajęcia. Zajęcia oraz materiały dydaktyczne podlegają hospitacji i ocenie (arkusz hospitacji, ocena studentów) zgodnie z treścią Zarządzenie Nr R-34/2013 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych elementów Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia [14]. Zajęcia prowadzone są tradycyjnie, ale i z wykorzystaniem platformy e-learningowej. Prezentacja biblioteki, jej zbiorów i katalogu to część wykładowa zajęć dla studentów I roku I stopnia. W drugiej części warsztatowej, każdy student sam prowadzi wyszukiwania w katalogu. Na zajęciach ze studentami II stopnia większą uwagę zwraca się na zasoby elektroniczne, bazy danych, jakimi biblioteka dysponuje zarówno te licencjonowane, jak i te w otwartym dostępie. Studenci zapoznają się ze sposobami budowania strategii wyszukiwawczych, uczą się selekcjonować i oceniać jakość wyszukanej informacji. Posługują się narzędziami do eksploracji zbiorów i ich zarządzaniem – multiwyszukiwarką, menadżerem bibliografii. Jako alternatywne narzędzia do wyszukiwania źródeł informacji naukowej polecamy również wyszukiwarki naukowe – Google Scholar, Google Books, Google Patents. Tak dobrane treści powodują, że zajęcia te są dobrze odbierane przez studentów. Pomimo, iż zajęcia z informacji naukowej wpisane są w siatkę zajęć dydaktycznych to nadal zamawiane są zajęcia dla grup seminaryjnych, gdzie studenci mając już wybrany temat pracy wyszukują konkretną literaturę. Dla pracowników naukowych i doktorantów organizowane są szkolenia z zakresu korzystania z nowych baz danych, narzędzi zarządzania informacją lub narzędzi do oceny parametrycznej.

Biblioteka kładzie duży nacisk na kształcenie swoich użytkowników, ale sama również permanentnie doskonali się zawodowo. Odbywa się to poprzez organizowanie regularnych szkoleń wewnętrznych, uczestniczenie w warsztatach, seminariach, konferencjach.

DOKUMENTOWANIE DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ UCZELNI

BAZA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW PL, OCENA PARAMETRYCZNA

W Politechnice Lubelskiej dokumentowanie dorobku naukowego zawsze było zadaniem biblioteki. Początkowo bibliografia miała formę wykazów, kartotek, później

spisów publikacji w formie drukowanej (1984–2008). Wraz z rozwojem technik komputerowych w 1995 roku powstała elektroniczna baza Publikacji Pracowników PL, początkowo dostępna lokalnie w Oddziale Informacji, a od 1996 roku online. Celem bazy było usprawnienie rejestracji dokumentów. Baza w tej formie funkcjonowała do 2010 roku. Biblioteka w 2011 roku rozpoczęła pracę w nowym oprogramowaniu wzbogaconym o narzędzia bibliometryczne, biorąc pod uwagę potrzeby związane z oceną parametryczną. Nowy projekt wymagał większych nakładów pracy, od 2012 roku w rejestracji dokumentów uczestniczą Specjalistyczne Biblioteki Wydziałowe. Na nich spoczywa obowiązek kontaktów z autorami, przyjmowanie publikacji, sprawdzanie kompletności dostarczanych materiałów i sporządzanie opisów bibliograficznych. Nadzór nad całością prac związanych z napełnianiem bazy, korektą i aktualizacją danych należy do Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej [5]. Oprócz podstawowych danych bibliograficznych opisy zawierają informacje dodatkowe tj.: cytowania z baz Web of Science oraz Scopus, informacje o punktacji (zaimportowane listy MNiSW), czy wskaźnik IF dla czasopism. Biblioteka proponując nowe rozwiązanie miała wpływ na Zarządzenie Nr R-11/2013 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 23 stycznia 2013 r. w sprawie dokumentowania publikacji pracowników Politechniki Lubelskiej i ustalone zasady współpracy z kierownikami jednostek. Zapewniły one szybki i kompletny dopływ dokumentów, które właściwie opracowane i sklasyfikowane stały się źródłem informacji o badaniach naukowych, wystąpieniach konferencyjnych i aktywności dydaktycznej pracowników Politechniki Lubelskiej [5]. Baza publikacji jako produkt własny biblioteki napisana w opensource’owym frameworku Django w języku programowania Python pozwalała na automatyczne generowanie różnego typu raportów za wybrany okres działalności naukowej, na przykład raporty zbiorcze dla całej uczelni, jej jednostek organizacyjnych i indywidualne dla autora z możliwością importu do plików PDF, RIS, BIBTEX. Władze Uczelni bardzo doceniały tę działalność biblioteki. Na tej płaszczyźnie współpraca biblioteki z uczelnią odbywała się wzorowo, zatem naturalne stało się zwrócenie do biblioteki w momencie wejścia w życie rozporządzenia w sprawie *Systemu Informacji o Nauce* [7]. Przed biblioteką stanęło nowe wyzwanie, tj. przesyłanie danych o publikacjach do Polskiej Bibliografii Naukowej – Moduł Sprawozdawczy. Rozporządzenie nakładało obowiązek sprawozdawania dorobku w trzech podstawowych typach: monografia, artykuł, rozdział z bardzo szczegółową listą informacji o publikacjach. Niektóre informacje nigdy wcześniej nie były wymagane, zatem dane, które posiadaliśmy w bazie, były niekompletne. Rolę importera bibliografii dla wszystkich jednostek Politechniki Lubelskiej otrzymał pracownik biblioteki – informatyk, twórca bazy publikacji. Powierzone zadanie wymagało dostosowania bazy publikacji, jej zawartości do wymogów ustawodawcy. Na początek postanowiono, że wszystkie nowe publikacje rejestrowane w bazie będą zawierać już kompletne dane, a gwarantem tego był przygotowany dodatkowy formularz, który autorzy prac są zobowiązani dostarczyć przy zgłaszaniu publikacji.

Formularz uzupełnienia danych o publikacjach pracowników PL na podstawie
ROZPORZĄDZENIA MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu
Informacji o Nauce

1. Typ publikacji

- Artykuł naukowy Rozdział naukowy Monografia naukowa
 Artykuł nienaukowy Rozdział nienaukowy Monografia nienaukowa
 Inne

2. Tytuł publikacji

3. Informacje o otwartym dostępie do publikacji (Open Access) – jeżeli tak, to należy wypełnić poniższe pola

- Tak Nie

Sposób, w jaki publikacja została udostępniona

- Witryna wydawcy Otwarte czasopismo Otwarte repozytorium
 Inne

Wersja tekstu, która jest dostępna w sposób otwarty

- Oryginalna wersja autorska Ostateczna wersja autorska Ostateczna wersja opublikowana

Otwarta licencja, na jakiej publikacja jest dostępna – zob. [Creative Commons Polska](#)

- Creative Commons – Uznanie Autorstwa (CC-BY)
 Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach (CC-BY-SA)
 Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC-BY-NC)
 Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Bez utworów zależnych (CC-BY-ND)
 Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach (CC-BY-NC-SA)
 Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych (CC-BY-NC-ND)
 Inna otwarta licencja

Data udostępnienia publikacji w sposób otwarty

- Przed opublikowaniem
 W momencie opublikowania
 Po opublikowaniu – wraz z podaniem liczby miesięcy, jakie upłynęły od momentu opublikowania do momentu udostępnienia publikacji w sposób otwarty

4. DOI (digital object identifier – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego) lub adres Internetowy

W przypadku publikacji, których elektroniczna wersja jest dostępna w Internecie:

- *Identyfikator DOI lub adres strony internetowej zawierającej pełny tekst publikacji, jeżeli pełny tekst publikacji znajduje się w otwartym dostępie*
- *Identyfikator DOI lub adres strony internetowej zawierającej informacje o publikacji, jeżeli pełny tekst publikacji nie znajduje się w otwartym dostępie*

5. Informacja, czy publikacja jest materiałem konferencyjnym - jeżeli tak, to należy wypełnić poniższe pola

Tak

Nie

- Pełna nazwa konferencji naukowej

- Data rozpoczęcia i zakończenia konferencji naukowej

- Państwo i miejscowość, w których odbyła się konferencja naukowa

6. Informacja o indeksowaniu w bazach czasopism i abstraktów (indeksowana lub będzie indeksowana):

Web of Science Core Collection

Scopus

Inne bazy danych uznanych w środowisku naukowym danej dyscypliny naukowej za spełniające kryterium szerokiej dostępności (należy wymienić)

Zob. [Bazy referencyjne. Załącznik 2 do Komunikatu MNiSW z dnia 2 czerwca 2015](#)

7. Informacja o arkuszach wydawniczych – dotyczy monografii i rozdziałów.

Zob. [Jak obliczyć liczbę arkuszy wydawniczych?](#)

8. Informacja czy publikacja jest efektem projektu – należy podać numer i tytuł projektu

9. Czy publikacja jest efektem badań statutowych?

Tak

Nie

10. Dane osoby zgłaszającej publikację:

Imię i nazwisko

Jednostka(Wydział)

Afiliacja dla współautorów

Nr tel./e-mail

Dane powyższe są zgodne z prawdą, co potwierdzam własnoręcznym podpisem

Podpis

II. 4. Formularz uzupełniania danych o publikacjach pracowników PL

Kolejnym krokiem było uzupełnienie brakujących danych w publikacjach od roku 2013. Musiało się to odbyć we współpracy z autorami prac, biblioteka nie była w stanie sama uzyskać takich informacji. Przedsięwzięcie to wymagało od biblioteki przeprowadzenia szkoleń dla pracowników naukowych na każdym z wydziałów

Politechniki Lubelskiej na temat poprawnego uzupełniania plików z publikacjami oraz interpretacji zapisów. Jak ważna dla uczelni jest ocena parametryczna, nikogo chyba nie trzeba przekonywać, a przy tym widać, jak w tym obszarze wzrasta rola biblioteki.

INNE INICJATYWY

Coraz częściej biblioteki akademickie podejmują się realizacji zadań związanych z upowszechnianiem kultury, traktując to jako formę promocji działań biblioteki i uczelni. Formą reklamy i prezentacji naszej instytucji jest nowy portal „Wystawy wirtualne Biblioteki Politechniki Lubelskiej”, który powstał z myślą o archiwizowaniu i udostępnianiu materiałów towarzyszących wystawom poświęconym działalności i historii przemysłu na Lubelszczyźnie. Dostępny jest z naszej strony głównej oraz pod bezpośrednim adresem wystawy.biblioteka.pollub.pl. Na portalu znajdziemy galerie zdjęć obiektów i ich reprodukcji prezentowanych podczas wystaw tradycyjnych, materiały źródłowe i historyczne towarzyszące wystawom, a także fotorelacje z wernisaży. Jako pierwszą zaprezentowano kolekcję porcelany z manufaktur z terenu Lubelszczyzny, która była połączona z wydaniem monografii – *Zarys dziejów manufaktury fajansu i porcelany w ordynacji Zamojskiej w Tomaszowie Lubelskim*. Wystawy wirtualne będą stale uzupełniane o kolejne odsłony monograficznego cyklu o przemyśle naszego regionu.

Biblioteka Politechniki Lubelskiej uczestniczy w dorocznej imprezie organizowanej przez środowisko akademickie – Lubelskim Festiwalu Nauki. Z trzech zgłoszonych przez nas w ubiegłym roku projektów jeden z nich „Senior na czasie – jak być w stałym kontakcie z bliskimi” został nagrodzony i wyróżniony jako najlepszy projekt dla seniorów XII Lubelskiego Festiwalu Nauki.

Ponadto biblioteka bierze udział w takich wydarzeniach jak: Drzwi Otwarte, Inżynier na Rynku Pracy, Targi Książki itp., które sprzyjają promocji biblioteki oraz dają możliwość wyjścia z ofertą dla użytkowników jeszcze niezwiązanych z biblioteką.

Organizacja wystaw zagranicznej literatury naukowej czy spotkania z autorami publikacji naszego wydawnictwa to kolejne przykłady działań podejmowanych przez bibliotekę.

Również współpraca z bibliotekami akademickimi Lublina, bibliotekami krajowymi (konsorcjum BazTech), stwarzają warunki do wspólnych inicjatyw oraz wymiany doświadczeń. Ważnym elementem jest także współpraca z bibliotekami ukraińskimi (Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu, Chmielnicki Uniwersytet Narodowy w Chmielnickim, Łucki Narodowy Uniwersytet Techniczny w Łucku) z uwagi na to, że odsetek studentów ukraińskich oraz pracowników naukowych z Ukrainy jest coraz wyższy.

PODSUMOWANIE

Działania bibliotek powinny przynosić uczelni wymierne korzyści, tak aby była ona postrzegana jako jednostka współuczestnicząca w działalności środowiska akademickiego [9]. Skuteczność jej funkcjonowania uzależniona jest od organizacji dostępu do zbiorów, ale równie ważnym czynnikiem jest różnorodna oferta usługowa, która obejmuje pozyskiwanie informacji ze wszystkich dostępnych źródeł, które z kolei są przekazywane użytkownikowi w pożądanej przez niego postaci [6]. Budowanie silnej i rozpoznawalnej marki to proces długotrwały. Zadania, jakie podejmuje Biblioteka Politechniki Lubelskiej świadczą o tym, że stara się być partnerem dla swojej macierzystej uczelni. Wykazuje dużą elastyczność w działaniu i łatwo adaptuje się do nowych warunków i technologii. Biblioteka stara się nadążać za oczekiwaniami użytkowników, monitoruje ich potrzeby. Stwarza warunki nie tylko do pracy, ale jest także miejscem, gdzie z przyjemnością można spędzić czas. Wychodzi ze swoimi usługami, nie tworzy już tylko zaplecza dydaktycznego, ale włącza się w proces dydaktyczny uczelni. Wspomaga swoją uczelnię w tak ważnym zadaniu, jak ocena parametryczna. Swoją działalnością przyczynia się również do rozpowszechniania otwartego dostępu do treści naukowych. Aby sprostać tym wszystkim wymaganiom niezbędne jest stałe kształcenie się bibliotekarzy. Nowe zadania, które stają się udziałem biblioteki, wynikające z rozwoju technologii informacyjnych i potrzeb uczelni wymagają, aby pracownicy bibliotek systematycznie podnosili swoje kwalifikacje zawodowe.

Biblioteka i bibliotekarze to ogromny potencjał do wykorzystania. Dobra współpraca uczelni z biblioteką podnosi i wzmacnia prestiż uczelni.

LITERATURA

- [1] BOGUSKI J., *Rola i miejsce biblioteki uniwersyteckiej we współczesnym świecie*, Nauka i Szkolnictwo Wyższe 2010, nr 1–2(35–36), s. 99.
- [2] FERET B., *Biblioteka hubem uczelni? Nowe czasy – nowe wyzwania*, [w:] *Otwarte zasoby wiedzy: nowe zadania uczelni i bibliotek w rozwoju komunikacji naukowej: materiały konferencyjne*, red. M.M. Górski, M. Marcinek [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://suw.biblos.pk.edu.pl/downloadResource&mId=219717>
- [3] GAJDA J., *Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie? Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 10, III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, red. H. Szarski, D. Dudziak, Wrocław 2011 [online]. [Dostęp: 17.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doc-metadata?id=12277&from=publication>
- [4] GÓRCKA-KLEIJS T., *Rola bibliotek naukowych w rozwoju społeczeństwa wiedzy – 5 lat projektu eIFL-EBSCO w Polsce*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, red. H. Ganińska [online]. [Dostęp: 17.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: https://library.put.poznan.pl/2005/pdf/2_4.pdf

- [5] HETMAN E., PIETRZYK-LEONOWICZ S., *Baza Publikacji Pracowników PL jako narzędzie bibliometryczne*, [w:] *Zarządzanie wiedzą i informacją w aspekcie parametryzacji uczelni*: red. D. Bubeł, Częstochowa 2015.
- [6] NAGIEĆ M., WĘDZICHA W., *Marka biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie*, [w:] *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*, red. M. Wojciechowska, Warszawa 2016.
- [7] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce, Dz.U. z 2015 r., poz. 944 [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_07/9196d392a17bff43f3ced3017ac5a58.pdf
- [8] SERAFIN M., *Biblioteka akademicka w świetle obowiązującego prawa*, EBIB 2004, nr 2(53) [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/2004/53/serafin.php>
- [9] SÓJKOWSKA I., BARAŃSKA-MALINOWSKA B., *Kreowanie wizerunki biblioteki w środowisku akademickim. Zanim pójdziemy dalej...*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 11, IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, red. D. Dudziak, M. Ziótek, Wrocław 2014 [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=24643>
- [10] STĘPNIAK J., *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*, [w:] *Biblioteki XXI wieku czy przetrwamy?* [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://eprints.rclis.org/9160/1/stepniak.pdf>
- [11] Uchwała Nr 49/2013/VII Senatu Politechniki Lubelskiej z dnia 26 września 2013 r. w sprawie zasad tworzenia, prowadzenia i znoszenia kierunków studiów pierwszego i drugiego stopnia oraz wytycznych dla rad wydziałów w zakresie projektowania planów studiów i programów kształcenia w Politechnice Lubelskiej [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pollub.pl/files/4/news/files/2882_Uchwała,Nr,49-2013-VII.pdf
- [12] Zarządzenie Nr R-25/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 11 maja 2010 r. w sprawie rejestrowania w katalogu Biblioteki Politechniki Lubelskiej wydawnictw zakupionych przez jednostki Politechniki Lubelskiej [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pollub.pl/files/4/news/files/756_Zarzadzenie,Nr,R-25-2010.pdf
- [13] Zarządzenie Nr R-11/2013 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 23 stycznia 2013 r. w sprawie dokumentowania publikacji pracowników Politechniki Lubelskiej [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pollub.pl/files/4/news/files/2590_Zarzadzenie,Nr,R-11-2013,publikacje.pdf
- [14] Zarządzenie Nr R-34/2013 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 24 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych elementów Wewnętrznego Systemu Zapewniania Jakości Kształcenia [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pollub.pl/files/4/news/files/2698_Zarzadzenie,Nr,R-34-2013.pdf
- [15] *Zasady publikowania w Politechnice Lubelskiej* [online]. [Dostęp: 16.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://biblioteka.pollub.pl/wydawnictwa/docs/Zasady%20publikowanie_w_PL_17-06-13.pdf_pdf
- [16] ZBAŃSKA M., *Design na miarę Biblioteki*, Biuletyn Informacyjny Politechniki Lubelskiej 2015, vol. 39, nr 2, s. 38–39.

THE PLACE OF THE LIBRARY IN THE UNIVERSITY STRUCTURE

The operation of libraries in higher education is governed by The Higher Education Act. Its role and tasks are specified by The Public Libraries Act. And what is really the place of the library in the university structure? Is collecting, developing and sharing the libraries and new technologies enough to effectively support home university nowadays? Demands that are currently being made of library concern not

only an organization of both library and its workshop but also support of the university in the activities for the development and needs of science. Librarians are specialists trained to implement many new, crucial tasks for the university. The article will present the changes and processes that have already been made as well as those that are still being made in Lublin University of Technology Library, so that the library can meet the new demands.

*biblioteka akademicka,
ankieta, usługi biblioteczne, użytkownicy, region*

Anna STAREK

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Biblioteka Główna
Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

Monika SZARAMA

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
Biblioteka Główna
Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej

ROLA BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ W PRZESTRZENI UCZELNI I REGIONU NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersYTETU PRZYRODNICZEGO W LUBLINIE

W artykule zaprezentowane zostały przykłady działań podejmowanych przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, będącą przykładem specjalistycznej biblioteki naukowej o profilu rolniczym, które są kierowane do studentów, pracowników oraz lokalnej społeczności. Uwzględnione zostały w szczególności cztery ostatnie lata funkcjonowania Biblioteki – od momentu rozpoczęcia pracy w nowym gmachu. W kontekście Uczelni prezentowana przez Bibliotekę oferta usług, zasobów i funkcjonalności wynikających z pozyskania nowego lokum, została zestawiona z wynikami badania ankietowego przeprowadzonego w 2015 roku, dotyczącego poziomu satysfakcji użytkowników BG UP. W dalszej części przywołane zostały przykłady działalności informacyjnej, popularyzatorskiej i kulturalnej prowadzone przez bibliotekę skierowanej do szerokiej społeczności lokalnej.

WSTĘP

W ostatnich latach rola biblioteki akademickiej uległa znacznej zmianie. Nie jest już tylko miejscem, do którego przychodzi się wypożyczyć książkę lub przeczytać artykuł w czytelni, placówka tego typu przekształcała się w strefę wiedzy (*knowledge space*), gdzie użytkownicy już nie tylko czytają, ale również przebywają i spędzają wolny czas. *Knowledge space* to nowy gmach oraz nowy duch instytucji [6].

Rozważając rolę bibliotekarza w tej nowej rzeczywistości, można dojść do wniosku, iż jego zadaniem jest właśnie organizacja *knowledge space*.

W środowisku akademickim biblioteki uniwersyteckie realizują swoją podstawową misję jaką jest gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie oraz rozpowszechnianie wśród czytelników wiedzy i informacji naukowej. Biblioteka uniwersytecka jest instytucją obsługującą sektor edukacyjny i badawczy, wspomaga proces dydaktyczny realizowany na wydziałach, w zakładach naukowych oraz wspiera prowadzenie badań laboratoryjnych [1, s. 95], spełnia w środowisku uczelnianym następujące funkcje: pedagogiczną, informacyjną, promocyjną i usługową, wpisując się poprzez ich realizację w strategię rozwoju uczelni¹.

Zadania i wyzwania, które zostały jej postawione, wiążą się z powstaniem fenomenu gospodarki opartej na wiedzy (GOW), który zrodził się wraz z rosnącą rolą nauki oraz edukacji. O GOW możemy mówić wówczas, gdy dojdzie do współdziałania trzech elementów: *kapitału*, na który składają się wysoko wykwalifikowani pracownicy, *wiedzy* rozumianej jako informacja wraz z umiejętnością jej praktycznego wykorzystania w podejmowaniu określonych decyzji oraz *nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych* z Internetem na czele, które przyspieszają możliwości przekazywania informacji i wiedzy oraz tworzenia sieci współpracy pomiędzy ośrodkami badawczymi [18, s. 394]. Założenia GOW umożliwiają nowoczesnym bibliotekom wzmocnienie swojej pozycji w systemie edukacji. Aby to zrobić, powinny one koncentrować swoją aktywność wokół:

- dostosowania oferty do potrzeb rynku,
- współpracy z szeroko rozumianym otoczeniem,
- kształcenia kompetencji informacyjnych [18, s. 398].

BIBLIOTEKA GŁÓWNA UNIWERSYTETU PRZYRODNICZEGO W LUBLINIE

Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie jest przykładem nowoczesnej biblioteki naukowej, która zmaga się z nowymi zadaniami, powstałymi w dobie społeczeństwa informacyjnego. Jej profil obejmuje nauki matematyczno-przyrodnicze, a pracownicy to w wielu przypadkach wyspecjalizowani bibliotekarze dziedzinowi. Dotyczy to w szczególności bibliotekarzy prowadzących zajęcia z metodyki wyszukiwania źródeł informacji naukowej. Prowadzenie zajęć ze studentami

¹ Autor następująco charakteryzuje wspomniane funkcje: pedagogiczna – polega na wyrabianiu umiejętności sprawnego posługiwania się katalogami tradycyjnymi i elektronicznymi przy wyszukiwaniu określonej literatury; informacyjna – odnosi się do udzielania studentom i naukowcom informacji naukowej; promocyjna – jest związaną z kreowaniem odpowiedniego wizerunku biblioteki jako miejsca uczenia się, zdobywania wiedzy i informacji naukowej; usługowa – dotyczy udostępniania wiedzy naukowej [1, s. 98].

dyplomowanymi wymaga od nich nie tylko znajomości warsztatu informacyjno-bibliograficznego, ale również posiadania wiedzy z danej dziedziny, aby na podstawie podanych tematów prac móc wybrać słowa kluczowe, powiązać je z odpowiednią dziedziną i zestawzić z odpowiednimi bazami danych [15, s. 135].

Bibliotekę powołano do życia w 1955 roku jako jednostkę Wyższej Szkoły Rolniczej, która w kolejnych latach zmieniała swoją nazwę. Należy ona do grupy bibliotek naukowych, a ze względu na zakres tematyczny gromadzonych zbiorów jest biblioteką specjalną. Z przynależności tej wynikają określone zadania. Jako ogólnouczelniana jednostka organizacyjna zobowiązana jest do obsługi procesu dydaktycznego i naukowo-badawczego, natomiast specjalistyczny księgozbiór dostosowany do dyscyplin uczelnianych musi być kompletowany z uwzględnieniem szybkiego rozwoju nauk przyrodniczych. Z tego też względu Biblioteka gromadzi literaturę najnowszą, zwłaszcza czasopisma specjalistyczne publikujące aktualne badania z dziedziny nauk matematyczno-przyrodniczych [10, s. 7, 8]. Nie posiadając własnych pomieszczeń, Biblioteka przez lata współdzieliła siedzibę z Biblioteką Główną UMCS, ale problemy lokalowe utrudniały jej funkcjonowanie jako placówki w pełni nowoczesnej, odpowiadającej współczesnym standardom.

IDENTYFIKOWANIE POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW – ANKIETA

Podobnie jak uczelnie, biblioteki muszą być otwarte na oczekiwania użytkowników, które kształtują zarówno produkty, jak i usługi. Oferta księżnic uniwersyteckich powinna być zatem dostosowana do potrzeb rynku. Narzędziem umożliwiającym identyfikację tych potrzeb, będącym jednocześnie formą komunikacji z użytkownikami, dzięki któremu stać się oni mogą współtwórcami biblioteki, jest badanie ankietowe [3, s. 247].

W 2015 roku po przeszło dwóch latach pracy w nowej siedzibie, również w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie przeprowadzono badania mające na celu poznanie opinii oraz oczekiwań użytkowników dotyczących funkcjonowania nowej biblioteki w różnych aspektach jej działalności – od usług tradycyjnych po nowoczesne.

Przeprowadzenie badania ankietowego zostało zainicjowane przez bibliotekarzy działających w Lubelskiej Sekcji Bibliotek Naukowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i przeprowadzone na trzech lubelskich uczelniach (Uniwersytecie Przyrodniczym, Uniwersytecie Medycznym oraz Politechnice Lubelskiej).

W celu przeprowadzenia ankiety przygotowano anonimowe kwestionariusze zawierające pytania odnoszące się do 16 zagadnień, spośród których część była wspólna dla bibliotek biorących udział w badaniu, a część dostosowana do potrzeb danej uczelni. W ankiecie wzięło udział 611 osób, z czego 83% stanowili studenci, 14%

pracownicy uczelni, 2% doktoranci i 1% inni czytelnicy. Największą grupę respondentów stanowi studenci, ponieważ to oni są najbardziej liczną i aktywną grupą użytkowników Biblioteki.

W ankiecie zastosowano pytania zamknięte, pytania jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, pytania zakresowe, rankingowe oraz otwarte. Obszar badawczy stanowiły odpowiedzi respondentów.

Pierwszą część stanowiła metryczka będąca uzupełnieniem ankiety o cechy społeczno-demograficzne respondentów. Druga część dotyczyła tradycyjnych usług biblioteki akademickiej, a więc m.in. korzystania z usług Biblioteki, celu i formy jej odwiedzania, strony www, korzystania ze źródeł i narzędzi wyszukiwawczych. W części trzeciej ankietowani mieli za zadanie odpowiedzieć, jakie ich zdaniem usługi i formy działalności powinny się znaleźć w ofercie Biblioteki, jaka jest ich wiedza na temat jej oferty edukacyjnej oraz jak oceniają pracę w nowym budynku.

W dalszej części tekstu omówiona zostanie rola oraz działania Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie na rzecz Uczelni i regionu na podstawie wieloletnich doświadczeń oraz wybranych pytań z ankiety.

ZASOBY

Wraz ze zmianami, jakim podlegają współczesne uczelnie, w związku z ich funkcją społeczną przeobrażeniu podlegają też biblioteki akademickie oraz model dostarczanych przez nie usług. Biblioteka akademicka stała się dynamicznym systemem otwartym i znajduje się obecnie w okresie przejściowym. W literaturze przedmiotu pojawiło się pojęcie bibliotek hybrydowych, łączących bibliotekę tradycyjną z jej przestrzenią fizyczną z biblioteką wirtualną, obejmującą przestrzeń elektroniczną. Obie te sfery wzajemnie się przenikają, dopełniają, współdziałają i przekształcają w jeden zintegrowany system otwarty, reagujący dynamicznie na zmiany dokonujące się w jego otoczeniu. Biblioteki takie są połączeniem przeszłości (kolekcje drukowane) i współczesności (technologie informacyjne), stanowią hybrydę dwóch modeli: tradycyjnego (fizycznego) i elektronicznego (cyfrowego, wirtualnego) [12, s. 6]. Przestrzeń biblioteki określa w dużej mierze sposób korzystania z udostępnianych treści, ale to zasób biblioteki stanowi jej podstawową wartość [10, s. 197].

ZASOBY DRUKOWANE

Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie gromadzi literaturę związaną z profilem prac naukowych i dydaktycznych prowadzonych przez pracowników uczelni. Tematycznie księgozbiór obejmuje szeroko pojęte nauki rolnicze, ogrodnictwo, zootechnikę, medycynę weterynaryjną, technologię żywności, agrobiznes, technikę rolniczą, maszynoznawstwo przemysłu spożywczego oraz biologię, bio-

technologię, ochronę środowiska, a także (wybiórczo) medycynę, matematykę, fizykę, chemię i podstawy techniki.

Księgozbiór zlokalizowany jest w Wolnym Dostępie, Magazynie oraz Księgozbiórze Studenckim. W nowym budynku wdrożono model biblioteki otwartej, zakładający swobodny dostęp do zbiorów bibliotecznych. Na drugim i trzecim piętrze znajdują się książki i czasopisma (z zasobem archiwalnym) najczęściej wykorzystywane przez użytkowników. Czytelnicy, bez konieczności wypełniania rewersów, sami wybierają z półek potrzebne im woluminy, z których mogą korzystać na miejscu. Wprowadzony nowy schemat klasyfikacji księgozbioru z budową sygnatury Klasyfikacji Biblioteki Kongresu ułatwił zaplanowanie sposobu rozmieszczenia i przeniesienia całego księgozbioru przeznaczonego do Czytelni w nowym budynku Biblioteki.

Cały księgozbiór liczy około 390 000 woluminów książek, czasopism i zbiorów specjalnych, z czego 53 000 woluminów (w tym 28 000 książek i 25 000 czasopism) znajduje się w otwartym dostępie.

W 2011 roku na stronie domowej Biblioteki pojawiła się możliwość zaproponowania zakupu nieobecnych tytułów. Z możliwości tej korzystają zarówno studenci, jak i pracownicy naukowcy uczelni. Oprócz ciągłej aktualizacji zbiorów studenckich w Bibliotece prowadzona jest selekcja tytułów przestarzałych lub niewykorzystywanych od dłuższego czasu [8, s. 88–89].

ZASOBY ELEKTRONICZNE BIBLIOTEKI

Zasoby cyfrowe stanowią elektroniczną przestrzeń biblioteki, która powstała w momencie rozwoju nowych technologii informacyjnych. Rozwój ten przesunął kolekcje biblioteczne w środowisko online i zaprezentował ewolucje modelu tejże przestrzeni – od Biblioteki 1.0 do obecnej 3.0². Ostatnie dziesięciolecie przyniosło zdecydowany rozwój zasobów elektronicznych oraz zmianę strategii wyszukiwawczych. Nie są już one traktowane jako dodatkowe źródło zdobywania informacji. Dostęp elektroniczny stał się koniecznością i jest często jedyną drogą dotarcia do najnowszych wyników badań. A zapewnienie dostępu do źródeł informacji zgodnie z potrzebami naukowymi i dydaktycznymi użytkowników jest jednym z zadań bibliotek akademickich.

² *Biblioteka 1.0 jest pierwszym modelem tej przestrzeni. Model ten charakteryzuje się obecnością bibliotek w Web. W Bibliotece 1.0 prezentowano użytkownikom zbiory, umożliwiano dostęp do katalogu, brakowało jednak zjawisk związanych z interakcją, multimedialnością czy partycypacją. W modelu Web 2.0 pojawiły się już modele usług i systemy tworzące przestrzeń biblioteczną. Model ten obejmuje m.in.: skoncentrowanie na użytkowniku, który partycypuje w tworzeniu treści i usług, zapewnienie doświadczenia multimedialnego, uwzględnienie aktywnej obecności użytkowników, udział użytkowników w przeobrażaniu bibliotek. W Bibliotece 2.0 ważne jest nie tylko wyszukiwanie, ale również znalezienie pożądaných treści. Koncepcja trzeciej generacji usług internetowych – koncepcja modelu Biblioteki 3.0 jest jeszcze w trakcie rozwoju. W tym modelu bibliotecznym kolekcje mogą być łatwo dostępne dla użytkowników, niezależnie od ich fizycznego położenia. Por. [12, s. 4, 5].*

Elektroniczne źródła udostępniane przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie obejmują e-czasopisma, e-książki, e-normy oraz bazy danych.

Niezmiernie ważne dla jej użytkowników są czasopisma publikujące najnowsze badania naukowe oraz przedstawiające nowe trendy w nauce. Biblioteka wykupuje dostęp do kolekcji e-czasopism, które znajdują się w pełnotekstowych bazach danych. Są to czasopisma prężnych wydawnictw naukowych (Elsevier, Springer, Wiley), uniwersyteckich (Oxford, Cambridge) czy też towarzystw naukowych (American Chemical Society).

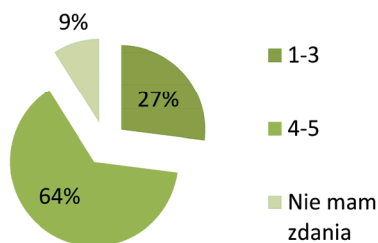
Z baz danych korzystają nie tylko pracownicy naukowci, doktoranci i magistranci, ale również studenci, w tym studiów pierwszego stopnia. Dużą popularnością wśród nich cieszą się bazy polskojęzyczne oraz baza polskich książek elektronicznych IBUK Libra tworzona przez PWN.

Rozwój technologii cyfrowych usprawnił komunikację, styl uczenia, prowadzenie badań naukowych, sposób poszukiwań i wykorzystania informacji naukowej. Z drugiej strony wpłynął na nadmiar dostępnej informacji utrudniający wyodrębnienie informacji prawdziwych i ważnych, prowadząc do powstania tzw. szumu informacyjnego [5, s. 256]. Umiejętność wyszukiwania publikacji wysokiej jakości jest początkiem pracy ze źródłami informacji naukowej. Bazy bibliograficzno-abstraktowe udostępniane za pośrednictwem biblioteki ułatwiają selekcję wyników wyszukiwania, co umożliwia dotarcie do najlepszych źródeł.

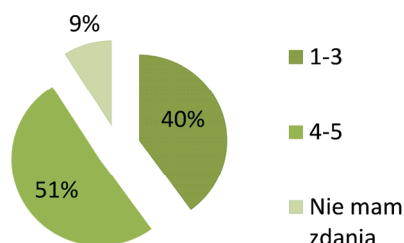
Polskie Normy gromadzone były początkowo tylko w wersji drukowanej. W grudniu 2012 roku w Bibliotece zakupiono elektroniczny dostęp do Polskich Norm w ramach Aplikacji Systemu Zarządzania Normami. Obecnie Biblioteka dokonuje zakupu tylko w formie elektronicznej z 44 wybranych grup tematycznych Międzynarodowej Klasyfikacji Norm ICS. Realizowany jest również tzw. zakup na życzenie.

Analizując pytania ankietowe dotyczące czynników wpływających na poziom satysfakcji użytkownika w korzystaniu z Biblioteki UP, odnaleźć można te, które dotyczą zasobów drukowanych i elektronicznych, co ilustrują poniższe diagramy.

Dostępność podręczników dla studentów została oceniona przez 64% ankietowanych bardzo dobrze (w skali 4–5), kolejne 27% ocenia tę kwestię w skali 1–3, a 9% nie ma zdania (il. 1).

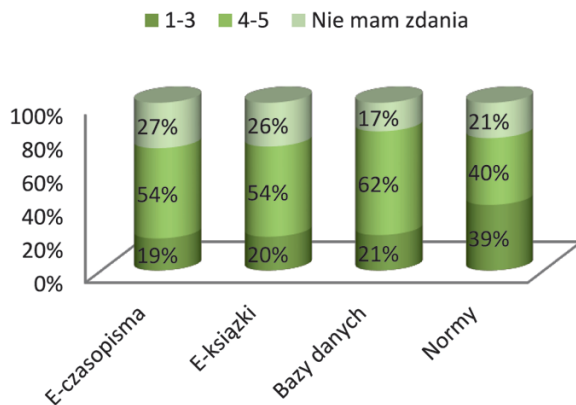
Il. 1. Dostępność podręczników dla studentów

Il. 2. Dopuszczalna liczba wypożyczanych woluminów

Z dopuszczalnej liczby wypożyczanych woluminów zadowolonych jest ponad połowa badanych (51%), dla dużej grupy (aż 40%) wyznaczona w regulaminie liczba wypożyczeń nie jest satysfakcjonująca, 9% ankietowanych nie ma zdania w tej kwestii (il. 2). Wynik taki skłania do zastanowienia nad zmianą i zwiększeniem limitów wypożyczonych woluminów. Obecnie studenci mogą wypożyczyć do 10 woluminów z Magazynu lub Czytelni. Biorąc pod uwagę odpowiedzi badanych na pytanie otwarte dotyczące usług i form działalności, jakie powinny się znaleźć w ofercie biblioteki, w kontekście zbiorów drukowanych respondenci zasugerowali zwiększenie liczby podręczników, literatury specjalistycznej, najnowszej, ćwiczeń, zwiększenia ilości czasopism naukowych oraz literatury obcojęzycznej. Ponadto wskazano również na zwiększenie limitów wypożyczeń, wydłużenie okresu wypożyczeń, wprowadzenie wypożyczeń krótkoterminowych, możliwość prolongaty przez telefon, możliwość wypożyczania przez absolwentów. Oczekiwania te są ważną sugestią dla Biblioteki i informują o dużym zainteresowaniu zasobami drukowanymi, które w dobie cyfryzacji nie utraciły swej ważności.

Analiza udzielonych odpowiedzi dotyczących oferty czasopism i książek elektronicznych pozwoliła zaobserwować, że ponad połowa ankietowanych (54%) uważa ją za wystarczającą, prawie jedna czwarta (19% i 20%) ocenia ją średnio, a odpowiednio 27% i 26% nie ma zdania (il. 3).

Il. 3. Poziom satysfakcji użytkowników z elektronicznej oferty biblioteki

Badając oczekiwania użytkowników odnoszące się do baz danych, zauważyć można, że duży odsetek respondentów (62%) uważa ofertę biblioteki w tej kwestii za satysfakcjonującą. Studentom wiedza na temat baz danych przekazywana jest szczegółowo dopiero podczas szkoleń z metodyki wyszukiwania źródeł informacji naukowej, przeznaczonych dla pierwszego semestru seminarium dyplomowego, stąd prawdopodobnie pozostały odsetek badanych stanowią osoby, które takiego szkolenia nie przeszły i ich wiedza na ten temat może być jeszcze ograniczona.

Oferta e-norm spełnia oczekiwania 40% respondentów, taki sam wskaźnik dotyczy osób, dla których kolekcja ta jest wystarczająca, 20% nie wyraziła opinii na ten temat (il. 3).

W pytaniu otwartym respondenci wskazywali na potrzeby zakupu nowych baz danych, multiwyszukiwarki, stworzenie możliwości elektronicznego dostępu do prac licencjackich, magisterskich i inżynierskich oraz zapewnienie dostępu do e-źródeł poprzez telefony komórkowe.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

Jednym z zadań biblioteki akademickiej jest udział w procesie naukowo-dydaktycznym uczelni. Coraz częściej do prowadzenia tej działalności biblioteki akademickie wykorzystują Internet – w tym platformy e-learningowe do kształcenia zdalnego. Biblioteki akademickie oferują szeroki wachlarz szkoleń przy wykorzystaniu takiej platformy. Są to nie tylko kursy z zakresu przysposobienia bibliotecznego, ale również zajęcia dotyczące np. wyszukiwania informacji związanej z określoną dziedziną, jej przetwarzania i krytycznej oceny.

Oferta szkoleniowa BG UP Lublin przeznaczona jest dla studentów, doktorantów i pracowników naukowych. Biblioteka Główna UP rozpoczęła prowadzenie szkoleń z zakresu informacji naukowej w 1963 roku. Początkowo były to dwugodzinne wykłady oraz ćwiczenia dla studentów wszystkich kierunków pierwszego roku prowadzone przez pracowników Oddziału Informacji Naukowej. Dla pracowników naukowych prowadzono z kolei 5-godzinne kursy z informacji i dokumentacji naukowej. Od roku 2000 rozpoczęto edukację doktorantów w zakresie elektronicznych źródeł informacji [10, s. 42, 43].

W kolejnych latach wprowadzono kształcenie dyplomantów piszących prace magisterskie, licencjackie i inżynierskie ze strategii wyszukiwania informacji naukowej. W latach 2005–2015 przeprowadzono łącznie 584 godzin szkoleń [16, s. 74–76].

Studenci rozpoczynający naukę mają możliwość skorzystania ze szkolenia online w formie podręcznika elektronicznego umieszczonego na platformie Moodle.

Szkolenia dla grup seminaryjnych były we wcześniejszych latach nieobowiązkowe i brały w nich udział tylko zgłoszone grupy. Również pracownicy Biblioteki Głównej sami wychodzili z propozycją szkoleniową, umieszczając odpowiednie informacje na stronie internetowej Biblioteki oraz rozsyłając wiadomości do kierowników jednostek naukowych. Dopiero Uchwała nr 34/2014–2015 Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie z dn. 27 lutego 2015 r. zobligowała wszystkich studentów I semestru seminarium dyplomowego, również studiów niestacjonarnych, do odbycia dwugodzinnych zajęć z metodyki wyszukiwania źródeł informacji naukowej.

Działalność edukacyjna biblioteki jest ważnym ogniwem współpracy z użytkownikiem. Wpływa przede wszystkim na jakość świadczonych usług oraz podnosi atrak-

cyjność placówki. Stałe szkolenia prowadzone w tym zakresie przez Oddział Informacji Naukowej można podzielić na 3 kategorie:

- szkolenia z zakresu metodyki wyszukiwania informacji naukowej dla grup seminaryjnych, studentów indywidualnych, pracowników naukowych, pracowników Biblioteki, innych użytkowników,
- szkolenia z zakresu bibliometrii: indeksu cytowań, indeksu Hirscha, wskaźnika IF itp., przeznaczone dla pracowników naukowych,
- szkolenia prowadzone przez zaproszonych dostawców baz danych dla pracowników naukowych, pracowników Biblioteki, innych użytkowników.

Ponadto prowadzone są indywidualne szkolenia w języku angielskim dla doktorantów zagranicznych, których liczba nieustannie wzrasta oraz szkolenia wdrożeniowe dla wolontariuszy, praktykantów, stażystów i nowych pracowników biblioteki [17, s. 59].

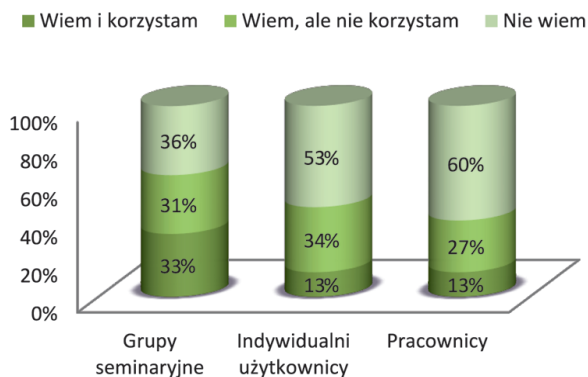
Szczególne zainteresowanie wzbudzają szkolenia prowadzone przez trenerów zewnętrznych. Prowadzone są one najczęściej w formie warsztatów z dostępem do komputerów, a uczestnicy otrzymują certyfikaty potwierdzające ich udział w danym szkoleniu. Liczba tego typu szkoleń wzrosła po przeprowadzce do nowego gmachu w 2012 roku.

Ostatni rok pracy Biblioteki pokazał, iż istnieje potrzeba zorganizowania dodatkowych szkoleń dotyczących takich zagadnień, jak: Open Access, licencje Creative Commons, prawo autorskie. Związane jest to z faktem, że biblioteka jest importerem danych do Modułu Sprawozdawczego Polskiej Bibliografii Naukowej w systemie POL-on i pracownicy naukowcy zobowiązani są do przekazywania danych dotyczących wyżej wspomnianych zagadnień. Sprawia im to wiele trudności, o czym świadczą liczne pytania z ich strony.

Jednym z badanych aspektów działalności biblioteki uniwersyteckiej w przeprowadzonej ankiecie była kwestia znajomości oferty szkoleniowej, skierowanej dla studenckich grup seminaryjnych. Spośród ankietowanych aż 64% wskazało, że wie o prowadzeniu takich szkoleń przez bibliotekę. Z możliwości tej korzysta jednak niewiele ponad połowa (33%). Przy tej kwestii 36% badanych wskazało, że nie wie o możliwości uczestniczenia w szkoleniach (il. 4).

Kolejne pytanie dotyczyło szkolenia indywidualnego nt. usług biblioteki. Podczas jego analizy zauważono, że duży odsetek respondentów (53%) nie wie o możliwości uczestnictwa w szkoleniu indywidualnym dotyczącym oferty biblioteki. Wynik taki wskazuje na potrzebę poszukiwania nowych sposobów dotarcia z informacją do użytkownika (il. 4).

Oferta Biblioteki Głównej UP w zakresie prowadzenia szkoleń dla pracowników naukowych jest znana mniej niż połowie ankietowanych (40%). Z całej grupy ankietowanych 158 osób zaznaczyło, że nie korzysta z oferty szkoleń (il. 4). Jest to wyraźna wskazówka skłaniająca do zastanowienia się, w jaki sposób dotrzeć skutecznie z informacją o szkoleniu do pracownika.

II. 4. Znajomość oferty szkoleniowej biblioteki

DZIAŁALNOŚĆ DOKUMENTACYJNA I BIBLIOMETRIA

Gromadzenie i udostępnianie informacji o dorobku naukowym pracowników własnej uczelni jest kolejnym z zadań współczesnych bibliotek akademickich. W tym celu bardzo ważne jest wypracowanie zasad współpracy biblioteki z macierzystą uczelnią w dziedzinie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych, a także właściwa klasyfikacja i dbałość o prawidłowy opis bibliograficzny prac. Biblioteki akademickie są predysponowane do gromadzenia, opracowywania i przetwarzania danych dotyczących publikacji, raportów z badań, projektów. Dokumentowanie dorobku powinno być organizowane poprzez tworzenie systemu, w którego organizację powinny się włączyć wszystkie jednostki organizacyjne uczelni z biblioteką jako koordynatorem prac. Taki system informacji o dorobku uczelni musi spełniać kryterium kompletności i jakości zawartych w nim informacji, aby spełniał swoje zadania, a dane w nim zawarte mogły być podstawą do analiz ilościowych i jakościowych uznawanych przez uczelnię i odpowiednie ministerstwo. Za prawidłowe funkcjonowanie takiego systemu powinny być odpowiedzialne zarówno biblioteki, jak i uczelnia, która wspiera działanie systemu, wydając odpowiednie rozporządzenia i egzekwując ich przestrzeganie. Zadaniem obydwu jednostek jest więc ścisła współpraca w zakresie następujących zadań [4, 355–358]:

- organizacyjnych – regulujących zasady pozyskiwania informacji poprzez odpowiednie zarządzenia,
- merytorycznych – dotyczących właściwej klasyfikacji prac,
- informatycznych – związanych z wyborem i eksploatacją systemu komputerowego oraz oprogramowania bazy, w której gromadzone są dane,
- informacyjnych – mających za zadanie upowszechnianie dorobku naukowego i opracowywanie różnego rodzaju analiz, zestawień bibliograficznych i statystycznych.

BG UP podejmuje szeroko zakrojoną współpracę z uczelnią w zakresie dokumentacji działalności piśmienniczej, a także parametryzacji. W roku 1965 zostało opublikowane pierwsze bibliograficzne ujęcie dorobku naukowego pracowników Uczelni obejmujące lata 1944–1964 (*Księga Pamiątkowa Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie 1944–1964*). W latach 1965–1990 bibliografia pracowników wydawana była w formie drukowanej. Od 1999 roku tworzona była w programie CDS/ISIS, zmieniając swoją formę z drukowanej na elektroniczną. W 2007 roku zakupiono program autorski rozbudowany o funkcje bibliometryczne, w 2015 roku tenże program został dostosowany do potrzeb Modułu Sprawozdawczego PBN.

Baza Publikacji Pracowników stanowi przede wszystkim dokumentację działalności piśmienniczej pracowników Uczelni a zarazem bazą danych wykorzystywaną przez studentów poszukujących literatury do prac dyplomowych. Ponadto przyczynia się do zwiększenia widoczności publikacji pracowników UP, a po wydaniu Rozporządzenia MNiSW z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce stała się również narzędziem umożliwiającym raportowanie do Modułu Sprawozdawczego Polskiej Bibliografii Naukowej w systemie POL-on, czerpiąc z danych zgromadzonych w Bazie Publikacji Pracowników.

Przed pojawieniem się obowiązku raportowania danych do Modułu Sprawozdawczego PBN, Jednostki Uczelni przysyłały wykazy publikacji raz w roku – dobrowolnie. Obecnie są zobowiązane do informowania o nowych publikacjach niezwłocznie po ich ukazaniu się. Zmianę wprowadziło wydanie Uchwały nr 3/2013–2014 Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie z dnia 11 października 2013 r. w sprawie zasad gromadzenia księgozbioru w Bibliotece Głównej. W niniejszej uchwale zobowiązano wszystkich pracowników Uniwersytetu do przysyłania informacji o najnowszych publikacjach ich autorstwa lub współautorstwa niezwłocznie po ukazaniu się publikacji. Po pojawieniu się PBN nasiliła się współpraca pomiędzy Biblioteką i poszczególnymi wydziałami (zainicjowano spotkania z przedstawicielami jednostek, spotkania na radach wydziałów, rozwinęła się współpraca z dziekanami). Dane zawarte w przekazywanych wykazach publikacji są pomocne w dotarciu do prac, nie są jednak podstawą do wprowadzenia rekordu do bazy. Wszystkie opisy bibliograficzne wprowadzane są z autopsji. Przy trudnościach w dotarciu do źródła, autorzy są proszeni o jego udostępnienie.

Rekordy w bazie poza podstawowymi danymi bibliograficznymi zawierają: punktację czasopism, wskaźnik Impact Factor oraz dane dodatkowe, wynikające z obowiązku sprawozdawczości do PBN.

Wzbogacenie bazy o funkcje bibliometryczne w 2007 roku stworzyło możliwość sporządzania wykazów publikacji poszczególnych jednostek Uczelni, a także poszczególnych pracowników. Wykazy te są wykorzystywane przy parametryzacji, awansach zawodowych pracowników, a także przy ubieganiu się o granty czy uczestnictwie w konkursach. Analiza bibliometryczna jest obecnie obok działalności dokumentacyjnej jednym z najważniejszych celów prowadzenia Bazy Publikacji Pracow-

ników Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie i nie mogłaby być tworzona bez istnienia bazy oraz współpracy między autorami a biblioteką.

INFRASTRUKTURA NOWEGO BUDYNKU I UDOGODNIENIA

W sierpniu 2010 roku rozpoczęto budowę nowego gmachu Biblioteki Głównej – Regionalnego Ośrodka Rolniczej Informacji Naukowej dofinansowaną w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego. 15 czerwca 2012 roku nastąpiło uroczyste oddanie do użytku nowego budynku Biblioteki. Nowa lokalizacja stworzyła nowe możliwości zarówno dla pracowników Biblioteki, jak i jej użytkowników. Poprawiły się warunki pracy, lecz przede wszystkim wzrosła jakość dotychczas oferowanych usług.

Nowoczesny gmach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie jest wkomponowany w kampus tworzony przez dwie lubelskie uczelnie: Uniwersytet Przyrodniczy i Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Budynek jest przedłużeniem istniejącego już wcześniej gmachu Agro i znajduje się w bliskiej odległości od wydziałów Uczelni, Rektoratu i Centrum Sportowego.

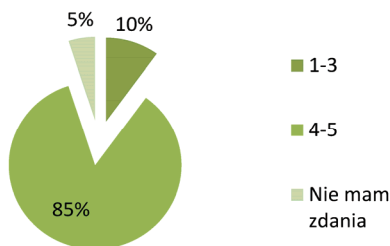
Nowe rozwiązania architektoniczne i zagospodarowanie przestrzeni sprzyjają różnym formom nauki, aktywności oraz spędzania czasu wolnego. Wymienić tutaj można wyposażone w sprzęt multimedialny pokoje do pracy grupowej i indywidualnej oraz salę konferencyjną.

Stanowiska komputerowe (w liczbie 84) rozmieszczone w holu głównym, Informatorium na I piętrze, dwóch kondygnacjach Czytelni (II i III piętro), urządzenie do samodzielnych wypożyczeń SelfCheck oraz Wrzutnia do zwrotów książek, rozwiązania funkcjonalne dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych to tylko niektóre udogodnienia nowej siedziby Biblioteki.

W przestrzeni budynku oprócz miejsc związanych z funkcją typowo biblioteczną uwzględniono również tzw. „miejsca niebiblioteczne”, nawiązujące do postrzegania biblioteki w kontekście trzeciego miejsca Raya Oldenburga [9].

Zlokalizowany na I piętrze budynku taras jest wykorzystywany przede wszystkim przez studentów, którzy przychodzą tutaj między zajęciami, aby odpocząć, spotkać się ze znajomymi, skorzystać z dostępnej sieci Wi-Fi na własnym laptopie czy innym urządzeniu mobilnym. Taras udostępniany jest także jako przestrzeń do realizacji projektów dla pracowników i studentów. Możliwość relaksu dają też kanapy znajdujące się w Czytelni czy Strefa Pufa zlokalizowana w Informatorium oraz udostępniana tam kolekcja gier planszowych.

Analizując odpowiedzi respondentów związane z opisywanym zagadnieniem, można zauważyć, że zdecydowana większość, bo aż 85% bardzo dobrze ocenia warunki do pracy i nauki w nowym budynku. Tylko 10% oceniło nowy gmach w skali 1–3, pozostałe 5% nie miało zdania (il. 5).

Il. 5. Warunki do pracy i nauki

W pytaniach otwartych badani wskazywali na potrzebę zwiększenia liczby siedzisk (foteli, kanap, puf) oraz lepszego wykorzystania tarasu. W połowie maja 2016 roku (w momencie rozpoczęcia okresu rekrutacji) taras został doposażony w leżaki i stoliki. Uruchomiono na nim *Strefę Chill Out* dedykowaną maturzystom, z której korzystają również studenci i pracownicy uczelni oraz inni użytkownicy. Jej aranżacja wpłynęła na wzrost liczby osób korzystających z tarasu, szczególnie w okresie sesji egzaminacyjnej.

OFERTA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU PRZYRODNICZEGO DLA REGIONU

Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie w swojej działalności stara się pozostawać w zgodzie z założeniem, że *biblioteka akademicka powinna stać się dynamicznie rozwijającą się instytucją, która jest nie tylko warsztatem pracy dydaktyczno-naukowej, ale także elementem kultury o zasięgu wykraczającym poza obszar uczelni. Proces budowania świadomości istnienia biblioteki w środowisku lokalnym wymaga podjęcia działań przybliżających bibliotekę akademicką społeczności lokalnej. Zadaniem każdej biblioteki akademickiej powinno być wykreowanie wizerunku przyjaznej i potrzebnej instytucji, spełniającej oczekiwania użytkowników w sposób sprawny i nowoczesny* [14, s. 123].

Obecnie oferta BG UP nakierowana na użytkowników niepozostających w bezpośrednim związku z uczelnią opiera się na dwóch zasadniczych aspektach działalności. Pierwszym są działania i usługi informacyjne skupione wokół Regionalnego Ośrodka Rolniczej Informacji Naukowej, nad rozwojem którego ciągle trwają prace. Drugi to działania kulturalno-edukacyjne oraz promocyjne powiązane z uczestnictwem w wydarzeniach organizowanych w regionie, mieście lub Uczelni.

BG UP BIBLIOTEKĄ SPECJALISTYCZNĄ

Lubelszczyzna to region zdecydowanie rolniczy – powierzchnia użytków rolnych obejmuje 9,5% ogółu użytków rolnych kraju, na 213 gmin 170 stanowią gminy wiej-

skie. Na 2145 tysięcy mieszkańców ludność zamieszkująca tereny wiejskie stanowi ponad 50% [13]. Uniwersytet Przyrodniczy, a wcześniej Akademia Rolnicza w swojej ofercie edukacyjnej od zawsze starała się realizować kierunki odpowiadające potrzebom tej gałęzi gospodarki. Oferta odpowiadać miała aktualnym potrzebom środowiska rolniczego i przemianom strukturalnym, jakie zachodziły wewnątrz sektora.

Obecna misja biblioteki zgodna jest ze strategią rozwoju Uczelni, która *zmierza do rozszerzenia i podniesienia swojej oferty edukacyjnej, wprowadzając nowe kierunki studiów i dąży do stworzenia nowego modelu edukacyjno-badawczego w rolniczym szkolnictwie wyższym z uwzględnieniem transferu wiedzy. Dlatego Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego mająca dodatkowe miano Regionalnego Ośrodka Rolniczej Informacji Naukowej czyni przygotowania do inicjowania szeroko pojętej współpracy środowiskowej w zakresie promowania nauki i jej upowszechniania, ze szczególnym uwzględnieniem społeczności wiejskiej* [7].

Biblioteka akademicka, aby mogła funkcjonować jako zaplecze dydaktyczno-naukowe dla całego regionu, musi nadać za zmieniającą się rzeczywistością, zaspokajając potrzeby społeczeństwa informacyjnego i kłaść coraz większy nacisk na stosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Na skuteczność działań informacyjnych prowadzonych przez bibliotekę wpływ mają: warunki lokalowe, racjonalna i planowa polityka gromadzenia zbiorów, ich opracowanie i udostępnianie, nowoczesne narzędzia pracy oraz wykwalifikowany personel [11]. Wymaganiom tym stara się w swojej działalności sprostać Biblioteka Główna.

Ze względu na specyfikę swych zbiorów Biblioteka kieruje ofertę nie tylko do społeczności akademickiej UP, ale także do rolników, hodowców, przedsiębiorców i innych osób zainteresowanych tematyką podejmowaną w badaniach prowadzonych na Uczelni. Biblioteka w pierwszej kolejności służy wspieraniu Uczelni, ale jednocześnie stara się stanowić zaplecze informacyjne dla regionu w zakresie nauk rolniczych i pokrewnych, stale rozbudowując swoje zasoby. Zgodnie z regulaminem dla osób niebędących studentami lub pracownikami udostępnianie zbiorów odbywa się wyłącznie na miejscu. Materiały drukowane, w tym gromadzone w Bibliotece prace doktorskie, których obrona odbywa się na Uniwersytecie Przyrodniczym (a archiwum gromadzone jest w bibliotece), udostępniane są w Czytelni, natomiast dostęp do źródeł elektronicznych – pełnotekstowych i abstraktowych baz danych, branżowych serwisów informacyjnych oraz czasopism elektronicznych, odbywa się na stanowiskach komputerowych w Czytelni oraz w Informatorium. Każdy z użytkowników może też liczyć na wsparcie ze strony bibliotekarzy i ich sugestie dotyczące wyszukania, odnalezienia i doboru odpowiednich źródeł informacji.

Biblioteka oferuje dostęp nie tylko do swoich zasobów naukowych, ale także do znajdującej się w budynku infrastruktury technicznej i medialnej oraz samej przestrzeni. Do dyspozycji zewnętrznych użytkowników, nieodpłatnie i po uprzedniej rezerwacji, pozostają izolowane pokoje do pracy na trzecim piętrze oraz sala konferencyjna na czwartym piętrze. Nowoczesne wyposażenie biblioteki także jest oddane

do dyspozycji wszystkich jej użytkowników – stanowiska komputerowe zlokalizowane na trzech piętrach, wysokiej jakości projektor, tablica multimedialna, kamery do dokumentów, skanery i pozostały sprzęt multimedialny. Pomieszczenia Biblioteki (w szczególności sala konferencyjna) udostępniane są m.in. na spotkania branżowe, zebrania grup producenckich, sesje komitetów naukowych, wystawy książek zagranicznych wydawców oraz spotkania lokalnej społeczności bibliotekarzy. Pod względem architektonicznym przestrzeń biblioteki dostosowana jest do potrzeb użytkowników niepełnosprawnych. Projekt budynku uwzględniał podjazd dla wózków, windę, odpowiednio szerokie przejścia i inne założenia, dzięki którym biblioteka staje się fizycznie dostępna dla jak najszerszej grupy. Dzięki znajdującym się w bibliotece udogodnieniom w postaci stanowiska komputerowego ze specjalistycznym oprogramowaniem dla osób z dysfunkcją wzroku, stacjonarnemu powiększalnikowi tekstu, elektronicznym lupom, skanerowi z ruchomym panelem (umożliwiającym korzystanie osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim) czy myszce dla osób z niesprawnością nadgarstka – umożliwiona i ułatwiona została praca także tej grupie użytkowników. Mogą oni korzystać ze znajdującego się tam sprzętu, pracując w oparciu o posiadane przez bibliotekę zasoby, ale też i materiały własne, z którymi mogą przyjść do biblioteki.

Ponieważ pracownicy stanowią istotny kanał komunikacji pomiędzy biblioteką a jej otoczeniem zewnętrznym, a ich umiejętność, wiedza, osobowość, uprzejmość i fachowość silnie oddziałuje na końcową ocenę samej instytucji, przekładając się na jej wizerunek w oczach społeczności [2, s. 54], pracownicy biblioteki od lat stale podnoszą swoje kwalifikacje, uczestnicząc w specjalistycznych szkoleniach zewnętrznych i wewnętrznych, warsztatach, grupach roboczych czy biorąc udział w konferencjach. Ułatwieniu w dotarciu do zagranicznej grupy użytkowników służy również realizowany w bibliotece od dwóch lat cykl zajęć z języka angielskiego dla pracowników, konstruowany pod kątem tematyki bibliotecznej. Cieszy się on dużą popularnością: w 2015 roku wzięło w nim udział ponad 70%, a w 2016 roku ponad 60% pracowników biblioteki.

Działalność informacyjna prowadzona przez jednostkę przyjmuje też postać wsparcia przy realizacji indywidualnych zapytań użytkowników zewnętrznych, które kierują do biblioteki. Zapytania realizowane są za pośrednictwem komunikacji elektronicznej, telefonicznej lub w trakcie ich osobistych wizyt i świadczą o roli dostawcy usług informacyjno-wyszukiwawczych, jaką w oczach użytkowników zaczyna odgrywać biblioteka.

Jednym z przykładów realizacji usługi informacyjnej była mailowa prośba o pomoc w identyfikacji potencjalnie niebezpiecznej rośliny na podstawie załączonych zdjęć, które zostało przekierowane do Katedry Botaniki. Użytkownikowi zależało na uzyskaniu informacji, w oparciu o którą byłby w stanie podjąć konkretne działanie w obrębie swojego otoczenia. Z kolei przykładem realizacji usługi wyszukiwawczej była prośba o pomoc w znalezieniu informacji umieszczonej na stronie Ministerstwa

Rolnictwa i Rozwoju Wsi, do której użytkownik samodzielnie nie był w stanie do-
trzeć. Nie posiadał on wystarczających kompetencji w zakresie poruszania się w ser-
wisie rządowym, co w jego przypadku stanowiło barierę w możliwości skorzystania
z potencjalnie ogólnodostępnej informacji.

Ponieważ RORIN nie jest wydzielony jako odrębna jednostka w strukturze BG UP,
w realizację misji instytucji zaangażowani są wszyscy pracownicy Biblioteki. W swo-
im obecnym kształcie RORIN stara się świadczyć usługi w zakresie informacji rolni-
czej i wspierać politykę Uczelni w oparciu o wspomniane wcześniej zasoby, usługi,
infrastrukturę własną oraz zaplecze naukowe macierzystej jednostki naukowej. Dzia-
łaniami tymi stara się wspierać proces wymiany i udostępniania wiedzy wśród osób
niezwiązanych z uczelnią, dając równocześnie możliwość nawiązywania współpracy
między sferą naukową a gospodarczą. Obecnie nie jest jeszcze wdrożona specjalna
oferta usług dla tej części Biblioteki, prace nad nią ciągle trwają. Ich wdrożenie na
obecnym etapie jest utrudnione ze względu na odczuwalne braki finansowe. Nie ma
też możliwości świadczenia przez Bibliotekę odpłatnych działań w związku z faktem
finansowania budowy gmachu ze środków unijnych.

WYDARZENIA POPULARNO-NAUKOWE I KULTURALNE

Ważną rolę w kształtowaniu wizerunku biblioteki otwartej odgrywa organizacja
i udział w imprezach o charakterze kulturalnym, popularno-naukowym czy edukacyj-
nym, skierowanych do szerokiej grupy odbiorców. Działania te pomagają tworzyć
wizerunek instytucji zaangażowanej nie tylko na polu nauki, ale też zaznaczyć swoją
obecność i zaistnieć w świadomości mieszkańców regionu. Przykłady inicjatyw, jakie
w ramach swojego funkcjonowania podejmowała BG UP: od 2011 roku Biblioteka
bierze aktywny udział w Lubelskim Festiwalu Nauki. Przygotowane przez nią projek-
ty kierowane są do zróżnicowanych grup odbiorców, wśród nich młodzieży szkół
średnich i podstawowych oraz emerytów. Realizowane projekty miały charakter edu-
kacyjno-przyrodniczy i ekologiczny – dla młodszych grup wiekowych (na przykład
projekt dotyczący wymarłych i zagrożonych gatunków zwierząt), regionalno-
-kulturowy i historyczny (na przykład projekt „Ginące zawody w Polsce” lub „Magel-
lan, Kolumb, czyli jak odkryć Lubelszczyznę. Przewodniki po Roztoczu Polesiu
i ciekawych okolicach”). Były powiązane tematycznie z profilem Uczelni lub w atrak-
cyjny sposób prezentowały zasoby Biblioteki. W ofercie znalazły się też projekty do-
tyczące zjawisk ze sfery funkcjonowania książki – takie jak warsztaty *bookcrossingu*,
w których można było wziąć udział pod okiem bibliotekarza. W ramach projektów dla
młodzieży, w formie minizkoleń, prezentowano edukacyjny charakter zasobów, ja-
kimi dysponuje Biblioteka i z których mogą korzystać zewnątrzni użytkownicy oraz
zasoby udostępniane w sposób otwarty w Internecie, kładąc nacisk na propagowanie
możliwości ich wykorzystania i kształtowanie kompetencji informacyjnych uczestni-
ków danego wydarzenia.

Poza zmieniającymi się projektami, co roku w ramach LFN Biblioteka oferuje możliwość zwiedzania swojego gmachu, w tym części zazwyczaj niedostępnych dla użytkowników, tj. magazynów. Jest to szczególnie interesujące dla najmłodszych grup odwiedzających Bibliotekę.

Do 2014 roku biblioteka przeprowadziła w ramach Festiwalu 14 projektów, a za swój wkład w przygotowanie atrakcyjnej oferty podczas XI Festiwalu Nauki pracownicy Biblioteki otrzymali wyróżnienie od władz Uczelni.

Kolejnym wydarzeniem popularno-naukowym, w które zaangażowała się Biblioteka, były obchody Nocy Uniwersytetów w 2014 roku, organizowane wspólnie przez Uniwersytet Przyrodniczy, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej i Uniwersytet Medyczny. Oferta, jaka została przygotowana na tę okazję, skierowana była do różnych grup wiekowych. Obejmowała m.in. wystawy, bieg na orientację w Bibliotece, rozgrywki z wykorzystaniem zgromadzonych w Bibliotece gier planszowych, interaktywne prezentacje z wykorzystaniem znajdującego się w Bibliotece sprzętu multimedialnego, warsztaty języka chińskiego. Do współudziału w odrębnym projekcie zaangażowani zostali także przedstawiciele władz Uczelni. Udostępniony i oświetlony na tę okazję został także taras. Wszystkie zainteresowane osoby miały możliwość uczestnictwa i korzystania z atrakcyjnej oferty do późnych godzin nocnych.

Aby jeszcze bardziej wykorzystać możliwości, jakie oferuje nowy budynek Biblioteki, a jednocześnie upowszechnić potencjał naukowy Uczelni, z końcem 2015 roku ruszył cykl wykładów otwartych „Niezwyczajny świat roślin”, które prowadzą pracownicy Uczelni (w tym także Biblioteki). Cykl jest zróżnicowany tematycznie, spotkania jednak zawsze oscylują wokół problematyki przyrodniczej. Prezentowane na nich tematy często łączą badania prowadzone w ramach poszczególnych katedr z elementami obecnymi w kulturze lub stanowią odniesienie do aktualnych problemów z zakresu szeroko pojętych nauk rolniczych. Dotychczasowe spotkania dotyczyły m.in. problematyki roślin biblijnych, ziół w podaniach ludowych, ale też problemów, z jakimi stykają się mieszkańcy regionu np. roślin inwazyjnych i najnowszych trendów w rozwoju nauk rolniczych. Do chwili obecnej zorganizowano siedem takich spotkań. Wykłady są otwarte dla wszystkich zainteresowanych i stanowią jeszcze jeden sposób na dotarcie do mieszkańców.

W związku ze sfinansowaniem budowy gmachu Biblioteki ze środków europejskich w BG UP obchodzone są także Dni Otwarte Funduszy Europejskich. W ich ramach Biblioteka chętnie otwiera się na zwiedzające grupy – promując swoją ofertę, organizuje warsztaty dla dzieci i okolicznościowe wystawy.

Biblioteka, pomimo swojego specjalistycznego profilu, stara się angażować w działania kulturalne prowadzone w regionie. Jedną z takich inicjatyw było uczestnictwo w 2015 roku w obchodach „Miasta Poezji” – lubelskiego festiwalu obchodzonego od 2008 roku oraz stworzenie „Mieszkania Poezji” na terenie Biblioteki. Na potrzeby festiwalu przygotowano program skierowany do szkół podstawowych pod hasłem: „Poezja przyrodnicza dzieciom”. W ramach projektu zostały przygotowane zagadki

i zadania w oparciu o wiersze nawiązujące do tematyki bliskiej profilowi uczelni, aktywnie angażując dzieci do udziału w zajęciach powiązanych tematycznie ze zdrowym odżywianiem.

Wydarzeniem łączącym środowisko Biblioteki, naukowców oraz przedsiębiorców regionu była organizacja w 2015 roku ogólnopolskiej konferencji zielarskiej „Herbaria i zielarstwo”, za którą odpowiadała Biblioteka wspólnie z Wydziałem Agrobioinżynierii oraz Wydziałem Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu. W wydarzeniu wzięli udział pracownicy Uczelni (w tym BG UP), doktoranci, naukowcy z innych ośrodków w Polsce oraz przedstawiciele sektora firm zielarskich regionu. Obrady transmitowane były na żywo w sieci, dzięki czemu ich śledzenie możliwe było także dla osób niemożących fizycznie uczestniczyć w wydarzeniu. Imprezami towarzyszącymi była prezentacja firm zielarskich i kosmetycznych, degustacje potraw z ziołami oraz wycieczka połączona ze zwiedzaniem gospodarstw zielarskich. Wydarzenie skupiło na sobie uwagę społeczności akademickiej, mediów regionalnych i przyciągnęło uwagę osób niezwiązanych z Uczelnią.

Wymienione wydarzenia stanowią jedynie wycinek pełnego obrazu działań podejmowanych przez i w bibliotece, prezentują jednak szerokie spektrum inicjatyw, które Biblioteka stara się wspierać w swojej działalności.

PROMOCJA

Każde z podejmowanych przez Bibliotekę działań niesło ze sobą wydźwięk promocyjny – zarówno dla samej Biblioteki, jak i Uczelni, korzystnie wpływając na wizerunek obu instytucji. W Bibliotece nie istnieje odrębny dział odpowiedzialny za jej promocję, działania o tym charakterze zostały wpisane w zakres obowiązków wszystkich pracowników Biblioteki Głównej. Informacje o działalności i zasobach Biblioteki zamieszczane są na stronie internetowej Biblioteki i Uczelni, profilach na portalach społecznościowych oraz publikowane w prasie uczelnianej i lokalnych mediach.

Promocja oferty Biblioteki ma miejsce także w trakcie imprez i wydarzeń organizowanych bezpośrednio przez Uczelnię – Drzwi Otwarte, konferencji, sympozjów, zjazdów itp., pozostawiając do dyspozycji ich uczestników jej zasoby naukowe oraz zaplecze lokalowe i sprzętowe. Podobny cel osiągnąć jest poprzez organizację możliwości zwiedzania wraz z oprowadzaniem dla studentów, bibliotekarzy, zagranicznych gości Uczelni oraz młodzieży i dzieci ze szkół z regionu. Pośrednio takie zadanie realizuje również prowadzona przez Bibliotekę Baza publikacji pracowników UP w Lublinie, udostępniająca informacje o dorobku naukowym Uczelni, umożliwiającą każdej zainteresowanej osobie śledzenie sfery zainteresowań naukowych jej pracowników oraz aktualnych publikacji.

ZAKOŃCZENIE

We współczesnych realiach wyjście poza standardowy zakres działań przypisanych bibliotece stanowi konieczność bez względu na jej profil. Celem jest nie tylko przyciągnięcie do niej użytkowników, ale też sprostanie zmieniającym się oczekiwaniom wobec instytucji. O roli biblioteki akademickiej ostatecznie decydują jej użytkownicy – poprzez to, czy i w jaki sposób wykorzystują oferowane przez nią usługi i zasoby. Są to zarówno użytkownicy wewnętrzni: pracownicy, doktoranci i studenci, jak i zewnętrzni – społeczność lokalna. Umocowanie w strukturze uczelni sprawia, że biblioteka jest pod wieloma względami (finansowymi i prawnymi) instytucją zależną. Jednak dzięki oferowanym usługom i zasobom oraz współpracy ze środowiskiem akademickimi pełnić może rolę partnera w procesie naukowo-dydaktycznym prowadzonym na uczelni. Natomiast poprzez działalność popularyzatorską oraz ofertę edukacyjno-kulturalną, jako instytucja lokuje się w świadomości mieszkańców regionu, mając tym samym wpływ na projektowanie swojej roli jako pośrednika między środowiskiem nauki a środowiskiem lokalnym, w którym wraz ze swoją nadrzędną instytucją naukową jest osadzona.

LITERATURA

- [1] BOGUSKI J., *Rola i miejsce biblioteki uniwersyteckiej we współczesnym świecie*, Nauka i Szkolnictwo Wyższe 2010, nr 1–2(35–36) [online]. [Dostęp: 01.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://pressto.amu.edu.pl/index.php/nsw/article/viewFile/3195/3206>
- [2] CHRAPCZYŃSKA B., *Budowanie relacji między biblioteką akademicką a jej otoczeniem*, [w:] *Dolnośląskie centrum informacji naukowej i ekonomicznej – biblioteka otwarta*, red. B. Żmigrodzka, Wrocław 2011, s. 51–66.
- [3] CUPA M., *Badania ankietowe w mierzeniu jakości i planowaniu pracy biblioteki naukowej*, [w:] *Znaczenie i badania jakości w bibliotekach*. V Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź/Rogów, 13–15 czerwca 2012 r. Materiały konferencyjne, Łódź 2012, s. 245–251.
- [4] KOMPERDA A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym uczelni*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19–21 czerwiec 2006 r., Łódź 2006, s. 355–367.
- [5] KONIECZNY-ROZENFELD B., *Rola biblioteki akademickiej we wspomaganie samokształcenia*, [w:] *Znaczenie i badania jakości w bibliotekach*. V Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź/Rogów, 13–15 czerwca 2012 r., Łódź 2012, s. 255–267.
- [6] MARCINKOWSKI P., *Bibliotekarz w akademickim knowledge space*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*. III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 25–27 czerwca 2008 r. Materiały konferencyjne [online]. [Dostęp: 01.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/171/1/Bibliotekarz%20w%20akademickim%20knowledge%20space.pdf>
- [7] *Misja Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie* [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://bg.up.lublin.pl/?s=content&sid=116>

- [8] NOWOGRODZKA M., LEWIŃSKA R., SOBCZYK A., *Księgozbiór studencki w zbiorach Biblioteki Głównej*, [w:] *Dziesięciolecie zmian 2005–2014: 60-lecie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*, red. A. Padziński, Lublin 2015, s. 88–89.
- [9] OLDENBURG R., *The great good place*, New York 1989.
- [10] PADZIŃSKA I., LUBAŚ J., *Księga Pamiątkowa. 50-lecie Biblioteki Głównej AR*, Lublin 2005.
- [11] PEKATY W., *Kultura organizacyjna w aspekcie działalności informacyjnej bibliotek naukowych i technicznych*, EBIB 2007 nr 9 [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/2007/90/a.php?pekaty>
- [12] PIOTROWICZ G, *Współczesna biblioteka akademicka w ujęciu systemowym, integrującym jej przestrzeń fizyczną i elektroniczną*, Biuletyn EBIB 2015, nr 1(155) [online]. [Dostęp: 05.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/321/494>
- [13] *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 2015* [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://lublin.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-województwa-lubelskiego-2015,2,14.html>
- [14] SÓJKOWSKA I., *Promocja biblioteki akademickiej: doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, t. 1. Materiały konferencyjne, red. H. Ganińska, Poznań 2005, s. 122–134.
- [15] STUDZIŃSKA-JAKSIM P., *Kształcić, słuchać, informować. Rola i zadania nowoczesnych bibliotek akademickich*, [w:] *Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 134–145.
- [16] STUDZIŃSKA-JAKSIM P., PENAR A., NOWOGRODZKA M., LEWIŃSKA R., SOBCZAK A., *Elektroniczne zasoby w bibliotece*, [w:] *Dziesięciolecie zmian 2005–2014: 60-lecie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*, red. A. Padziński, Lublin 2015, s. 74–80.
- [17] SZARAMA M., STAREK A., BOĆKOWSKA M., STUDZIŃSKA-JAKSIM P., *Formy działalności Oddziału Informacji Naukowej*, [w:] *Dziesięciolecie zmian 2005–2014: 60-lecie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie*, red. A. Padziński, Lublin 2015, s. 54–63.
- [18] WERYŁO M., ZMITROWICZ M., *Oczekiwania czytelników wobec nowego gmachu Biblioteki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*, Toruńskie Studia Bibliologiczne, 2014, nr 2(13), s. 189–203 [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://apcz.pl/czasopisma/index.php/TSB/article/view/TSB.2014.024>
- [19] K. ŻMIGRODZKA, *Biblioteka akademicka wsparciem gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie*, Gliwice, 24–25 października 2013 r., red. M. Odlanicka-Poczobutt, K. Zioło, Gliwice 2014.

THE ROLE OF ACADEMIC LIBRARY FOR UNIVERSITY AND LOCAL COMMUNITY: EXAMPLE OF MAIN LIBRARY OF UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES IN LUBLIN

Paper presents examples of Main Library of University of Life Sciences' activities addressed to students, employees and the local community, taking particular account of the last four years and obtaining by library new building. Library's offer for University was compared with the results of a survey conducted in 2015 regarding the satisfaction level of among its users. The paper also gives examples of the library's activities directed to local community, including information services, activities in popularization of science and cultural events.

*koncepcja „trzeciego miejsca”,
otoczenie społeczne, biblioteczne formy pracy,
wizerunek biblioteki, Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach*

Urszula FRANAS-MIROWSKA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
u.franasmirowska@unipt.pl

Karolina WICHA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
karolina.wicha@ujk.edu.pl

KONCEPCJA „TRZECIEGO MIEJSCA” JAKO ELEMENT KREOWANIA WIZERUNKU BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ W PRZESTRZENI SPOŁECZNEJ

Biblioteki akademickie już z definicji powołane są do obsługi naukowców i studentów własnej uczelni. Obecnie stosowane w bibliotekach uczelnianych działania tzw. ponadstandardowe ukierunkowane są na kreowanie wizerunku nie tylko w środowisku macierzystej uczelni, ale zmierzają do zaistnienia w świadomości społecznej miasta, a nawet regionu. Zmiany te podyktowane są nie tylko priorytetami odbiorców naszych usług ale zachodzą w obliczu przemian społecznych, edukacyjnych i kulturowych. Współczesna biblioteka akademicka obok nowoczesnego centrum informacji tworzy klimat „trzeciego miejsca”, w którym można odpocząć, spotkać się, zaistnieć towarzysko i ciekawie spędzić czas. Wobec zaistniałych tendencji nastąpiło wyraźne połączenie funkcji informacyjnej z funkcją rozrywkową. Podstawowym wymogiem biblioteki pozostaje zapewnienie jednocześnie miejsca do nauki i pracy oraz dostęp do rozrywki. W związku z realizacją funkcji rozrywki w naturalny sposób pozostaje do zaimplementowania na gruncie biblioteki akademickiej koncepcja „trzeciego miejsca”. Głównym założeniem artykułu jest ocena wykorzystania teorii „trzeciego miejsca”, którą zastosowano w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach w aspekcie kreowania wizerunku tej księżnicy. Implementacja teorii „trzeciego miejsca” w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach pociągnęła za sobą nie tylko zmiany wizerunkowe ale przeorganizowała wręcz całą filozofię działania. W działaniach tych Biblioteka upatruje wypracowanie i ugruntowanie dla siebie miana placówki odgrywającej ważną rolę w społeczności lokalnej. Daje szansę bycia nowym miejscem w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Wymusza na bibliotece przeorganizowanie profilu usług. Konieczne są zmiany w zakresie zarządzania proklienckiego oraz kultury organizacyjnej.

WPROWADZENIE

Jednym z najważniejszych problemów, z którym muszą zmierzyć się obecnie biblioteki, w tym również biblioteki akademickie, jest dostosowanie ich organizacji, metod pracy oraz oferty usług do wciąż nowych i zmieniających się potrzeb użytkowników. Zmiany te podyktowane są nie tylko priorytetami odbiorców naszych usług ale zachodzą w obliczu przemian społecznych, edukacyjnych i kulturowych. Biblioteki jako instytucje publiczne muszą reagować na te zmiany cywilizacyjne i realizować aktualne zadania.

Funkcje nowoczesnej biblioteki akademickiej zostały wielokrotnie szczegółowo opisane w bogatej literaturze przedmiotu. Należy jednak w tym miejscu przywołać wcześniej sformułowane, dla tego typu bibliotek, zadania.

Tradycyjnie, znaczenie biblioteki akademickiej określane jest między innymi w sposób następujący [19, s. 70; 18, s. 19–20]:

- biblioteka w szkole wyższej pełni „kluczową rolę”,
- posiada silną pozycję w strukturze uczelni,
- poprzez swoją działalność wspiera procesy dydaktyczne, naukowe i badawcze własnej uczelni,
- zaspokaja potrzeby informacyjne pracowników i studentów,
- pełni funkcję ogólnodostępnej biblioteki publicznej – zapewnia licznym użytkownikom dostęp do informacji i wiedzy,
- pełni również rolę placówki kultury, która aktywnie wpływa na rozwój życia kulturalnego społeczeństwa.

Główną funkcją biblioteki pozostaje nadal zapewnienie dostępu do zbiorów bibliotecznych – w różnej formie fizycznej, poprzez ich gromadzenie, a następnie udostępnienie, które po wprowadzeniu technologii informatycznych uległo zmianie. Jest to „funkcja wewnętrzna” gdyż wiąże się bezpośrednio z gromadzonymi przez bibliotekę dokumentami. Funkcje biblioteki można również rozpatrywać w aspekcie zewnętrznym, w którym szczególnie znaczenia nabierają *powinności jakie spoczywają na bibliotece i bibliotekarzach wobec użytkowników bibliotek i otoczenia społecznego* [8, s. 10]. W tym kontekście biblioteka służy nie tylko zdobywaniu wiedzy i informacji, ale jest najlepszym miejscem do ciekawego i pożytecznego spędzenia czasu w gronie innych ludzi [8, s. 11].

Ze względu na znaczenie biblioteki uczelnianej w środowisku miasta i regionu – grupa odbiorców usług biblioteki uległa znacznemu poszerzeniu. Jest postrzegana nie tylko jako instytucja naukowa, lecz przypisuje się jej, wcześniej wspomnianą, funkcję ośrodka kultury, miejsca otwartego dla lokalnej społeczności. Jacek Wojciechowski wskazuje ponadto, że *Kampusowa lokalizacja biblioteki akademickiej wygeneruje dodatkowo powinności środowiskowe, dotychczas realizowane tylko śladowo (...)* [23, s. 43]. Wspomniany autor postuluje, by w bibliotece powstał (...) *ośrodek rekreacji*

i życia kulturalnego społeczności akademickiej, z programem imprez oraz form pracy zbiorowej i zespołowej, a także po prostu miejsce lokalnych spotkań i życia towarzyskiego [23, s. 43].

Wobec zaistniałych tendencji nastąpiło wyraźne połączenie funkcji informacyjnej z funkcją rozrywkową. Podstawowym wymogiem biblioteki pozostaje zapewnienie jednocześnie miejsca do nauki i pracy w sąsiedztwie różnorodnych źródeł informacji oraz dostęp do (...) *pozatelewizyjnych źródeł rozrywki* [8, s. 20]. W związku z realizacją drugiej z wymienionych funkcji – rozrywki – w naturalny sposób pozostaje do zaimplementowania na gruncie biblioteki akademickiej koncepcja „trzeciego miejsca”. Podobnie jak w opinii Justyny Jasiewicz należy w niej upatrywać ratunek, szansę, ale również wyzwanie dla rozwoju biblioteki [9; 10].

Przesłanką do napisania artykułu dotyczącego koncepcji „trzeciego miejsca” oraz jej realizacji w Bibliotece Uniwersyteckiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach była popularyzacja wspomnianej teorii w bogatej literaturze powstałej na ten temat oraz doświadczenia bibliotekarzy zaprezentowane w trakcie Międzynarodowej Konferencji Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego pod hasłem „Biblioteka jako *trzecie miejsce*” [1]. Nie bez znaczenia do podjęcia tematu jest nowy budynek Biblioteki Uniwersyteckiej w Kielcach, który stworzył doskonałe warunki realizacji koncepcji Raya Oldenburga.

Głównym założeniem artykułu jest ocena wykorzystania teorii „trzeciego miejsca”, którą zastosowano w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach w aspekcie kreowania wizerunku tej książki. We wnioskach końcowych autorki postarają się odpowiedzieć na pytania postawione już wcześniej przez Małgorzatę Kisilowską: „Jak sprawić, aby biblioteka akademicka była tym miejscem pierwszego wyboru przy podejmowaniu decyzji o spędzeniu czasu wolnego?” oraz „[...] do kogo kierować taką ofertę? Do studentów? Naukowców? Innych grup pracowników? Do członków społeczności lokalnej? [...]” [12, s. 15]. Wreszcie: „Czy postrzeganie biblioteki jako *trzeciego miejsca*” wpłynęło na zmianę wizerunku Biblioteki Uniwersyteckiej?

ZAŁOŻENIA KONCEPCJI „TRZECIEGO MIEJSCA”

Koncepcję „trzeciego miejsca” stworzył amerykański socjolog Ray Oldenburg i przedstawił ją w książce *The Great Good Place* [9, s. 7; 10; 11, s. 48; 15]. Jego koncepcja opiera się na założeniu, że życie człowieka koncentruje się wokół trzech miejsc:

- domu – miejsca intymnego, w którym mieszka i funkcjonuje w otoczeniu bliskich osób, gdzie czuje się „dobrze, bezpiecznie, pewnie”,
- pracy – miejsca, w którym pracuje i spełnia się zawodowo, jednocześnie otrzymuje za to wynagrodzenie,

• „trzeciego miejsca” – które jest przestrzenią służącą odpoczynkowi od pracy i codziennych obowiązków [9, s. 7; 15].

Trzecie miejsce to przestrzeń, w której – najogólniej rzecz ujmując – spędzamy wolny czas i prowadzimy szeroko pojęte życie towarzyskie i społeczne [9, s. 7].

Justyna Jasiewicz i Agnieszka Koszowska wymieniają charakterystyczne cechy przestrzeni, które Oldenburg określił mianem „trzeciego miejsca”. Za wspomnianymi autorkami można zdefiniować je w sposób następujący [9, s. 7; 15]:

- ludzie spotykają się w nich spontanicznie, ale regularnie,
- panuje tutaj nieformalna atmosfera spotkań,
- miejsca tego nie należy traktować jako „azyl” w ucieczce przed stresem i codziennymi problemami,
- stanowi dogodną „neutralną” przestrzeń do spotkań, miłego spędzenia czasu, „rozmowy, wymiany opinii”,
- daje możliwość odpoczynku i nabrania sił,
- jest miejscem spotkań z przyjaciółmi, w którym można „obserwować innych i się im pokazać”,
- buduje więzi społeczne poprzez umacnianie poczucia przynależności do określonej społeczności,
- promuje i utrwała wartości preferowane w danym środowisku,
- nie wywiera presji, nie kojarzy się z przymusem.

Uzupełnieniem wymienionych cech jest opinia Danuty Koniecznej: *Trzecie miejsce pełni funkcję socjalizującą, łączącą ludzi danej grupy lub kilku środowisk [13, s. 32].* Funkcja ta może dotyczyć różnych społeczności: lokalnych, studenckich, uczniowskich [13, s. 32].

Równie ważnymi cechami „trzeciego miejsca” są: nieodpłatność, łatwa dostępność oraz przyjazna, wygodna i estetyczna organizacja przestrzeni, zachęcająca do przebywania w niej [13, s. 32]. Jest to miejsce (...) *wolne od polityki i wszelkich ideologii (...)* [2, s. 27].

W realizacji teorii Raya Oldenburga biblioteki zaczęły upatrywać drogę do własnego rozwoju. Jako pierwsze zaakceptowały ją biblioteki publiczne. Małgorzata Kisilowska akcentuje, że sukces w realizacji koncepcji biblioteki jako „miejsca trzeciego” właśnie w bibliotekach publicznych wynika z wcześniej wspomnianej łatwej ich dostępności, stosunkowo małej liczby pracowników, postrzegania bibliotekarzy jako osób znanych, kojarzonych z danym miejscem. Ponadto ważne są spotkania i kontakty tej samej grupy osób, co jest czynnikiem budującym wspólnotę z miejscem i ludźmi. [11, s. 49]. Nie bez znaczenia dla tych miejsc pozostaje fakt, że są one „ciche”, wolne od reklam, o istnieniu których dowiadujemy za pośrednictwem „marketingu szeptanego” od osób tam bywających [11, s. 50].

W odniesieniu do rozwiązań stosowanych w bibliotece akademickiej cytowana autorka podaje za Michael C. Habib elementy budujące potencjał „miejsca trzeciego” w książnicy akademickiej; są nimi:

- w wymiarze fizycznym: pomieszczenia do nauki, laboratoria komputerowe, zbiory podręczne, kawiarnie,

- w wymiarze wirtualnym: komunikatory, wirtualny bibliotekarz, Flickr, blogi, wiki, katalogi OPAC [12, s. 15].

Do zaprezentowanej listy dodać należy jeszcze kluczową wartość dla otoczenia biblioteki akademickiej, jaką jest zaufanie. Postrzegane jako (...) *zaufanie do bibliotekarza w jego roli, misji, pośrednio do instytucji przez niego reprezentowanej, a także zaufanie do nauki. Jej wiarygodność zależy m.in. od swobodnego dostępu do wiedzy i wyników badań* (...) [12, s. 16].

Teoria „miejsca trzeciego” Raya Oldenburga jest elementem szerszego nurtu badań społecznych i kulturowych, które traktują bibliotekę jako „miejsce spotkania” [11, s. 40], „miejsce społeczne” [11, s. 43], „miejsce publiczne” [11, s. 45], miejsce, gdzie człowiek może się realizować zgodnie z własnymi potrzebami i we właściwy dla siebie sposób [11, s. 50].

ROZWIĄZANIA ZASTOSOWANE W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W KIELCACH

Implementacja teorii „trzeciego miejsca” w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach pociągnęła za sobą nie tylko zmiany wizerunkowe, ale przeorganizowała wręcz całą filozofię działania. Dzięki tym działaniom Biblioteka chce zyskać miano placówki odgrywającej ważną rolę w społeczności lokalnej, odgrywać rolę w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Wymusza to na Bibliotece przeorganizowanie profilu usług. Konieczne są zmiany w zakresie zarządzania proklienckiego oraz kultury organizacyjnej.

Modelowe założenia koncepcji „trzeciego miejsca” zaprezentowane m.in. przez Justynę Jasiewicz [9; 10] oraz przeniesienie ich na grunt praktycznych działań realizowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach zobowiązuje do analizy następujących obszarów przemian, a mianowicie:

- organizacji przestrzeni niezbędnej do tego, by Biblioteka mogła pełnić rolę „trzeciego miejsca”,

- oceny funkcjonalności oferowanej przestrzeni,

- zakresu proponowanych usług,

- projektów o charakterze kulturotwórczym,

- działań w zakresie intelektualnej i twórczej integracji życia uczelni,

- komunikacji z użytkownikami oraz zewnętrznym otoczeniem społecznym biblioteki,

- wymiany myśli i krzewienia idei humanizmu,

- miejsca rozpoznawalnego w przestrzeni miasta i regionu.

ORGANIZACJA PRZYJAZNEGO, WIELOFUNKCYJNEGO WNEŹRZA

W literaturze bibliotekarskiej w odniesieniu do tradycyjnych bibliotek pojawia się termin „biblioteka jako miejsce”. Biblioteka traktowana jest tutaj jako miejsce w „sensie fizycznej przestrzeni” [14, s. 219]. Obok swoich prymarnych funkcji pełni również ważne społeczne zadania. Danuta Konieczna w nawiązaniu do eseju Sama Demasa *Biblioteka jako miejsce* [14, s. 220] wskazuje, że biblioteki są:

- *miejscem spotkań określonej społeczności,*
- *miejszem uczenia się i nauczania,*
- *oferując bezpieczeństwo, komfort i spokój,*
- *instytucjami bezpłatnymi, niekomercyjnymi,*
- *stwarzając warunki do uczenia się, prowadzenia badań, rekreacji,*
- *umożliwiają znalezienie nieoczekiwanych, a ważnych i inspirujących materiałów* [14, s. 220].

O randze placówki i jej znaczeniu w środowisku lokalnym decyduje między innymi obszar, którym biblioteka dysponuje. Dla potencjalnego użytkownika, nawet niezorientowanego w ofercie bibliotecznej, jej przestrzenna lokalizacja przesądza o jej atrakcyjności [16, s. 175]. Tomasz Kruszewski dokonuje analizy biblioteki położonej w centrum urbanistycznym miasta [16, s. 170–190]. Stwierdza, (...) *że biblioteka pojmowana jako zamknięty obszar kulturowy staje się uczestnikiem przemian dokonujących się w społeczeństwie miejskim (...). Spojrzenie na bibliotekę w kontekście dynamiki urbanizacyjnej miasta wskazuje, że stanowi ona element systemu miejskiego, który ma trzy (...) wymiary miejskości: ekonomiczny, polityczno-prawny i ideologiczny* [16, s. 180]. Przestrzeń biblioteki jest również miejscem *nieformalnej wymiany informacji* między użytkownikami, którzy przebywają w miejscach niezwiązanych z działalnością biblioteczną, takich jak: bary, atria, halle [16, s. 181].

Idea biblioteki jako „trzeciego miejsca” wpłynęła na zmianę organizacji przestrzeni biblioteki w taki sposób, że starano się z niej uczynić miejsce (...) *dla nieformalnego życia publicznego*, do którego chętnie się przychodzi i spędza czas z innymi [17, s. 54–55]. Jak czytamy w opracowaniu Agnieszki Łobockiej: *To niekomercyjne i łatwo dostępne miejsce ma duże znaczenie dla funkcjonowania życia społecznego, jest gwarantem demokracji, gdyż zapewnia wszystkim szanse dostępu, wzmacnia poczucie przynależności do otoczenia i więzi z innymi* [17, s. 55].

Realizacja koncepcji trzeciego miejsca w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach pociągnęła za sobą metamorfozę jej wizerunku. Do bycia trzecim miejscem pretenduje większość instytucji, które z nazwy zajmują się rozrywką, a są nimi: puby, kawiarnie, telewizja, sklepy, galerie handlowe, Internet. Lansowane jest nawet przekonanie, *że to właśnie Internet jest obecnie najpopularniejszym trzecim miejscem* [7, s. 2]. Biblioteka naukowa posługując się strategiami marketingowymi w staraniach o potencjalnego klienta/czytelnika przywiązuje wagę do wizualnej atrakcyjności. Przestrzeń, którą

oferuje biblioteka ma być przestrzenią, (...) w której lubimy przebywać, która jest dla nas przyjazna, ale również dodaje nam prestiżu [7, s. 2].

Zmiany, jakich należało dokonać w naszej Bibliotece, w dużej mierze opierały się na strategii przejętej z handlu, którą wcześniej już zacytował Wojciech Gach, a mianowicie: *Dobry sklep to ładny lokal, atrakcyjny świeży towar i miła obsługa* [7, s. 2]. Parafrazując to stwierdzenie, biblioteka będzie „dobrym sklepem”, gdy zostaną spełnione następujące warunki:

- „ładny lokal” – to dobrze zaaranżowana fizyczna przestrzeń biblioteki, która będzie zarówno przestrzenią edukacji, nauki i rozrywki,
- „świeży towar” – zostanie zapewniony dostęp do najnowszej literatury i różnorodnej oferty usług dostosowanych do wciąż zmieniających się potrzeb użytkowników,
- „atrakcyjny”, dobrze podany – usytuowanie zbiorów w tzw. wolnym dostępie, który jest szczególnie ważny, gdyż łączy możliwość zapewnienia relaksu z łatwością dotarcia do zbiorów co w oczywisty sposób wpływa na pozytywne postrzeganie biblioteki,
- „miła obsługa” – wyszkoleni, kompetentni, zawsze gotowi do pomocy bibliotekarze – pośrednicy w poszukiwaniu informacji.

Najpierw więc należało stworzyć ów „dobry sklep”.

Przestrzeń biblioteczną uważa się za przyjazną, gdy jej zróżnicowanie z jednej strony zapewnia kameralne warunki pracy, zaś z drugiej umożliwia kontakty społeczne i kulturalne oraz sprzyja pracy bibliotekarzy [5, s. 40]. Badania przeprowadzone przez Annę Walczak dowodzą, że model przestrzeni biblioteczej oraz rozwiązania architektoniczne są niebywale ważnym elementem wpływającym na postrzeganie biblioteki. Na to (...) *jak widzą współczesną bibliotekę jej użytkownicy? Jakie mają wobec niej oczekiwania?* [21].

Wnętrza nowoczesnych bibliotek charakteryzują się uniwersalnością. Przy gromadzeniu różnych typów dokumentów zapewniają miejsca dla użytkowników różniących się stylami pracy, nauki, kompetencjami informacyjnymi. Odmienne są również potrzeby w zakresie kontaktów międzyludzkich [5, s. 40].

Z uwagi na różnorodność funkcji biblioteczych, potrzeb i oczekiwań użytkowników w przestrzeni biblioteczej można wyróżnić [3, s. 113]:

- *przestrzeń biblioteczną i niebiblioteczną,*
- *przestrzeń książki, przestrzeń użytkownika, przestrzeń bibliotekarza,*
- *przestrzeń dostępną (otwartą) i przestrzeń niedostępną (zamkniętą, wykluczoną),*
- *przestrzeń nauki i pracy, „wypoczynku” lub relaksu,*
- *przestrzeń „stałą” – niezmienną i przestrzeń progresywną (przekształcaną, mobilną).*

W nowych obiektach biblioteczych powszechnie wydzielane są trzy rodzaje przestrzeni: przestrzeń publicznie dostępna, przestrzeń poza tradycyjną strefą biblioteczną i przestrzeń z ograniczonym publicznym dostępem. Uwzględniane są również miejsca nazywane tzw. przestrzenią niebiblioteczną [13, s. 28–29].

Biblioteka Uniwersytecka UJK planowana była z olbrzymim rozmachem; chodziło o takie zaaranżowanie wnętrza gmachu, by ułatwić obcym ludziom zawieranie znajomości, spotkanie się, wspólne spędzanie czasu. Stąd dbałość o przejrzystość architektoniczną obiektu, wkomponowanie budynku w ciekawy krajobraz. Biblioteka UJK to przykład miejsca skonstruowanego wedle idei „trzeciego miejsca”. W nowym gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej w Kielcach uwzględniono aktualne tendencje architektoniczne oraz uwagi kadry zarządzającej Biblioteką. Duży wpływ na kształt projektu przestrzeni bibliotecznej miał polski architekt Janusz Pachowski. Placówka miała być sercem kampusu i tak też się stało. Została umiejscowiona w centralnym miejscu kampusu. We wnętrzu biblioteki obecny jest kolor czerwony – jest elementem wizualnym łączącym poszczególne części wnętrza. W przestrzeni wewnętrznej wyróżniono:

1. Przestrzeń publicznie dostępną – biblioteczną. Rozmieszczona jest na trzech kondygnacjach. Należą do niej pomieszczenia ogólnodostępne: wypożyczalnia, informatorium, hole, strefa wolnego dostępu do wydawnictw zwartych, strefa wolnego dostępu do wydawnictw ciągłych, Czytelnia Ogólna, Czytelnia Multimedialna, Czytelnia Zbiorów Specjalnych, Czytelnia Prasy Bieżącej, specjalistyczna czytelnia dla osób z dysfunkcją wzroku, katalogi kartkowe, katalogi komputerowe, wypożyczalnia międzybiblioteczna.

2. Przestrzeń z ograniczonym publicznym dostępem – przestrzeń zamkniętą. Należą do niej: sekretariat dyrektora, pomieszczenia administracji, pokoje socjalne, magazyny zamknięte, pracownia digitalizacji zbiorów, pokoje oddziałów pracy wewnętrznej biblioteki.

3. Przestrzeń, która nie jest związana z tradycyjną sferą biblioteczną. Należą do niej: sala konferencyjna, sala seminaryjna, galeria uniwersytecka, szatnia.

W Bibliotece zadbano o wydzielenie i odpowiednie zagospodarowanie tych miejsc, które są „przestrzenią sztuki” [4, s. 125], „przestrzenią spotkań” [4, s. 126] i „przestrzenią zabawy” [4, s. 129]. Są to miejsca, których do tej pory albo nie kojarzono z tradycyjną działalnością biblioteczną, albo ze względu na ograniczone możliwości lokalowe były reprezentowane w ograniczonym stopniu.

Główne założenia twórców Biblioteki:

- stworzenie miejsca spotkań w kampusie,
- zapewnienie spokojnego miejsca do pracy intelektualnej,
- udostępnienie Uczelni oraz miastu Kielce przestrzeni do inicjatyw kulturalnych, naukowych, edukacyjnych.

Już samo usytuowanie gmachu Biblioteki, który wtopiony jest w pagórkowaty teren, zachęca do odwiedzin. Wykorzystując to naturalne ukształtowanie terenu, przed obiektem ulokowano amfiteatralny plac, a do głównego wejścia wiodą szerokie, wręcz monumentalne schody [6]. Zdaniem Tomasza Kruszewskiego schody przed wejściem głównym mogą pełnić również funkcję nieformalnego miejsca spotkań i rozmów [16, s. 206]. Malownicze usytuowanie gmachu wraz z amfiteatralnym placem jest wykorzystywane do organizowania na świeżym powietrzu różnych imprez kulturalnych i sportowych, integru-

jących nie tylko środowisko akademickie. Dodatkowym atutem tego miejsca jest strefa zieleni otaczająca budynek, która sprzyja relaksowi [6]. W tym właśnie miejscu w czerwcu 2015 roku odbyły się I Świętojańskie Spotkania, podczas których zaproszeni goście z uczelni i Kielc czytali utwory patrona Uniwersytetu – Jana Kochanowskiego.

Miejszem atrakcyjnym, które przyciąga nie tylko czytelników, ale wszystkich interesujących się sztuką, jest Galeria Uniwersytecka, usytuowana na I piętrze, wyposażona w najnowocześniejszy sprzęt wystawowy i multimedialny. Organizowane są w niej czasowe wystawy o różnej tematyce. Otwarcie wystaw towarzyszą często uroczyste wernisaże, podczas których uczestnicy mają okazję zetknąć się osobiście z autorem wystawianych prac. Galeria Uniwersytecka umiejscowiona jest w strukturze BU w Oddziale Zbiorów Specjalnych. Wernisażem wystawy rzeźb, rysunku i fotografii profesora Wincentego Kućmy „Światło w cieniu” Galeria zainaugurowała 4 czerwca 2014 roku działalność w nowym gmachu Biblioteki.

Wzorem Galerii funkcjonujących w innych uczelniach [4, s. 125–126] głównym celem działania Galerii Uniwersyteckiej jest:

- promocja sztuki współczesnej,
- stworzenie przestrzeni dla lokalnych twórców prezentujących swoje dokonania artystyczne,
 - edukacja przez sztukę jako forma rozwoju świadomości artystycznej studentów,
 - stworzenie akademickiego forum dyskusji o sztuce,
 - uzupełnienie ścieżki dydaktycznej dla kierunków artystycznych prowadzonych w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach,
 - nawiązywanie współpracy z instytucjami zajmującymi się promocją sztuki,
 - promocja Uniwersytetu i Biblioteki Uniwersyteckiej poprzez wpisanie się na stałe w mapę instytucji kultury w Kielcach.

Artystyczne wydarzenia proponowane przez Galerię cieszą się dużym zainteresowaniem i gromadzą społeczność zarówno innych ośrodków akademickich, jak i społeczność miasta. Od momentu funkcjonowania w nowym gmachu w Galerii zorganizowano 11 wystaw czasowych.

W 2016 roku: „Marian Czapla. Malarstwo” (8 czerwca–16 lipca 2016), „Marcin Dobas – Fotowyprawy” (27 kwietnia–4 czerwca 2016), Wystawa rzeźb ceramicznych Katarzyny Handzlik pt. „Hommage à L.2” (11 marca–15 kwietnia 2016), „Przestrzenie” (20 stycznia–29 lutego 2016).

W 2015 roku: Elżbieta Radzikowska – Akwaforty (16 października–4 grudnia 2015), „Czas zatrzymany w kadrze” – wystawa pocztówek (1 września–9 października 2015), Adam Myjak – Rzeźba (10 czerwca–17 lipca 2015), 100 m². Wystawa doktorantów Instytutu Sztuk Pięknych UJK (15 kwietnia–30 maja 2015).

W 2014 roku: „(Nie) przeminęło z filmem” (grudzień 2014–luty 2015), Ex collectione – wystawa ekslibrisów ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Kielcach (13 października–5 grudnia 2014), Wystawa rzeźby, rysunku i fotografii Wincentego Kućmy „Światło w cieniu” (czerwiec–lipiec 2014).

Poza Galerią Uniwersytecką ekspozycje okolicznościowe związane z przypadającymi aktualnie rocznicami oraz wydarzeniami, które wymagają upamiętnienia i popularyzacji, prezentowane są w holu na parterze lub w holu prowadzącym do Oddziału Informacji Naukowej na II piętrze. Prezentowane wystawy to m.in.: „1989. Koniec systemu” (wrzesień–październik 2015), „Campus UJK w trzech wymiarach” (wrzesień–październik 2015), „Narodziny Solidarności” (wrzesień 2015), „600 lat kontaktów polsko-tureckich” (lipiec 2015), „Stanisław Ignacy Witkiewicz (1885–1939). 130 rocznica urodzin” (24 lutego–15 kwietnia 2015), „Obok nas” (grudzień 2014–marzec 2015), „Bajkowy świat i dużo więcej...” (październik–grudzień 2014) – wystawa prac niepełnosprawnych intelektualnie uczniów Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 przy ulicy Kryształowej 6 w Kielcach (październik–grudzień 2014).

Ponadto z inicjatywy władz Uniwersytetu zaadaptowano przestrzeń znajdującą się na parterze w celu przedstawienia stałej ekspozycji zatytułowanej „Z kart historii Uczelni”. W założeniu wystawa ma być załączkiem przyszłej sali muzealnej, która będzie mieściła się właśnie w Bibliotece. Na stosunkowo niewielkim obszarze ustawiono gabloty, w których umieszczono dokumenty, fotografie, insygnia Uczelni oraz inne pamiątki z przeszłości aż po czasy współczesne. Z uwagi na planowane otwarcie muzeum eksponaty są sukcesywnie zbierane i opisywane.

Poza opisaną organizacją przestrzeni na terenie całego budynku znajdują się specjalne strefy relaksu, w których użytkownicy mogą odpocząć. Dwuosobowe czerwono-czarne sofy ustawiono w różnych miejscach na trzech kondygnacjach. Wprawdzie w bibliotece nie ma bufetu ani kawiarni, ale dla chcących się posilić przygotowano miejsce pomiędzy wypożyczalnią a salą seminaryjną na parterze. Oprócz sof znajdują się tam okrągłe stoliki z wygodnymi krzesłami.

Na komfort pracy i odpoczynku czytelników mają wpływ również takie czynniki, jak:

- oświetlenie – wpływa na organizację przestrzeni i samopoczucie czytelników,
- kolorystyka – wyraża charakter budynku, akcentuje odmienne funkcje poszczególnych pomieszczeń, odpowiednio dobrana daje efekt wnętrza spokojnego bądź bardziej wyrazistego,
- umeblowanie – trwałe, wytrzymałe, solidne, ciekawe pod względem kształtu, kolorystyki, funkcjonalne i odpowiednie dla potrzeb czytelników [5, s. 40–43; 20, s. 470–471].

WACHLARZ USŁUG – PROGRAMY DZIAŁAŃ PONADSTANDARDOWYCH

Biblioteki akademickie prowadzą działalność w zakresie tzw. zadań ponadusługowych. Wprawdzie realizowane są w ograniczonym repertuarze i z różną częstotliwo-

ścią, szczególnie w małych bibliotekach akademickich, lecz wpisały się one na stałe w program usług oferowanych przez biblioteki [24, s. 196].

Jacek Wojciechowski ich skromny katalog, w porównaniu do bibliotek innych typów, upatruje w braku tradycji bibliotek akademickich w zakresie ponadusługowych form pracy z publicznością. Wspomniany autor wymienia następujące powody takiego stanu rzeczy [24, s. 196–197]:

- brak akceptacji w bibliotekach akademickich dla popularyzatorskiego charakteru tych działań,
- lokalizacja bibliotek w tradycyjnej zabudowie, która nie sprzyjała działaniom pozausługowym.

Obecnie tworzone są dogodne warunki sprzyjające tej formie pracy poprzez umieszczanie biblioteki uczelnianej w kampusie. Stworzenie dogodnych okoliczności umiejscowienia biblioteki przy braku innych instytucji zmusza ją do rozszerzenia form działalności ponadusługowej. Tak usytuowana biblioteka uczelniana jest ośrodkiem kontaktów publicznych, miejscem spotkań, gdzie realizowany jest stosowny program imprez [24, s. 197] z (...) *ofertą form zespołowych i zbiorowych* [22, s. 45]. Stąd biblioteki te aspirują do miana zarówno „centrum kulturowego”, jak i „centrum przestrzennego” na terenie miasteczka akademickiego [16, s. 200].

Czynnikami wskazującym na pełnienie funkcji centrum kulturowego świadczą realizowane przez placówki różnorodne formy ekspozycyjne. Głównie są to wystawy (...) *o charakterze artystycznym, historycznym, patriotyczno-okolicznościowym czy integrującym środowisko akademickie* [16, s. 206].

Wspomniany już wcześniej Jacek Wojciechowski podaje propozycję tworzenia w bibliotekach „salonów akademickich”, które mogłyby pełnić rolę „środowiskowych miejsc spotkań” z szeroką ofertą kulturalną, również z wykorzystaniem Internetu [24, s. 197].

Inną formą usług ponadstandardowych realizowanych przez biblioteki akademickie powinna być popularyzacja nauki w dziedzinach uprawianych przez uczelnię. Usługa ta może być realizowana:

- w formie przekazu popularyzatorskiego, sformułowanego w sposób zrozumiały, którego adresatem są osoby niezwiązane z nauką,
- w formie informacji naukowej, sformułowanej na poziomie specjalistycznym adresowanej do naukowców. Ich głównym założeniem jest dążenie do informowania o dokonaniach naukowych [24, s. 197].

Biblioteki akademickie oferują udział w spotkaniach literackich, koncertach, przedstawieniach teatralnych. Galerie sztuki, wystawy plastyczne, fotograficzne na stałe zagościły w przestrzeni bibliotecznej i stanowią dla studentów nierzadko jedyne miejsce obcowania ze sztuką [14, s. 225].

Wachlarz usług ponadstandardowych proponowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach sprzyja tworzeniu społecznej „przestrzeni spotkań”. Tworzą ją następujące przedsięwzięcia:

• działalność popularyzująca naukę – wykłady naukowe, konferencje, seminaria, sympozja,

- spotkania autorskie,
- wystawy tematyczne,
- wycieczki po Bibliotece,
- spotkania z dziećmi oraz młodzieżą szkolną,
- działalność kulturotwórcza – koncerty, głośne czytanie, pokazy mody,
- działalność dobroczynna i charytatywna – np. akcja „Szlachetna paczka”,
- działalność promocyjna – dni otwarte, wirtualne wycieczki prezentujące Bibliotekę,
- kontakty z mediami – Biblioteka w prasie, telewizji i radiu.

Kulturotwórcza praca naszej Biblioteki adresowana jest do studentów, pracowników uniwersytetu oraz pracowników naszej Biblioteki. Odbiorcami realizowanych projektów są także mieszkańcy Kielc i regionu kieleckiego. Chcąc być postrzeganym jako ośrodek kultury, w którym bywanie jest nobilitujące i daje prestiż społeczny i towarzyski, oferujemy ciekawe formy spędzania wolnego czasu. Prowadzone przez nas cykliczne warsztaty dotyczące sztuki dawnego drzeworytu, nazywane potocznie „pokazem żywej historii”, pokazy tyfloinformatyczne czyli prezentacja rozwiązań informatycznych dla osób niewidomych i niedowidzących zastosowanych w Bibliotece, Świętojańskie Spotkania, czyli cykliczna plenerowa impreza edukacyjno-kulturalna. Podczas imprezy odbywają się: prelekcja na temat życia i twórczości Jana Kochanowskiego; głośne czytanie utworów poety z Czarnolasu przez znane osobistości kieleckiego świata nauki, kultury, polityki; prelekcja na temat obrzędowości ludowej związanej z Nocą Świętojańską oraz prezentacja staropolskich gier, zabaw i warsztaty plastyczne (np. warsztaty tworzenia kwiatów z bibuły włoskiej). Świętojańskie Spotkania organizowane są przy współpracy z Muzeum Wsi Kieleckiej, Muzeum Zabawek i Zabawy oraz Wzgórza Zamkowego w Kielcach.

Il. 1. Warsztaty pt. „Sztuka dawnego drzeworytu”

II. 2, 3. Świętojańskie Spotkania

Organizowane wydarzenia sprawiły, że Biblioteka stała się atrakcyjnym miejscem, a dzieci i młodzież zaczęła inaczej ją postrzegać. Starając się popularyzować Bibliotekę wśród obecnych i przyszłych studentów UJK, Biblioteka współpracuje z Działem Nauki i Współpracy z Zagranicą (w ramach ww. kooperacji organizowane są wizyty w Bibliotece młodzieży (wraz z rodzicami) z partnerskiego miasta Winnica na Ukrainie; studentów oraz pracowników z zagranicznych ośrodków naukowych m.in. Cordoby (Hiszpania), Moskwy (Rosja), Chin, Mołdawii, Hiszpanii, Chorwacji, Włoch).

Rozwija się również współpraca z Biurem Promocji UJK, społeczność Uczelni na bieżąco informowana jest o aktualnościach poprzez komunikaty e-mailowe, portal Facebook, przygotowane produkcje filmowe prezentujące wydarzenia kulturalne i naukowe zamieszczane są w serwisie You Tube. Podjęto szereg działań w obszarze nauki, edukacji i kultury celem popularyzacji Biblioteki wśród społeczności akademickiej oraz mieszkańców regionu świętokrzyskiego. W 2014 roku trwały prace koncepcyjne, w wyniku których zaplanowano oraz wprowadzono do harmonogramu wydarzeń Biblioteki m.in. cykl ogólnopolskich konferencji naukowych pn. „Sztuka w Świętokrzyskiem”, mających na celu interdyscyplinarną wymianę poglądów na temat sztuki, która rozwijała się na przestrzeni ostatniego tysiąclecia na terenie obecnego województwa świętokrzyskiego. Cykl skierowany m.in. do historyków sztuki, historyków, archeologów, etnografów, kulturoznawców, konserwatorów zabytków. W ramach tego cyklu przewidziana jest publikacja materiałów w formie monografii. W ramach kolejnego cyklu pn. „Blżej nauki” (wykłady, prelekcje pracowników naukowych) skierowanego do studentów, nauczycieli akademickich, uczniów szkół średnich, mieszkańców Kielc i regionu świętokrzyskiego organizowane są spotkania naukowe z badaczami reprezentującymi różne dyscypliny naukowe i prezentowane są najnowsze publikacje. W ramach cyklu „Biblioteka Uniwersytecka bliżej czytelnika” organizowane są raz w roku kilkudniowe warsztaty o charakterze naukowo-edukacyjnym (lekcje biblioteczne w formie warsztatów) z zakresu szeroko pojętej informacji naukowej, heraldyki, sfragistyki czy dawnej sztuki drukarskiej.

Il. 4, 5. Jeden z wykładów zorganizowany w ramach cyklu „Blżej nauki”

Biblioteka włączyła się w działalność Uniwersytetu Dziecięcego UJK. Książnica współpracuje również z naukowym przedszkolem Mini College działającym przy UJK. W ramach współpracy z przedszkolem w 2016 roku zorganizowano Dzień Przedszkolaka w Bibliotece UJK. Bibliotekę odwiedziły dzieci z Przedszkola Naukowego Mini College w Kielcach, Łopusznie i Piekoszowie. Osiemdziesięciosobowa grupa przedszkolaków uczestniczyła w zajęciach bibliotecznych, dzięki którym mogły przez zabawę poszerzyć swoją wiedzę o książkach i czytelnictwie. Dzieci zwiedziły strefy wolnego dostępu do zbiorów, a następnie w Galerii Uniwersyteckiej obejrzały inscenizację bajki *Okulary* Juliana Tuwima przygotowaną przez pracowników Biblioteki.

Il. 6. Dzieci z naukowego przedszkola Mini College w Bibliotece

W ramach cyklu prelekcji pracowników naukowych pt. „Bliżej nauki” skierowane do studentów, nauczycieli akademickich, uczniów szkół średnich, mieszkańców Kielc i regionu świętokrzyskiego organizowane są spotkania naukowe z badaczami reprezentującymi różne dyscypliny naukowe. W 2015 roku zorganizowano m.in. wykład wygłoszony przez dra Krzysztofa Jaworskiego wokół publikacji *Kronika polskiego futuryzmu*, wykład pt. „Metafora jako narzędzie zmiany” wygłoszony przez Macieja Bennewicza, jednego z największych autorytetów i nauczycieli w dziedzinie coachingu w Polsce. W ramach cyklu „Bliżej kultury” zorganizowano spotkanie autorskie z wspomnianym wcześniej Krzysztofem Jaworskim, poetą prozaikiem, laureatem Świętokrzyskiej Nagrody Kultury 2014.

Zainteresowaniem wśród kadry naukowo-dydaktycznej UJK oraz lokalnych i regionalnych instytucji nauki i kultury cieszy się również nowoczesne zaplecze, wysoki standard oraz jakość oferowanych usług i pomieszczeń. Dowodem tego jest m.in. fakt, że sale wykładowe Biblioteki są wykorzystywane prawie w 100 procentach do celów naukowych, dydaktycznych i kulturalnych. Do sukcesów zaliczyć należy niewątpliwie pokaz mody pt. „Szalony Kapelusznik” zorganizowany w 2015 roku w ramach Akademii Off Fashion „Czytanie jest modne”, który zgromadził ponad 400-osobową widownię w czytelni ogólnej BU.

Il. 7, 8. Pokaz mody w ramach Akademii Off Fashion

W roku 2015 Biblioteka zorganizowała lub była współorganizatorem 34 wydarzeń o charakterze naukowym, edukacyjnym i kulturalnym, w 2014 – również 34.

Przy tworzeniu w Bibliotece klimatu „trzeciego miejsca” konieczna jest współpraca z różnymi jednostkami Uczelni, poczynając od wydziałów, a skończywszy na administracji, co owocuje pomocą i wsparciem w realizacji podejmowanych projektów. Efektem tej współpracy jest:

- wyższa jakość edukacji,
- wspólna koordynacja i realizacja zadań,
- przekształcenie Biblioteki Uniwersyteckiej w centrum naukowo-kulturalno-rozrywkowe,

- wzmacnianie prestiżu Uniwersytetu poprzez współdziałanie w opracowywaniu danych ocenianych w rankingach szkół wyższych.

Przy realizacji różnego typu przedsięwzięć artystycznych nawiązują się również więzi pomiędzy Biblioteką a innymi ośrodkami naukowymi w kraju oraz lokalnymi instytucjami kultury, organizacjami i stowarzyszeniami społecznymi. Należą do nich m.in. uczelnie artystyczne, których studenci wykorzystują przestrzeń Galerii Uniwersyteckiej do prezentacji swoich prac.

KOMUNIKACJA Z OTOCZENIEM SPOŁECZNYM BIBLIOTEKI

Mimo zmian zachodzących w otoczeniu biblioteki pozostaje ona nadal instytucją, która pośredniczy w komunikacji naukowej. Fakt ten określa jej miejsce w społecznej przestrzeni [24, s. 228]. Biblioteka publiczna ze względu na jej zasięg przestrzenny i terytorialny posiada środowiskowy, lokalny charakter. Nie można tego powiedzieć o bibliotece akademickiej, kierującej swoją ofertą głównie do publiczności studenckiej, której lokalną nazwać nie można [24, s. 235]. Stąd też realizacja koncepcji „trzeciego miejsca” w bibliotece uczelnianej stanowi między innymi program służący środowiskowemu otwarciu i integracji. W literaturze przedmiotu w odniesieniu do biblioteki jako instytucji lokalnej, miejscowej, używane są pojęcia „obszaru półpublicznego”, „prywatnej przestrzeni publicznej”, co oznacza, że:

- użytkownicy mimo wspólnego korzystania z biblioteki korzystają indywidualnie, osobno,

- biblioteka jest ośrodkiem nieformalnych kontaktów, gdyż ludzie spotykają się w tym samym miejscu i czasie [24, s. 235].

Sytuacja ta, zarówno zaplanowana przez bibliotekę, jak i spontaniczna, lecz konsekwentnie kontynuowana powoduje, że biblioteka postrzegana jest przez lokalną społeczność jako lokalne forum wymiany opinii. Budowany jest wizerunek biblioteki na podstawie dostrzeganych i kontynuowanych zdarzeń i faktów [24, s. 235].

NOWE TECHNOLOGIE

W budowaniu pozycji Biblioteki Uniwersyteckiej nie można pominąć nowych technologii, pomimo że nie są wymieniane w założeniach koncepcji „trzeciego miejsca” [9, s. 10]. Tworzą jednak – poza wymiarem fizycznym – wymiar wirtualny, który ma wpływ na postrzeganie Biblioteki jako miejsca atrakcyjnego, ciekawego, nowoczesnego. Kreuje Bibliotekę przez promowanie. Są to takie narzędzia i działania, jak:

- dostępność bibliotekarzy online,
- formularz typu „zapytaj bibliotekarza”,
- czat,
- formularz kontaktowy,
- FAQ,
- katalogi biblioteczne dostępne online,
- obecność biblioteki na portalu społecznościowym Facebook.

Biblioteka kreuje nowoczesny wizerunek, proponując wersję mobilną strony internetowej. Ważną rolę w zakresie kreowania wizerunku odgrywa serwis You Tube, gdzie zamieszczane są filmy promujące bibliotekę jako najlepsze miejsce w przestrzeni Uczelni i miasta na ciekawe spędzenie całego dnia. Krótkie reklamówki filmowe informują o zbiorach, usługach, wydarzeniach i wolnych przestrzeniach. Wystarczy dostęp do sieci Internet, aby nawet z najodleglejszego miejsca na świecie odbyć wirtualny spacer po Bibliotece.

WNIOSKI KOŃCOWE

W świetle zaprezentowanych rozwiązań zastosowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach należy zgodzić się z opinią Agaty Zysiak, że (...) *aby nie zatracić swych podstawowych funkcji, „biblioteka jako trzecie miejsce” może tworzyć się tylko w oparciu o silnie i dobrze funkcjonującą „bibliotekę jako drugie miejsce* [25, s. 25]. Jakże słuszną zdaje się być opinia wspomnianej autorki, którą potwierdza codzienna praktyka, że dążenia bibliotek do prowadzenia działalności zbliżonej do centrów kultury, czy instytucji z pogranicza kultury, nie powinny przesłaniać podstawowych funkcji biblioteki uniwersyteckiej [25, s. 25–26].

Biblioteka Uniwersytecka w działaniach skierowanych na stworzenie klimatu miejsca trzeciego przede wszystkim dołożyła wszelkiej staranności w spełnianiu funkcji informacyjnych, edukacyjnych i wspierających badania naukowe – funkcji tradycyjnie przypisanych ksiąźnicy uniwersyteckiej. Dopiero w dalszej kolejności zaczęła realizować zadania ponadstandardowe. W filozofii działania przyjęto założenie, że realizacja zadań prymarnych Biblioteki nie jest sprzeczna z założeniami programowymi koncepcji „biblioteki jako trzeciego miejsca”, ale jest wartością dodaną w kreowaniu pozytywnego wizerunku w bliższym i dalszym otoczeniu. Wszystkie opisane działania istniały już wcześniej, lecz w ograniczonej formie albo wprowadzane były etapami jako nowe zadania. Najważniejszy jest fakt, że wprowadzone usługi nie są traktowane jako przejściowa moda, lecz na stałe wpisane zostały w standardową działalność Biblioteki.

Rozważania Danuty Koniecznej odnoszące się do przestrzeni społecznej w bibliotekach [13, s. 30–31] znalazły pełną egzemplifikację w społecznej funkcji pełnionej

przez Bibliotekę Uniwersytecką w Kielcach. Można ją ująć w sposób następujący: Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach ze względu na beneficjenta swoich działań, którym jest człowiek, pełni rolę instytucji społecznej działalności. A ponieważ obecni są tutaj ludzie, którzy prowadzą różne formy aktywności – nauka, praca, komunikowanie, odpoczynek, rozrywka – powstają i umacniają się więzi społeczne. Powstawanie więzi i budowanie przestrzeni społecznej w Bibliotece umożliwia kilka elementów:

- otwarty dostęp do zbiorów sprzyja komunikacji między czytelnikami oraz kontaktom z bibliotekarzami,
- stworzenie przestrzeni „niebibliotecznej” i otwartych przestrzeni umożliwia kontakty towarzyskie, prowadzenie dyskusji,
- przyjazna przestrzeń – publiczna i społeczna, która umożliwia kameralne warunki pracy przy jednoczesnych kontaktach społecznych.

Dzięki wielofunkcyjnej, przyjaznej i nowoczesnie zaaranżowanej przestrzeni nowy budynek Biblioteki Uniwersyteckiej zapewnia miejsca pracy, nauki, kontaktów społecznych i odpoczynku, co poszerza krąg jej potencjalnych użytkowników oraz zwiększa atrakcyjność samej Biblioteki. W tym miejscu wypada po raz kolejny powtórzyć wcześniej opisane już cechy, czyniące z Biblioteki Uniwersyteckiej „trzecie miejsce”. Są to:

- powszechna dostępność oraz brak opłat, co powoduje, że wszyscy zainteresowani wydarzeniami mogą w nich uczestniczyć,
- przyjazne wnętrze – *funkcjonalne, łatwe do adaptacji, zrozumiałe, logicznie zorganizowane, nie budzące uczucia zagubienia* [10]. Jego aranżacja ułatwia obcym ludziom zawieranie znajomości, spotykanie się, wspólne spędzanie czasu,
- przestrzeń kontaktów społecznych wolna od polityki i ideologii,
- budowanie wspólnoty akademickiej na neutralnym gruncie,
- budowanie otwartej przestrzeni społecznej opartej na rozmowie, gdzie każda osoba przyjmowana jest z przyjaźnią,
- aktywizowanie działań zmierzających do edukacji artystycznej,
- dialog między Biblioteką a instytucjami i ludźmi zachęcający do podejmowania nowych przedsięwzięć.

Przedstawione powyżej elementy i działania czynią z Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach placówkę rozpoznawalną wśród innych instytucji kultury i nauki:

- kojarzona jest z funkcją wspomaganie dydaktyki i badań naukowych,
- jest placówką, która w kreatywny sposób dąży do kształtowania pozytywnego wizerunku w społeczności Uczelni, miasta i regionu,
- postrzegana jest jako miejsce zapewniające komfort nauki i relaksu,
- kojarzona jest jako przestrzeń kontaktów społecznych,
- łączona jest z miejscem, w którym udostępniono miastu przestrzeń dla inicjatyw kulturalnych,

- jest fizycznym miejscem spotkań studentów potrzebujących kontaktów osobistych i wymiany informacji,
- przestrzeń „niebiblioteczna” tworzy atrakcyjne miejsce dla czytelników służące im zarówno do pracy, jak i spotkań,
- zapewnia miejsca do samodzielnego studiowania, przygotowywania prac, doskonalenia kompetencji informacyjnych,
- tworzy przestrzeń spotkań naukowych, edukacyjnych, ale również towarzyskich.

Punktem odniesienia każdej aktywności prowadzonej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach jest i pozostanie zawsze użytkownik. Zyskanie jego akceptacji, pozyskanie nowych odbiorców usług, osiągnięcie uznania w środowisku to działania marketingowe, zmierzające wprost do poprawy wizerunku. Użytkownicy są najważniejszymi osobami w działalności Biblioteki. Są celem każdego działania. To ze względu na ich potrzeby podejmujemy działania zmierzające do osiągnięcia przez Bibliotekę Uniwersytecką w Kielcach statusu „trzeciego miejsca”.

LITERATURA

- [1] *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2011.
- [2] BRZEZIŃSKA-STEĆ H., *Czy Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku jest „trzecim miejscem” w społeczności akademickiej i lokalnej?*, [w:] *Biblioteka w czasie, czas w bibliotece*, t. 2, *Współczesność*, red. S. Wojnarowicz, B. Kasperek, Lublin 2015, s. 25–41.
- [3] BUBEL D., PARUZEL A., *W poszukiwaniu mobilnej przestrzeni bibliotecznej. Nietypowe rozwiązania w typowych i nietypowych bibliotekach*, [w:] *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2011, s. 103–116.
- [4] CHROMIŃSKA M., MIELCZAREK A., *Przestrzeń biblioteki – aspekty niearchitektoniczne na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, [w:] *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2011, s. 124–133.
- [5] CIESIELSKA-KRUCZEK R., *Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy*, [w:] *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2013, s. 40–52.
- [6] DRAŻYK J., WICHA K., *Biblioteka Uniwersytecka UJK – biblioteką XXI wieku*, Folder informacyjno-promocyjny, Kielce 2015.
- [7] GACH W., *Calkiem nowa biblioteka*, EBIB 2014 nr 5 [online]. [Dostęp: 10.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/263>
- [8] GRYGROWSKI D., *Funkcje nowoczesnej biblioteki w społeczeństwie wiedzy*, [w:] *Nowoczesna biblioteka*. Materiały z ogólnopolskiej przedzjazdowej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29–30 maja 2009 r., red. M. Drzewiecki, Warszawa 2009, s. 9–20.
- [9] JASIEWICZ J., *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. *Ratunek – szansa – wyzwanie*, Poradnik Bibliotekarza 2012, nr 5, s. 7–10.
- [10] JASIEWICZ J., *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Prezentacja [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://wbp.opole.pl/pics/prbpaz2012.pdf>
- [11] KISIŁOWSKA M., *Biblioteka w sieci – sieć w bibliotece. Wybrane społeczne i kulturowe aspekty współczesnego bibliotekarstwa*, Warszawa 2010.

- [12] KISIŁOWSKA M., *Czy lubicie się Państwo zakładać? O zaufaniu w bibliotece*, [w:] *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2011, s. 7–17.
- [13] KONIECZNA D., *Nowe trendy w architekturze i organizacji przestrzeni w bibliotekach polskich*, [w:] *Nowoczesna biblioteka*. Materiały z ogólnopolskiej przedjazdowej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29–30 maja 2009 r., red. M. Drzewiecki, Warszawa 2009, s. 21–33.
- [14] KONIECZNA D., *Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek*, [w:] *Biblioteki XXI wieku... czy przetrwamy?*, Łódź 2006, s. 217–228.
- [15] KOSZOWSKA A., „Trzecie miejsce” według Raya Oldenburga [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=149>
- [16] KRUSZEWSKI T., *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*, Toruń 2012.
- [17] ŁOBOCKA A., *Centra informacji i galerie – współczesne tendencje organizacji przestrzeni publicznej w bibliotekach polskich*, [w:] *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2013, s. 53–64.
- [18] PIOTROWICZ G., *Biblioteki naukowe wobec kulturowych i cywilizacyjnych potrzeb społeczeństwa*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*. Materiały konferencyjne Poznań, 15–17 czerwca 2005, t. 1, red. H. Ganińska, Poznań 2005, s. 19–28.
- [19] PUTKO J., *Znaczenie biblioteki w kształceniu akademickim na tle wyzwań społeczeństwa wiedzy*, [w:] *Kształtowanie wizerunku biblioteki*, red. M. Czyżewska, Białystok 2007, s. 65–75.
- [20] SZCZYGŁOWSKA L., *Nowa biblioteka – nowa przestrzeń – nowe możliwości – nowe wyzwania*, [w:] *Kultura organizacyjna w bibliotece*. Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007, red. H. Brzezińska-Stec, Białystok 2008, s. 457–474.
- [21] WALCZAK A., *Model przestrzeni bibliotecznej*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, EBIB 2003 nr 7 [online]. [Dostęp: 20.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/walczak.php>. Stan z dnia 14.12.2015.
- [22] WOJCIECHOWSKI J., *Biblioteczna wartość naddana*, Kraków 2006.
- [23] WOJCIECHOWSKI J., *Biblioteka akademicka: możliwe zmiany organizacji*, [w:] *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań 13–15.11.2002, red. A. Jazdon, A. Chachlikowska, Poznań 2002, s. 27–46.
- [24] WOJCIECHOWSKI J., *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010.
- [25] ZYSIAK A., *Jak pozostać wiernym w niestałym świecie? Czym, gdzie i dla kogo ma być nowoczesna biblioteka?*, [w:] *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*. Międzynarodowa Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2011, s. 18–23.

THE CONCEPT OF A “THIRD PLACE” AS AN ELEMENT OF CREATION OF THE ACADEMIC LIBRARY IMAGE IN SOCIAL SPACE

Academic libraries are by definition established to support students and scientists of the universities they are attached to in their researches. Currently used so called non-standard forms of work not only are oriented towards creating the image of an academic library in respect of alma mater community but also are designed with the aim to make such a library constantly existent in social consciousness of the inhabitants of a town and a region. The contemporary academic library, apart from being a modern information center, creates a climate of third place, in which one can take a rest, meet each other, socialize and spend time in an interesting way.

*projekty biblioteczne, finansowanie bibliotek,
środki pozabudżetowe, granty ministerialne*

Ewa PIOTROWSKA
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Biblioteka Główna
sekrnauk@up.krakow.pl

PROJEKTY BIBLIOTECZNE REALIZOWANE W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ UNIwersYTETU PEDAGOGICZNEGO W KRAKOWIE

Celem artykułu jest zaprezentowanie roli środków pozauczelnianych w działalności biblioteki akademickiej. Przedstawione zostaną projekty realizowane w latach 2012–2016 przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Zadania finansowane były przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ze środków na działalność upowszechniającą naukę i zostały przeznaczone m.in. na digitalizację najstarszej części księgozbioru wchodzącej w skład Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych, elektroniczne katalogowanie kolekcji obcojęzycznych w bazie NUKAT oraz utworzenie uczelnianego repozytorium.

POZABUDŻETOWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA BIBLIOTEK AKADEMICKICH

Finanse bibliotek akademickich pochodzą z wielu źródeł. Biblioteki te przede wszystkim są finansowane przez swoje macierzyste uczelnie. Otrzymują wydzieloną część budżetu uczelni na podstawowe koszty utrzymania (np. płace), a wydziały współfinansują zakup baz danych i czasopism zagranicznych. Ograniczone fundusze powodują potrzebę znajdowania innych sposobów pozyskiwania środków finansowych, dlatego biblioteki szkół wyższych korzystają także z różnych form finansowania pozabudżetowego. Środki te najczęściej pochodzą z dwóch źródeł: są wypracowane przez bibliotekę (opłaty za usługi biblioteczne, za przetrzymanie czy zagubienie książek i in.) lub środki pochodzą z zewnątrz (otrzymane w wyniku grantów ministerialnych, unijnych, dotacji od władz uczelni, sponsoringu). Od 2010 roku biblioteki uczelniane mogą uzyskiwać środki finansowe z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa

Wyższego (MNiSW) w ramach DUN (działalność upowszechniająca naukę). Korzystają też z dotacji Unii Europejskiej.

Na stronach internetowych bibliotek szkół wyższych znajdują się informacje o realizowanych zadaniach finansowanych przez środki unijne i w ramach programów ministerialnych. Ograniczając się tylko do bibliotek największych uczelni krakowskich – Biblioteka Jagiellońska (BJ) czy Biblioteka Politechniki Krakowskiej realizowały lub są w trakcie realizacji szeregu projektów¹. Ze środków Unii Europejskiej finansowany był projekt „Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa” (w latach 2010–2013) oraz digitalizacja zabytkowych zbiorów BJ należących do Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Do stycznia 2017 roku w ramach programu Narodowy Program Rozwoju Humanistyki [6] BJ wykonuje projekt pod nazwą „Biblioteka Jagiellońska – opracowanie dziejów od 1775 do 1918 roku”. Od 2011 roku BJ realizowała również zadania finansowane przez MNiSW w ramach DUN. Z kolei Biblioteka Politechniki Krakowskiej wykonuje projekty finansowane ze środków unijnych i MNiSW, a dotyczą one m.in. implementacji otwartego systemu bibliotecznego KOHA, budowy Repozytorium Politechniki Krakowskiej oraz przygotowania kursów e-learningowych².

ŚRODKI POZABUDŻETOWE W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ UNIwersytetu PEDAGOGICZNEGO

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (BG UP) wielokrotnie starała się o dodatkowe środki finansowe z różnych źródeł. W 2006 roku w BG UP stworzono Pedagogiczną Bibliotekę Cyfrową (PBC)³, a w latach 2009–2012 oprogramowanie, sprzęt i digitalizację wybranych kolekcji sfinansowano ze środków Unii Europejskiej. Od 1 stycznia 2009 roku do 29 lutego 2012 roku Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie realizował projekt w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Częścią projektu „Rozwój potencjału dydaktycznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie”⁴ było Zadanie 18: „Biblioteka cyfrowa”, którego koordynatorem z ramienia BG UP była mgr Dorota Witczak – kierownik Oddziału Komputeryzacji i Digitalizacji Zbiorów. Dzięki pozyskanym środkom do 2012 roku w PBC utworzona została kolekcja „Materiały dydaktyczne”, zawierająca podręczniki, skrypty, artykuły z czasopism, wykłady i inne dokumenty przeznaczone dla studentów.

¹ *Projekty realizowane w Bibliotece Jagiellońskiej* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bj.uj.edu.pl/projekty>

² *Projekty* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.biblos.pk.edu.pl/o-bibliotece/projekty>

³ *Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra>

⁴ Akademia Pedagogiczna w latach 1999–2008, od 2008 – Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.

BG UP otrzymywała też wielokrotnie środki od sponsorów z przeznaczeniem na organizację imprez bibliotecznych (Noc w Bibliotece, konkursy dla czytelników) oraz odbywających się cyklicznie co dwa lata konferencji naukowych z cyklu „Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej” (konferencje miały miejsce w 2011, 2013 i 2015 roku). Finanse od sponsorów przeznaczane były również na wydanie materiałów pokonferencyjnych. W zamian BG oferowała sponsorom możliwość wystąpień i przygotowania stoisk w trakcie konferencji, a także gwarantowała publikowanie artykułów sponsorowanych w czasopiśmie elektronicznym „Biblioteka i Edukacja”, którego wydawcą jest BG UP.

Biblioteka wypracowuje też środki własne, których głównym źródłem są opłaty za usługi biblioteczne (wykonywanie odbitek kserograficznych, wydruki, opłata za kartę biblioteczną, kaucja za książki) oraz opłaty za nieprzestrzeganie regulaminu bibliotecznego (przetrzymanie lub zagubienie książek)⁵. Jednak największe fundusze pozyskała BG UP w ostatnich latach z MNiSW w ramach środków na finansowanie działalności upowszechniającej naukę.

ŚRODKI FINANSOWE NA DZIAŁALNOŚĆ UPOWSZECHNIAJĄCĄ NAUKĘ – ZAŁOŻENIA

Działalność upowszechniająca naukę (DUN) jest to według informacji na stronie MNiSW „realizacja zadań wspierających rozwój polskiej nauki przez upowszechnianie, promocję i popularyzację wyników działalności badawczo-rozwojowej, innowacyjnej i wynalazczej, w tym w skali międzynarodowej, a także zadań związanych z utrzymaniem zasobów o dużym znaczeniu dla nauki i jej dziedzictwa, nieobejmujących prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych” [2].

Przeznaczenie środków finansowych na DUN określa w art. 25 Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 roku o zasadach finansowania nauki (Dz.U. z 2014 r., poz. 1620 oraz z 2015 r., poz. 249 i 1268) [8], a szczegółowe kryteria i tryb przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę reguluje Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 września 2016 roku (Dz.U. z 2016 r., poz. 1514) [7].

W przypadku składania wniosku na DUN – typ wniosku „Biblioteki” – upoważnionymi do jego składania są podmioty organizujące i prowadzące bibliotekę, czyli dla bibliotek akademickich wnioski składany jest przez uczelnie. Wnioskodawca mo-

⁵ *Regulamin Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie* [online]. [Dostęp: 06.10.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bg.up.krakow.pl/sites/default/files/article/regulamin_bg_up_5.pdf

że aplikować nie więcej niż o 5 zadań w obrębie jednego typu wniosku, a także musi uzasadnić potrzebę finansowania zadań ze środków na naukę.

Przy ocenie wniosków o przyznanie środków finansowych bibliotekom bierze się pod uwagę następujące kryteria określone przez rozporządzenie z 2016 roku:

1) *znaczenie posiadanych zasobów bibliotecznych dla nauki lub jej dziedzictwa, w tym unikatowy charakter w skali kraju;*

2) *znaczenie planowanych do opracowania naukowych zasobów bibliotecznych dla upowszechniania nauki, w tym udział we współpracy krajowej lub międzynarodowej bibliotek naukowych w zakresie prowadzonych prac dotyczących utrzymania, opracowania lub udostępniania zasobów w postaci elektronicznej;*

3) *znaczenie planowanych zadań dla utrzymania, opracowania lub udostępniania zasobów bibliotecznych w postaci elektronicznej;*

4) *adekwatność stosowanych metod utrzymania, opracowania lub udostępniania zasobów bibliotecznych w postaci elektronicznej do danego rodzaju zbioru, z uwzględnieniem posiadanych systemów informatycznych;*

5) *formę i zakres udostępniania zasobów bibliotecznych w postaci elektronicznej [7].*

PROJEKTY DUN W BG UP

Od 2012 roku w BG UP rozpoczęto pozyskiwanie środków finansowych z MNiSW na działalność upowszechniającą naukę. Planowe pozyskiwanie finansów ze źródeł pozabudżetowych miało związek z powołaniem w BG UP nowego samodzielnego stanowiska sekretarza naukowego. Stanowisko powstało 1 stycznia 2012 roku, a do zadań osoby pełniącej tę funkcję należy m.in. organizacja konferencji naukowych odbywających się co dwa lata w BG UP, nawiązywanie kontaktów z zagranicznymi bibliotekami naukowymi i organizowanie pobytu gości zagranicznych w ramach programu Erasmus, planowanie i koordynacja działalności wydawniczej BG UP, organizowanie seminariów dla pracowników biblioteki, a także redakcja elektronicznego czasopisma „Biblioteka i Edukacja”. Sekretarz naukowy ma również za zadanie pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych, takich jak granty, dotacje ministerialne czy unijne.

W odniesieniu do środków pozyskiwanych w ramach DUN, sekretarz naukowy na podstawie otrzymanych od kierowników poszczególnych działów biblioteki propozycji zadań wraz ze szczegółowym przedstawieniem planowanych kosztów i informacjach o sposobie wykonania zadania przygotowuje wnioski o finansowanie działalności upowszechniającej naukę. Wniosek jest weryfikowany i akceptowany przez dyrektora biblioteki, a następnie przesyłany do ministerstwa. Z chwilą otrzymania pozytywnej decyzji z ministerstwa, sekretarz naukowy przygotowuje umowę określającą warunki realizacji i finansowania zadań. W trakcie realizacji zadań sekretarz nau-

kowy czuwa nad terminowym wykonaniem zadań i ewentualnym zakupem sprzętu komputerowego czy oprogramowania. Po wykonaniu zadań przyjmuje szczegółowe raporty od kierowników działów odpowiedzialnych za realizację określonego projektu. Sekretarz naukowy przygotowuje również wykaz osób uprawnionych do wypłaty wynagrodzeń (najczęściej ryczałtu w formie gotówkowej) za zrealizowane przez pracowników projekty w ramach środków z DUN. Kończącym etapem prac nad realizacją projektu jest przesłanie do MNiSW raportu z realizacji zadań finansowanych w ramach DUN. Sekretarz naukowy współpracuje w tym zakresie z uczelnianym Biurem Nauki.

Skupienie wszystkich czynności związanych z pozyskiwaniem środków finansowych z MNiSW w ręku jednej osoby – sekretarza naukowego z pewnością ułatwia i przyspiesza cały proces. Dyrektor biblioteki nadzoruje wszystkie czynności i do niego należy podejmowanie ostatecznych decyzji.

Dzięki sprawnej współpracy dyrektora, sekretarza naukowego i pracowników biblioteki od 2012 roku BG UP otrzymała z MNiSW środki finansowe na kilka projektów związanych głównie z katalogowaniem komputerowym oraz digitalizacją zbiorów.

W 2012 roku MNiSW przyznało BG UP środki finansowe w wysokości 41 000 zł na finansowanie dwóch zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę. Były to: „Rozbudowa kolekcji językowych w zintegrowanym systemie informacji naukowej UP” oraz „Wydzielenie cennych zbiorów z zakresu dydaktyki i utworzenie kolekcji *Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych*”. Otrzymane środki pozwoliły na elektroniczne skatalogowanie do katalogu NUKAT 3000 pozycji oraz zakupienie sprzętu komputerowego (notebooki, drukarka) i oprogramowania.

W 2013 roku BG UP otrzymała kwotę 88 000 zł na sfinansowanie dwóch zadań: „Elektroniczne opracowanie księgozbioru Biblioteki Głównej UP” i „Rozbudowa kolekcji językowej z literatury romańskiej” oraz kwotę 147 540 zł na finansowanie kolejnych dwóch zadań: „Rozbudowa kolekcji *Muzeum Podręcznika* w Pedagogicznej Bibliotece Cyfrowej” i „Budowa cyfrowej kolekcji *Wydawnictwa Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego*”. Pozyskane w ramach DUN środki finansowe pozwoliły w 2013 roku na elektroniczne opracowanie 7000 rekordów bibliograficznych, digitalizację 760 tytułów do PBC oraz zakup sprzętu komputerowego (notebooki, skanery, komputer) i oprogramowania.

W 2014 roku MNiSW przyznało BG UP środki finansowe w wysokości 176 400 zł na finansowanie dwóch zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę: „Elektroniczne opracowanie najstarszego księgozbioru Biblioteki Głównej UP z jednoczesnym uzupełnieniem zasobów *Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych*” oraz „Elektroniczne opracowanie zasobów bibliotecznych w językach: angielskim, rosyjskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim”. Efektem realizacji powyższych zadań było wykonanie 14 700 opisów bibliograficznych książek do katalogu centralnego NUKAT.

W 2015 roku BG UP otrzymała z MNiSW kwotę 155 142,50 zł na finansowanie trzech zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę: „Elektroniczne opracowanie najstarszego księgozbioru Biblioteki Głównej UP z jednoczesnym uzupełnianiem zasobów *Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych*”, „Budowa Repozytorium Wiedzy Uniwersytetu Pedagogicznego” oraz „Elektroniczne opracowanie zasobów bibliotecznych w językach: angielskim, rosyjskim, niemieckim, francuskim, włoskim i hiszpańskim”. Środki finansowe pozwoliły na wykonanie 10 750 opisów bibliograficznych do NUKAT, zakup sprzętu komputerowego (dyski zewnętrzne, komputer) i oprogramowania, a także na prace związane z powstaniem repozytorium uczelnianego (budowa struktury repozytorium, formularzy wprowadzania danych i formatów wyświetlania danych, budowa interfejsu repozytorium)⁶.

Łącznie w latach 2012–2015 BG UP otrzymała środki finansowe na DUN w kwocie 608 082,50 zł, co umożliwiło elektroniczne skatalogowanie do NUKAT 35 450 pozycji znajdujących się wcześniej tylko w katalogach kartkowych biblioteki, digitalizację 760 tytułów do PBC, zakup sprzętu komputerowego z oprogramowaniem, a także na budowę Repozytorium Wiedzy UP.

W grudniu 2015 roku do MNiSW został złożony kolejny wniosek w sprawie pozyskania środków finansowych na DUN, który został rozpatrzony pozytywnie. BG UP otrzymała środki finansowe na rok 2016 w wysokości 30 567 zł. W 2016 roku z przyznanych środków zrealizowano dwa zadania z zakresu działalności upowszechniającej naukę: „Elektroniczne opracowanie formalne i rzeczowe dziewiętnastowiecznych druków galicyjskich” oraz „Rozbudowa kolekcji *Muzeum Podręcznika* w Pedagogicznej Bibliotece Cyfrowej”. Pozyskane fundusze umożliwiły elektroniczne skatalogowanie w katalogu NUKAT 800 woluminów oraz zdigitalizowanie, opracowanie w formacie Dublin Core i umieszczenie w PBC 110 nowych obiektów cyfrowych.

Informacje o wszystkich realizowanych projektach zgodnie z wymogami MNiSW umieszczane są na stronach internetowych BG UP⁷, PBC i Repozytorium UP.

ZREALIZOWANE CELE I PERSPEKTYWY

Wykonując projekty, BG UP stawiała sobie za cel poszerzenie informacji o gromadzonych zasobach oraz ułatwienie wyszukiwania informacji na temat najcenniejszych zasobów bibliotecznych. Środki uzyskane z MNiSW pozwoliły poprzez NUKAT i PBC na większy dostęp do kolekcji bibliotecznych dla szerokiego grona odbiorców.

⁶ *Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://rep.up.krakow.pl/xmlui/>

⁷ *Działalność naukowa* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.up.krakow.pl/?q=bg-dzialalnosc-naukowa>

Konwersja rekordów kart katalogowych najcenniejszych zbiorów oraz kolekcji obcojęzycznych do katalogu online ułatwiła ich wyszukiwanie.

W ramach projektów wydzielono cenne zbiory z zakresu dydaktyki i pedagogiki oraz utworzono kolekcję o nazwie „Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych”. Pozycje te były katalogowane elektronicznie, jak również część z nich została zdigitalizowana i umieszczona w PBC. Skatalogowano elektronicznie unikalne pozycje z zakresu historii i metodyki nauczania, programy nauczania, podręczniki oraz literaturę pedagogiczną. Wpłynęło to na pełniejsze wykorzystanie tego cennego warsztatu badawczego zarówno przez naukowców, jak i studentów zajmujących się historią szkolnictwa polskiego i obcego od XIX wieku.

Retrokonwersja kolekcji obcojęzycznych polegała na skatalogowaniu pozycji w języku angielskim, niemieckim, francuskim, rosyjskim, włoskim i hiszpańskim z zakresu historii literatury, metodyki nauczania języków obcych, lingwistyki, krytyki literackiej, teorii przekładu, kulturoznawstwa, językoznawstwa. Opracowane pozycje stały się warsztatem badawczym dla filologów i studentów.

Zrealizowane prace zapewniły studentom, pracownikom naukowym oraz pozostałym użytkownikom szybszy dostęp do informacji na temat zasobów bibliotecznych i wpłynęły na zwiększenie liczby rekordów bibliograficznych w katalogu centralnym NUKAT. Dzięki środkom z DUN, istniejąca w PBC kolekcja „Muzeum Podręcznika i Pism Pedagogicznych” wzbogaciła się o kolejne zdigitalizowane pozycje, które stały się dzięki temu łatwiej dostępne dla badaczy zajmujących się historią oświaty i wychowania w Polsce i na świecie. Do PBC do kolekcji „Wydawnictwa Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego” zdigitalizowano ponadto „Prace Monograficzne” wydawane przez UP, co wpłynęło na promocję osiągnięć naukowych pracowników uczelni. Informacja o wszystkich zdigitalizowanych dokumentach dostępna jest zarówno przez Federację Bibliotek Cyfrowych, jak i poprzez światowe multiwyszukiwarki.

Środki finansowe na DUN przeznaczono na tworzenie uczelnianego Repozytorium, które jest budowane w oparciu o oprogramowanie open source DSpace. Realizowany projekt pozwolił m.in. na budowę formularzy wprowadzania i formatów wyświetlania danych oraz budowę interfejsu. Sprzęt zakupiony dzięki projektowi będzie wykorzystywany do zasilania Repozytorium obiektami cyfrowymi. Celem Repozytorium jest gromadzenie i upowszechnianie dorobku naukowego pracowników uczelni, a realizowany projekt pozwolił na jego rozbudowę i w efekcie przyczynił się do upowszechniania wyników badań naukowych prowadzonych na UP.

BG UP zamierza w przyszłości realizować kolejne projekty związane głównie z retrokonwersją i digitalizacją swych zbiorów, gdyż właśnie takie wnioski znajdują akceptację przy ubieganiu się o finansowanie w ramach DUN. Pozwoli to na lepszy dostęp do informacji o zbiorach BG w katalogu NUKAT, a także na umieszczenie w PBC i Repozytorium UP wielu pełnotekstowych dokumentów, zarówno o znaczeniu historycznym, jak i zawierających wyniki prowadzonych obecnie badań naukowych.

Przyznane środki budżetowe nie wystarczają na bieżące potrzeby, stąd poszukiwanie innych sposobów finansowania działalności instytucji. Środki finansowe na DUN dostarczają funduszy na rozwój dostępu do źródeł informacji naukowej. Przyczyniają się do przyspieszenia prac związanych z katalogowaniem elektronicznym starszych pozycji, co w efekcie umożliwi w przyszłości wprowadzenie do centralnego katalogu NUKAT całości zbiorów bibliotecznych (w chwili obecnej około 60% zbiorów BG UP znajduje się w katalogu online). Projekty realizowane dzięki funduszom z MNiSW pozwoliły także na zwiększenie liczby dokumentów umieszczonych w PBC (zawiera ona obecnie 4735 publikacji – stan na 06.10.2016 r.).

Mimo trudności, jakie mogą napotkać biblioteki przygotowujące wnioski z zakresu DUN (brak wystarczającej informacji z MNiSW czy pomocy ze strony uczelnianego biura ds. nauki), warto starać się o uzyskanie tej formy dotacji zewnętrznych. Staranie się o granty staje się jednym z zadań bibliotekarzy, a także koniecznością wymuszoną problemami finansowymi wielu bibliotek.

Fundusze pozabudżetowe, takie jak np. środki finansowe z DUN, są istotnym źródłem finansowania wielu instytucji i wpływają na polepszenie ich jakości pracy. Informacje o pozyskiwaniu dotacji zewnętrznych są ogólnodostępne, a w razie wątpliwości w trakcie starania się o fundusze zewnętrzne zawsze można prosić o pomoc biblioteki, które umieszczają na swoich stronach internetowych informacje o pozyskiwanych funduszach i realizowanych projektach. Celowe wydaje się też wyznaczenie w bibliotece oddzielnej komórki lub osoby odpowiedzialnej za pozyskiwanie dotacji, co znacznie ułatwia współpracę ze specjalistyczną jednostką uczelni oraz instytucjami, do których zwracamy się w sprawie uzyskania funduszy pozabudżetowych.

Liczne projekty realizowane przez biblioteki akademickie ze środków zewnętrznych wpłynęły na rozwój tych instytucji i unowocześnienie ich pracy. Dzięki funduszom pozabudżetowym bibliotekarze mieli możliwość zakupu nowoczesnego sprzętu komputerowego, digitalizowali i katalogowali zbiory, organizowali konferencje naukowe i podejmowali wiele innych wartościowych inicjatyw, wpływających na pozytywny odbiór bibliotek przez użytkowników.

LITERATURA

- [1] CHACHLIKOWSKA A., JAZDON K., WIELAND H., SZULC A., *Badania wykorzystania przez polskie biblioteki naukowe środków europejskich, grantów ministerialnych i samorządowych oraz dotacji sponsorów w latach 2000–2008*, Biblioteka 2009, nr 13 [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/6371/1/08.pdf>
- [2] *Działalność upowszechniająca naukę* [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/dzialalnosc-upowszechniajaca-nauke/>
- [3] KAMIŃSKA-CZUBAŁA B., WITCZAK D., *O zasobach i współpracy Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej*, *Konspekt* 2010, 1(34), s. 82–86.
- [4] KAMIŃSKA-CZUBAŁA B., WITCZAK D., *Perspektywy i problemy rozwoju Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej*, *Konspekt* 2007, 1(28), s. 117–118.

- [5] KOŁODZIEJCZYK E., *Pozabudżetowe źródła finansowania bibliotek akademickich w Polsce i innych krajach gospodarki wolnorynkowej: wybrane przykłady i próba porównania*, Biuletyn EBIB 2005, nr 6 [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.pl/2005/67/kolodziejczyk.php>
- [6] Narodowy Program Rozwoju Humanistyki – informacje [online]. [Dostęp: 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nauka.gov.pl/narodowy-program-rozwoju-humanistyki/>
- [7] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 września 2016 r. w sprawie szczególnych kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę [online]. [Dostęp: 05.10.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2016/1514>
- [8] Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki [online]. [Dostęp 11.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20100960615>
- [9] WITCZAK D., KAMIŃSKA-CZUBAŁA B., *Biblioteka cyfrowa w strukturze biblioteki akademickiej. Tendencje rozwoju Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej*, [w:] *Służą i chronią: 65 lat Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, red. M. Piłtyczak-Majerowicz, S. Skórka, D. Wilk, Kraków 2011, s. 86–100.

LIBRARY PROJECTS IMPLEMENTED IN THE MAIN LIBRARY OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF CRACOW

The aim of this paper is to introduce the role of the non-university funds in the academic library. The projects implemented in the years 2012–2016 by the Main Library of Pedagogical University in Krakow are presented. The tasks were financed by the Ministry of Science and Higher Education (funds of disseminating science activities). These funds were spent on digitalization of the oldest part of the collection which is part of the “Museum of Handbook and Pedagogical Writings”, electronic cataloging of foreign language collections in NUKAT database, and the creation of the university repository.

Maria GARCZYŃSKA
AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie
Biblioteka Główna

REJESTRACJA DZIAŁALNOŚCI PUBLIKACYJNEJ W ASPEKcie WYKORZYSTANIA DANYCH BIBLIOGRAFICZNYCH

Głównym celem artykułu jest omówienie nowych zadań i funkcji bibliotek akademickich związanych ze zmieniającymi się wymogami macierzystych uczelni. Omawianymi zagadnieniami szczegółowymi są: rejestracja działalności publikacyjnej pracowników szkoły wyższej oraz wykorzystanie danych bibliograficznych do celów analiz bibliometrycznych. Podjęto również próbę oszacowania możliwości optymalizacji zakresu rejestrowanych danych, a także unikania powielania prac związanych ze stałym uzupełnianiem i aktualizowaniem opisów bibliograficznych, będącego najczęściej wynikiem zmieniających się uwarunkowań legislacyjnych i potrzeb uczelni (nowe akty prawne dotyczące zasad kategoryzacji jednostek). Przypomniano cele rejestracji publikacji pracowników uczelni wyższej oraz określono miejsce biblioteki w tym zakresie. W artykule zaprezentowano doświadczenia pracowników Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie związane z rejestracją publikacji pracowników Uczelni. Omówiono zasady i podstawy prawne gromadzenia materiałów, system rejestracji danych bibliograficznych. Przygotowano zestaw potencjalnych dróg rozwoju baz bibliograficznych. Wskazano zadania stawiane bibliotekarzom służące utrwalaniu roli i funkcji placówek w środowisku akademickim. Opisano działania Biblioteki Głównej w zakresie współpracy z władzami rektorskimi i dziekańskimi odnośnie analizowania działalności publikacyjnej, wykorzystania danych dla potrzeb wewnętrznych Uczelni (w tym oceny pracowników). Przedstawiono sposób opracowania algorytmu dodawania punktacji do opisów bibliograficznych. Zaprezentowano rozwiązania mające na celu wypracowanie mechanizmów przekazywania danych bibliograficznych do Modułu Sprawozdawczego Polskiej Bibliografii Naukowej. Zwrócono uwagę na dokonywanie koniecznych zmian w strukturze bazy i organizacji danych wynikających ze zmieniających się wymogów POL-onu. Na zakończenie podjęto próbę analizy danych gromadzonych w PBN pod kątem wymogów nowego Rozporządzenia MNiSW w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. Rozważania zawarte w artykule powinny być podstawą do optymalizacji zasad gromadzenia danych, których celem będzie zaspokajanie różnych potrzeb – zarówno środowiska Uczelni, jak i otoczenia zewnętrznego.

WSTĘP – NIECO HISTORII

Rejestracją publikacji pracowników Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie zajmują się pracownicy Biblioteki Głównej. Pierwszą *Bibliografię Publikacji Pracowników AGH* wydano w 1960 roku [1] i objęła ona swoim zasięgiem chronologicznym lata od chwili powstania Uczelni (1919) niemal do roku ukazania się wydawnictwa. Następne bibliografie tworzone już na bieżąco, najczęściej jako rocznie wydawane tomy. Od 1999 roku bibliografia opracowywana jest w postaci bazy danych (BPP), z okresowymi, głównie jubileuszowymi, wydaniem elektronicznymi na dyskach optycznych w formacie pdf. Ze strony informatycznej obsługą systemu zajmują się pracownicy Uczelnianego Centrum Informatyki.

Bazę tworzy zespół pracowników Oddziału Informacji Naukowej (opisy książek, artykułów, rozdziałów w książkach) oraz Oddziału Zbiorów Specjalnych (rejestracja opisów patentowych i podobnych publikacji związanych z ochroną prawną własności intelektualnej). Zadania związane z BPP nie są jedynymi w zakresie czynności pracowników wymienionych oddziałów. Realizują oni także prace wynikające z pozostałych zadań poszczególnych jednostek. Choć taki system pracy sprzyja rozwijaniu wiedzy z zakresu bibliometrii i ułatwia śledzenie bieżących zmian w dziedzinie bibliografii, także znacząco wpływa na spowolnienie działań rejestracyjnych.

Opisy publikacji powstają z autopsji, na podstawie oryginałów dostarczanych do Biblioteki Głównej przez autorów. Każdy opis podlega korekcie, realizowanej przez innego, niż wprowadzający, redaktora Bibliografii. Do tytułów publikacji dodawane jest tłumaczenie na język angielski, dla prac napisanych w innych językach. Wynika to z zachowania zasad opracowania wykazów bibliograficznych w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, przyjętych już w pierwszym tomie Bibliografii.

Kompletność Bibliografii, w początkowym okresie jej tworzenia, zależała przede wszystkim od poszukiwań bibliotekarzy – pracownicy Uczelni rzadko przedstawiali swoje publikacje do rejestracji, traktując to jako dodatkowy, nieprzynoszący realnych korzyści, obowiązek. Od chwili przekształcenia Bibliografii w bazę danych dostępną w Internecie liczba autorów zainteresowanych rejestracją publikacji znacznie wzrosła. Jednak dopiero wprowadzenie zarządzeniami rektorskimi bezwzględnego obowiązku rejestracji publikacji i uzależnienie od wykazu bibliograficznego awansów, nagród itd. przyczyniło się od uzyskania prawie stu procentowej kompletności.

Niestety obowiązek zgłaszania publikacji do Biblioteki Głównej nie pociągnął za sobą utrwalenia systematyczności w realizacji tego działania ze strony autorów – prace dostarczane są do Biblioteki Głównej „akcyjnie” – przed terminem oceny okresowej pracowników, przyznawania stypendiów doktoranckich itd. Takie nawarstwienie prac nie sprzyja właściwemu planowaniu działalności bibliograficznej ani regularności procesu rejestracji danych.

ZASADY REJESTRACJI PUBLIKACJI – PRZEPISY PRAWNE I ORGANIZACJA

Początkowo dane były gromadzone na podstawie Pisma Okólnego Rektora AGH [5]. W 2004 roku ówczesny prorektor ds. nauki po raz pierwszy uzależnił wyniki oceny działalności publikacyjnej pracowników z zapisami bibliograficznymi: *wykazy publikacji pracowników Uczelni zamieszczane na stronie „Bibliografia publikacji pracowników AGH” należy uwzględniać przy ocenie okresowej, a także przy awansach i nagrodach za działalność naukową* [4]. W 2007 roku zasady powyższe znalazły odzwierciedlenie w Zarządzeniu nr 17/2007 Rektora [11]. W zarządzeniu tym określono: *w okresowej ocenie pracowników AGH oraz nagrodach za działalność naukową Władze Uczelni uwzględniają wyłącznie publikacje zarejestrowane w bazie Bibliografia Publikacji Pracowników AGH*. Za tym przepisem poszły następne uregulowania, w formie regulaminów na poziomie Uczelni oraz w jej poszczególnych jednostkach i ciałach kolegialnych – wykazy bibliograficzne wykorzystywane są przy przyznawaniu stypendiów doktoranckich, staraniach o nagrody z 2% funduszu nagród itp.

Niestety, obok dość oczywistych korzyści płynących z prawnego uregulowania kwestii rejestracji publikacji w Bibliografii pojawiły się także aspekty niekorzystne. Do takich należy niewątpliwie uzależnienie dorobku autorskiego od formalnych wyznaczników generujących odpowiednią punktację. Ocena merytoryczna treści publikacji schodzi na plan dalszy. Dodatkowo, z bibliograficznego punktu widzenia, konieczność dostosowania opisu bibliograficznego do zasad punktacji prowadzi do pojawiania się nowych, „sztucznych” typów/rodzajów publikacji. Przykładem są referaty z konferencji zamieszczane na łamach czasopism. Nie jest to zjawisko występujące wyłącznie w AGH. Ma ono miejsce w bazach bibliograficznych różnych polskich uczelni gdzie pojawiają się: „artykuły konferencyjne”, „referaty w czasopiśmie” itd. [2].

Potrzeba dodawania do opisów publikacji punktacji pojawiła się w AGH w 2008 roku. W Bibliografii Publikacji Pracowników AGH zaimplementowano algorytm automatycznego dodawania wskaźników tego typu, bazujący na cechach formalnych publikacji. Za wyznaczniki przyjęto zasady określone rozporządzeniami Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (od roku 2007) wraz z towarzyszącymi im listami czasopism punktowanych. Rozporządzenia te regulują zasady kategoryzacji jednostek naukowych. Z uwagi na konieczność oceny pracowników za lata 2007–2010, tylko dla celów oceny, uzupełniono dane w bazie BPP o punktację dla opisów publikacji z 2007 roku.

Corocznie do bazy dodawane są nie tylko informacje o punktacji i jej zmieniających się zasadach (jeśli takie występują), ale także informacje o wskaźniku Impact Factor dla wszystkich czasopism rejestrowanych w Journal Citation Reports. Zadanie to realizowane jest w formie słownika tytułów, uzupełnionych o informacje dodatkowe, do wykorzystania przez redaktorów Bibliografii. Działania powyższe pozwalają,

w zależności od oczekiwań władz Uczelni, na zastosowanie do oceny pracowników wskaźników z dowolnego roku.

BPP jest uzupełniana o wskaźniki związane z tzw. „listą filadelfijską” (obecność tytułu czasopisma na liście, wartość Impact Factor (IF)), dane o zarejestrowaniu publikacji w bazach referencyjnych (w tym Web of Science Core Collection) itp. W bazie oddzielono wskaźnik Impact Factor od informacji o znalezieniu się czasopisma na Thomson Reuters Master Journal List. Podstawą tego rozróżnienia było doświadczenie w uzupełnianiu informacji o wskaźnikach IF. Początkowo, do chwili ukazania się właściwego raportu JCR, do opisów bibliograficznych dodawano wartości IF dla czasopism na podstawie roku poprzedniego. Jednak w 2006 roku nastąpiła całkowita zmiana w strukturze bazy Web of Science. Część czasopism, publikująca głównie materiały z konferencji, została przeniesiona do modułu „Conference Proceedings Citation Index”, co pociągnęło za sobą zaprzestanie naliczania wskaźnika cytawalności. W takiej sytuacji okazało się, że uzupełnianie IF z wyprzedzeniem powoduje przekłamanie związane z nieprzewidywalnością mechanizmów rządzących tym wskaźnikiem (czasem czasopisma są „zawieszane” i za dany rok wskaźnik nie jest naliczany). Obecnie dane w bazie są uzupełniane na podstawie Thomson Reuters Journal Master List (dla roku bieżącego) i aktualizowane w chwili pojawienia się raportu JCR.

Potwierdzeniem poprawności powyżej opisanego trybu postępowania jest implementacja kolejnych zmian w strukturze bazy Web of Science (WoS). Lista tytułów czasopism oczekujących na ocenę ekspertów znajduje się w oddzielnym module. Artykuły z tych czasopism są rejestrowane w bazie WoS zanim zapadnie decyzja o włączeniu czasopisma do rejestrowania. Niezmienny do tej pory roczny wskaźnik cytawalności (IF) jest aktualizowany także w trakcie roku, wraz z uzupełnieniami następującymi w bazie. W związku z powyższym co jakiś czas wskaźnik IF dla czasopism znajdujących się w słowniku Bibliografii jest sprawdzany i w razie konieczności zmieniany.

WSPÓŁPRACA Z WŁADZAMI UCZELNI I JEDNOSTEK

Władze Uczelni dość szybko zauważyły korzyści płynące z gromadzenia tak wielkiej liczby danych (rocznie jest to ok. 6000 opisów bibliograficznych). Od 2007 roku baza wspomaga ocenę pracowników. W tym celu dokonuje się analizy danych pod kątem punktacji i na tej podstawie wylicza skale odniesienia dla oceny działalności publikacyjnej dla każdego ocenianego okresu. Skala jest stale modyfikowana z uwzględnieniem specyfiki różnych jednostek (inna skala dla np. Wydziału Fizyki, a inna dla Wydziału Humanistycznego). Zmieniające się zasady [6–9] wpływają na zmianę algorytmów oceny punktowej publikacji.

Do oceny przedstawiane są jedynie publikacje zarejestrowane w bazie BPP. Na życzenie władz Uczelni i zgodnie z Zarządzeniem Rektora w sprawie oceny pracowników [12] Biblioteka Główna przygotowuje wykaz nazwisk autorów wraz z liczbą uzyskanych przez nich punktów za publikacje powstałe w okresie sprawozdawczym. Pod uwagę brane są średnio 3 publikacje rocznie. Działalność publikacyjna w znaczący sposób wpływa na ocenę ogólną pracownika. Tylko pracownicy, którzy uzyskali odpowiednią liczbę punktów za publikacje, mogą uzupełniać arkusz oceny o dane dla pozostałych rodzajów aktywności (dydaktycznej czy innowacyjno-wdrożeniowej).

Również we wniosku awansowym podawane są dane o publikacjach (m.in. z różnieniem na recenzowane i nierecenzowane, polskie i zagraniczne). Dane takie są następnie porównywane z zapisami w bazie bibliograficznej i w ten sposób weryfikowane. Pełne generowanie powyższych danych bezpośrednio z bazy bibliograficznej jest utrudnione z uwagi na ograniczony zasięg chronologiczny BPP. Obejmuje on lata od 1999, co dla osób aktywnych naukowo przed tym rokiem nie pozwala na wykazanie wszystkich publikacji. Nie ma jednak możliwości (osobowo-czasowych) poszerzenia wspomnianego zasięgu.

Senacka Komisja Nagród i Odznaczeń AGH wymaga przy składaniu wniosku o nagrodę naukową z 2% funduszu nagród dołączenia wydruku listy publikacji z bazy BPP. Podobnie regulaminy poszczególnych jednostek zawierają zapisy o konieczności weryfikacji danych na podstawie Bibliografii.

Corocznie dla części jednostek generowane są wykazy publikacji dla celów podziału środków statutowych. Liczba jednostek zgłaszających takie zapotrzebowanie wzrasta. Generowane są również dane dla celów kategoryzacji jednostek – w postaci wykazu danych przekazywanych do ankiety jednostki lub, z wyprzedzeniem, wykazu niezbędnego do symulacji mającej nastąpić parametryzacji. W oparciu o dane bibliograficzne generowane są również wewnętrzne rankingi – porównywanie działalności publikacyjnej jednostek jednorodnych. Analizowane są „wartości” punktowe publikacji w momencie pojawiania się nowych wykazów czasopism punktowanych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Generowane są także inne wykazy na potrzeby lokalne. Ich liczba i zróżnicowanie rośnie z roku na rok. Poprawność przygotowania tego typu informacji zależy z jednej strony od w miarę optymalnego zakresu metadanych, z drugiej implementacji lokalnego, opracowanego na poziomie Uczelni, programu rejestracji publikacji. Zapewnia on bowiem elastyczność działań – w razie powstawania kolejnych oczekiwań informacje są generowane z wykorzystaniem wiedzy na temat mechanizmów rządzących obsługą danych. Planowane jest zmechanizowanie obsługi powtarzających się zapytań i przeniesienia uprawnień, tak aby każda jednostka i przedstawiciele władz Uczelni mogli przygotowywać wszelkie zestawienia we własnym zakresie. Jednak zadanie jest trudne z uwagi na zmienność konfiguracji informacji – trudno jest ujednoczyć zasady tworzenia wykazów przy wysokim zróżnicowaniu potrzeb poszczególnych jednostek.

Ostatnio pojawiły się nowe oczekiwania jednostek naukowych i poszczególnych autorów/pracowników. Wynikają one ze zmieniających się wymagań zewnętrznych oraz, co jest niezwykle korzystne dla rozwoju bazy, pojawiających się życzeń i potrzeb autorów. Pracownicy Uczelni chcą, m.in., opierać się w staraniach o zmianę stopnia naukowego na danych bibliograficznych rejestrowanych w Bibliotece Głównej. Władze jednostek szukają w Bibliografii łatwego sposobu generowania zestawień do różnych celów. Ze względu na powyższe przewiduje się zmianę struktury BPP i przekształcenie jej w bazę danych o autorach i ich publikacjach. Planowane jest przede wszystkim poszerzenie danych dotyczących sylwetek autorów oraz wskaźników wspomagających analizy bibliometryczne.

MODUŁ SPRAWOZDAWCZY PBN – NOWA FUNKCJONALNOŚĆ BAZY

Mimo dość szerokiego zakresu danych gromadzonych w bazie bibliograficznej zaskoczeniem okazały się wymogi związane z kategoryzacją jednostek i przekazywaniem danych do Polskiej Bibliografii Naukowej. Niezbędne było uzupełnienie informacji o publikacjach o np. dane związane z wolnym udostępnianiem poszczególnych prac (Open Access). Wpłynęło to na zmianę koncepcji Bibliografii. Głównym założeniem było poszerzenie zakresu danych, aby wielokrotnie nie wracać do tych samych rekordów i nie uzupełniać ich o nowe dane. Takie działania bowiem zniechęcają zarówno odbiorców, jak i bibliografów bazy. Już wcześniej – w 2013 roku – w związku z poszerzeniem funkcjonalności bazy wystąpiła konieczność rozdzielania danych w bazie na 2 części. Jedna, zawierająca poszerzone dane, funkcjonowała od 2013 roku, druga, obejmująca dane w dotychczasowej formie, podlegała konwersji. Od 2013 roku trwają prace polegające na uzupełnianiu informacji o publikacjach, co stanowi duże obciążenie dla redaktorów. Dodatkowo autorzy naciskają na jak najszybsze zakończenie prac, chcą bowiem w jednym miejscu znaleźć wszystkie potrzebne informacje.

Wraz z pojawieniem się konieczności przekazania danych do PBN twórcy bazy dokonali kilku zabiegów mających na celu wypracowanie właściwych schematów działania w tym zakresie. Przede wszystkim wyznaczono jedną osobę, która uzyskała uprawnienia do przekazywania danych (uprawnienia te przekazali wszyscy dziekani i kierownicy innych jednostek). Ponadto rozwiązano systemowo kilka zagadnień, do tej pory nie objętych funkcjonalnością Bibliografii. Istotnym problemem okazał się brak korelacji między danymi o autorach w bazie BPP a danymi o pracownikach Uczelni zawartymi w bazie kadrowo-płacowej (moduł korelacji obecnie w przygotowaniu). Ponadto część autorów, którzy w publikacjach podają afiliację do kilku uczelni polskich, nie zawsze decyduje się na przekazanie dorobku publikacyjnego konkretnej jednostce AGH.

Opracowano specjalną aplikację uwzględniającą składane przez autorów oświadczenia oraz decyzje władz poszczególnych jednostek dotyczące zaliczania publikacji do dorobku jednostki. Aplikacja ta o nazwie „moduł sprawozdawczy” pozwala na odpowiednie przygotowanie danych (zakres i zasięg chronologiczny ograniczony jest do zakresu wymaganego przez Moduł Sprawozdawczy PBN), a następnie przekazanie ich wyznaczonym osobom w jednostkach. Przedstawicielami jednostek są najczęściej prodziekani odpowiedzialni za sprawy naukowe lub wyznaczeni przez nich pracownicy administracyjni, od lat zajmujący się przekazywaniem danych do celów parametryzacji jednostek. Zadaniem tych osób jest zatwierdzenie lub odrzucenie konkretnych opisów, a także ich uzupełnienie o dane dotyczące autorów (m.in. o informacje o zaliczeniu autora do liczby N). Celem tych działań jest korekta danych.

PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ, CZYLI JAK ZAPOBIEGAĆ DUBLOWANIU PRAC

Niezwykle trudno jest przewidzieć, w jakim kierunku będą szły zmiany związane z kategoryzacją jednostek oraz jakie będą oczekiwania władz uczelni i poszczególnych pracowników w odniesieniu do wykazu bibliograficznego. W chwili obecnej nawet akty prawne Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego zmieniają się, zanim wejdą w życie. Rozporządzenie z 2015 roku [10] (z datą wejścia w życie z dniem 1 stycznia 2017 roku i dedykowane do celów oceny parametrycznej jednostek za lata 2013–2016) już doczekało się nowelizacji [3]. Zapisy projektu rozporządzenia nie zmieniają wprawdzie w sposób znaczący zagadnień związanych z publikacjami, nie mniej jednak powodują niepokój co do dalszych działań ministerialnych. Dodatkowo zmiana jednostki sprawującej nadzór nad Polską Bibliografią Naukową (PBN) z Index Copernicus na Ośrodek Przetwarzania Informacji i idąca za tym zmiana oprogramowania i zasad działania systemu również nie pozwala na w miarę spokojną pracę związaną z przekazywaniem danych. System ma być dopiero teraz konsultowany ze środowiskiem bibliotekarskim, jednak nie wiadomo, jak przełoży się to na funkcjonalność PBN.

Do celów tej konsultacji porównano zakres pól służących opisowi publikacji w PBN z zasadami kategoryzacji jednostek określonymi w Rozporządzeniu MNiSW [3]. W wyniku tego porównania okazało się, że m.in.:

- brak w schemacie pól PBN informacji o redaktorach całości książki w odniesieniu do sprawozdawczanych jej fragmentów (rozdziałów). Funkcjonuje wprawdzie określenie „redaktor rozdziału” jednak jest on mało intuicyjny i umieszczony przy opisie rozdziału zamiast przy opisie książki, w której zamieszczono ten rozdział,
- brak w schemacie pól PBN informacji o bibliografii załącznikowej (również informacja służąca do uznania publikacji za monografię),
- nie wiadomo, gdzie wpisywać numery ISMN,

- brak pola przeznaczonego na dodawanie informacji o uzyskanych przez publikacje nagrodach (podstawa do uznania monografii za wybitną),
- brak dokładnego określenia „kolejny numer czasopisma” dla rozróżnienia zeszytów specjalnych i suplementów.

Oprócz przedstawionych zmian zapowiadana jest odmienna od występującej w corocznych wykazach punktacja czasopism (dla ocenianych lat), zaś za jako uznaną bazę danych przyjęto Web of Science (dla lat 2013–2016). Z uwagi na brak precyzyjnego zapisu w tym względzie można się domyślać, że będzie to prawdopodobnie Web of Science Core Collection.

Jak zatem można zoptymalizować zakres danych w bazach bibliograficznych, aby nie aktualizować bez przerwy informacji o publikacjach w celu dostosowania ich do potrzeb sprawozdawczych czy zmieniających się przepisów prawnych? Optymalizacja taka powinna polegać na:

- gromadzeniu w miarę jak największej liczby informacji związanych z publikacją, nawet jeśli dane te wybiegają daleko poza dane bibliograficzne – zatem np. informacji o numerach grantów, w ramach których powstały konkretne prace (przydatne do generowania wykazów publikacji związanych z poszczególnymi projektami), informacji o rejestracji publikacji w maksymalnie dużej liczbie baz referencyjnych (nie tylko tych, od których zależeć będzie punktacja, a więc uznanych bazach danych, nazwy których zostaną ogłoszone przez ministra NiSW),
- opracowaniu optymalnej struktury danych – w zakresie jak najbardziej szczegółowego podziału danych na zasadzie, że łatwiej jest łączyć dane niż je dzielić,
- łączeniu bazy bibliograficznej z bazami pełnotekstowymi (repozytoriami uczelnianymi) celem uzyskiwania danych bezpośrednio z pełnych tekstów gromadzonych w repozytoriach,
- łączeniu bazy bibliograficznej z bazami typu POL-on – dla celów wykorzystania danych o autorach (pracowników, doktorantów i studentów Uczelni),
- w miarę możliwości podawaniu dat dziennych powstania publikacji i korelowaniu ich z informacją o statusie autorów (data zatrudnienia, ustania zatrudnienia, zaliczenia do liczby N itd.),
- uzupełnianiu informacji o rodzaju licencji, na zasadach których tekst jest publikowany (pozwoli to nie tylko na pozyskiwanie informacji o dostępie do prac (Open Access), ale także na poszerzenie wiedzy autorów o podpisywanych przez nich zobowiązaniach),
- opracowaniu struktury bazy tak, by w każdej chwili była możliwość dodania kolejnych danych bez konieczności ingerencji w dane dotychczasowe i aktualizacji danych (np. na zasadach zewnętrznych aplikacji),
- dyskusjach z twórcami centralnych baz danych w zakresie ustalania spójnych zasad i zakresu danych z bazami lokalnie tworzonymi w poszczególnych uczelniach.

PODSUMOWANIE

Przedstawione wyżej rozważania opierają się na wieloletnim doświadczeniu w zakresie opracowania danych bibliograficznych, analizowania podobnych działań w polskich uczelniach, obserwacji zmieniających się przepisów prawnych.

Przed bibliotekami stoi teraz ogromna szansa na zwiększenie swojej roli w środowisku macierzystych jednostek. Dane bibliograficzne zyskały duże znaczenie (65% oceny parametrycznej jednostek to właśnie ocena publikacji). Zmienia się nie tylko rola bibliotekarzy w tym zakresie, zmieniają się również narzędzia, jakimi bibliotekarze się posługują. Czy bibliografie słusznie jeszcze nazywane są bibliografiami, skoro coraz częściej pełnią funkcje systemów wykorzystywanych do analiz bibliometrycznych? To wydaje się być właściwy kierunek zmian. Zauważalna potrzeba istnienia bibliotek, dostarczających gotowych materiałów dla celów kategoryzacji jednostek, pomocnych przy opracowaniu wniosków awansowych dla poszczególnych autorów, prowadzących analizy bibliometryczne powinna zdecydowanie wpływać na poprawę wizerunku bibliotek i bibliotekarzy w powyższym zakresie.

LITERATURA

- [1] *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Górniczo-Hutniczej z lat 1919–1958*, oprac. M. Górkiewicz przy współudziale H. Jareckiej et al., Kraków 1960.
- [2] GARCZYŃSKA M., *Bibliografie publikacji pracowników państwowych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, Przegląd Biblioteczny 2006, 74, z. 1, s. 60–75.
- [3] Nowelizacja Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. z 2015 r., poz. 2015).
- [4] Pismo BG-s/131/2004 Prorektora ds. badań naukowych z dnia 3.12.2004 r. dot. Bibliografii publikacji pracowników AGH.
- [5] Pismo Okólne nr 5/2001 Rektora Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w Krakowie z dnia 26 marca 2001 r. w sprawie gromadzenia i rejestrowania zbiorów bibliotecznych oraz publikacji pracowników Uczelni w Akademii Górniczo-Hutniczej.
- [6] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową (Dz.U. z 2007 r. Nr 205, poz. 1489).
- [7] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową (Dz.U. z 2009 r. Nr 126, poz. 1044).
- [8] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową (Dz.U. z 2010 r. Nr 93, poz. 599).
- [9] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. z 2012 r., poz. 877 z późn. zm.).

- [10] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz.U. z 2015 r., poz. 2015).
- [11] Zarządzenie nr 17/2007 Rektora Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w Krakowie z dnia 30 marca 2007 roku w sprawie trybu rejestracji dorobku publikacyjnego pracowników Akademii Górniczo-Hutniczej.
- [12] Zarządzenie nr 52/2013 Rektora Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie zmiany Zarządzenia Nr 19/2012 Rektora AGH z dnia 29 czerwca 2012 r. w sprawie oceny okresowej pracowników.

PUBLICATION ACTIVITY REGISTRATION IN THE ASPECT OF BIBLIOGRAPHIC DATA EXPLOITATION

The main aim of this article is to describe new tasks and functions of academic libraries, corresponding with university changes. Detailed problems are: the registration of university staff publication activity and using bibliographic data in bibliometric analyses. Also, an important problem is the sphere of optimization of registered data and the avoidance of the duplication of work connected with updating bibliographic descriptions in result of changing legal regulations and university needs. The author also reminded objectives of publication activity registration and the role of a university library in this process.

In the article the author described experience of the Main Library employees in the field of publication activity registration. The rules and legal regulations for the registration of publications were described, along with the system implemented for this task. The author presented potential directions of development of bibliographic databases. Also ways of co-operation between the Main Library and the AGH University authorities in the field of publication activity evaluation were described.

The article suggests solutions in the area of transferring data to the Polish nationwide bibliographic database: Polish Scholarly Bibliography.

*e-źródła, bazy elektroniczne, Proxy,
licencja krajowa, komercyjne bazy danych*

Magdalena SOŁOWIEJ
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
email: sin.bu@uwr.edu.pl

Dorota STAŃCZAK
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
email: sin.bu@uwr.edu.pl

ANALIZA ZASOBÓW, DOSTĘPNOŚCI I WYKORZYSTANIA KOMERCYJNYCH BAZ DANYCH ABONOWANYCH PRZEZ UNIWERSYTET WROCŁAWSKI W KONTEKŚCIE ICH PRZYDATNOŚCI DLA UŻYTKOWNIKA

Przedstawiono elektroniczne źródła informacyjne abonowane przez Uniwersytet Wrocławski, a w szczególności komercyjne elektroniczne bazy danych, stanowiące niezbędne uzupełnienie uczelnianych zasobów informacyjnych. Elektroniczne bazy danych zostały przeanalizowane pod kątem źródeł finansowania ich zakupu, dostępności dla użytkowników oraz ich typu (e-booki, e-czasopisma). Przedstawiono zawartość tematyczną poszczególnych platform elektronicznych oraz ich zakres chronologiczny. W oparciu o analizę statystyk użytkowania w okresie 2013–2015 roku wykazano, że wykorzystanie komercyjnie nabywanych elektronicznych źródeł informacji stale wzrasta i że stanowią one cenne uzupełnienie tradycyjnych zasobów informacyjnych oraz własnych elektronicznych baz uczelnianych (Biblioteka Cyfrowa UWr i Repozytorium UWr).

WPROWADZENIE

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu funkcjonuje jako biblioteka naukowa, której usługi skierowane są przede wszystkim do studentów, doktorantów i pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Jako biblioteka hybrydowa, organizując warsztat naukowo-dydaktyczny dla potrzeb środowiska akademickiego, zapewnia dostęp zarówno do tradycyjnych, jak i elektronicznych zasobów informacji.

Na potrzeby artykułu przyjęto następującą typologię e-źródeł:

- e-książki,
- e-czasopisma,
- pełnotekstowe bazy danych,
- bazy bibliograficzno-abstraktowe i indeksowe oraz bazy cytowań,
- bazy wydawnictw informacyjnych (biografie, słowniki, spisy osobowe, encyklopedie itp.),
 - bazy danych liczbowych i statystycznych,
 - e-grafiki,
 - zasoby audio-video w formacie cyfrowym [13].

Wymienione powyżej zasoby stają się dostępne dla użytkowników poprzez zakup licencji (komercyjne bazy danych) lub w oparciu o wolny dostęp (bazy typu Open Access). Oprócz tego uczelnie wyższe tworzą i udostępniają w wersji cyfrowej, m.in. poprzez biblioteki cyfrowe i/lub repozytoria, własne zasoby informacyjne i naukowe.

ELEKTRONICZNE BAZY DANYCH W UNIwersYTECIE WROCLAWSKIM – ANALIZA ZASOBÓW

W strukturze Uniwersytetu Wrocławskiego wyodrębnionych jest 10 wydziałów oraz jednostki międzywydziałowe, które reprezentują różnorodne dziedziny nauki. Bogata oferta elektronicznych platform informacyjnych, pochodzących ze źródeł komercyjnych, jest odpowiedzią na zapotrzebowanie społeczności tych jednostek.

Analizując wykorzystanie elektronicznych baz danych w Uniwersytecie Wrocławskim na przestrzeni ostatnich 3 lat, można zaobserwować, iż od 2010 roku notuje się znaczny wzrost dostępnych źródeł, zwłaszcza dzięki uruchomieniu licencji krajowej. W kolejnych latach Uniwersytet Wrocławski za pośrednictwem Biblioteki Uniwersyteckiej zakupił nowe bazy danych, rozszerzając tym samym zasób elektronicznych baz danych.

Elektroniczne bazy danych dostępne w Uniwersytecie Wrocławskim są finansowane z następujących źródeł (tab. 1):

- współfinansowane przez MNiSW w ramach licencji krajowej,
- ze środków statutowych wydziałów,
- ze środków własnych Biblioteki Uniwersyteckiej,
- z Funduszu na Informatyzację Uczelni/Budżet Centralny UW.

Od 2010 roku Uniwersytet Wrocławski korzysta z naukowych baz danych udostępnianych poprzez Wirtualną Bibliotekę Nauki w ramach wspomnianej już licencji krajowej. Projekt ten jest współfinansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dostęp poprzez WBN obsługiwany jest pod względem formalno-prawnym przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego

Uniwersytetu Warszawskiego. Jednostki partycypujące w kosztach utrzymania dostępu tworzą konsorcjum o nieograniczonym dostępie sieciowym. ICM reprezentuje jednostki naukowe na podstawie upoważnień udzielanych przez instytucje wraz z rejestracją w WBN [7].

Tabela 1. Struktura finansowania e-źródeł w Uniwersytecie Wrocławskim

Licencja krajowa	Środki własne BUWr	Środki statutowe wydziałów UWr	Fundusz na informatyzację uczelni
Elsevier	Emerald	JSTOR	ProQuest (Central, Dissertation & Thesis)
Springer	RISM (EBSCOHost)	IOP	ProQuest Ebook Central
Wiley		AIP/APS	IBUK Libra
Nature		Nature Physics/Materials	
Science		EBSCO*(PsycInfo, PsycArticles, PsycTests), (Legal Source)	
Web of Science		ACS**	
EBSCO		RSC**	
Scopus		Chemical Abstracts**	

* Finansowane przez Instytut Psychologii, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii.

** Od 2015 roku udostępniane na Wydziale Chemii UWr.

W ramach licencji krajowej są dostępne z bazy Elsevier 2271 tytuły czasopism obejmujących nauki: techniczne, biologiczne, medyczne, humanistyczne. Zasoby elektroniczne są dostępne równolegle na serwerze wydawcy Science Direct oraz na serwerze Infona w ICM [6].

EBSCO jest jedną z największych (liczy 32 995 tytułów czasopism) interdyscyplinarnych baz Biblioteki Uniwersyteckiej. Licencja krajowa obejmuje pakiet podstawowy 16 baz pełnotekstowych oraz bibliograficzno-abstraktowych. Uniwersytet Wrocławski w celu uzupełnienia zasobu korzysta również z darmowych próbnych dostępow. W ciągu ostatnich trzech lat uruchomiono bezpłatne próbne dostępy m.in. do Applied Science & Technology Source i Education Source [5].

Czasopismo „Nature” jest udostępniane z serwera wydawnictwa Nature Publishing Group. Licencja krajowa Nature pozwala na dostęp do rocznika bieżącego i roczników archiwalnych od roku 2010.

Łącznie z bazą Nature ICM umożliwia dostęp do platformy Science, która jest udostępniana z serwera wydawcy American Association for the Advancement of Science. Licencja krajowa Science pozwala na dostęp do rocznika bieżącego i archiwów od 1997 roku [8].

W ramach licencji krajowej Science działa także roczny testowy program publikowania otwartego w czasopiśmie Science Advances. Program pozwala na bezpłatną publikację 5 artykułów z Polski.

Scopus jest dostarczoną przez wydawnictwo Elsevier interdyscyplinarną bazą abstraktów i cytowań z zakresu nauk: matematyczno-przyrodniczych, technicznych, medycznych, humanistycznych. Baza Scopus podaje indeks Hirscha, który liczony jest w oparciu o publikacje od 1970 roku [9].

Czasopisma i książki Springer są dostępne równolegle na platformie SpringerLink na serwerze wydawcy oraz na platformie Infona w ICM. W roku 2015 licencja Springer obejmowała 1878 czasopism bieżących oraz 401 czasopism archiwalnych [10]. Obejmuje ona nauki: ekonomiczne, biologiczne, medyczne, prawne, ścisłe, informatyczne, techniczne [11].

Pakiet baz danych produkowanych przez firmę Thomson Reuters jest udostępniany od roku 2010 roku jako platforma Web of Science [14]. Wydawnictwo Thomson Reuters organizuje webinaria i prezentacje dla naukowców i bibliotekarzy, dzięki czemu dostęp do bazy staje się bardziej powszechny, zwłaszcza na wydziałach UWrocław reprezentujących nauki ścisłe.

Czasopisma Wiley są udostępniane od roku 2012 na serwerze wydawcy Wiley Online Library. W maju 2016 roku licencja krajowa Wiley została rozszerzona o 2451 książek elektronicznych wydanych w latach 2009 i 2015. Książki z licencji krajowej Wiley są dostępne na serwerze wydawcy. Licencja obejmuje nauki: ścisłe, humanistyczne, społeczne [12].

Uniwersytet Wrocławski od 2008 roku dokonuje zakupu dostępów do elektronicznych baz danych ze środków własnych. Fundusze na ten cel pochodzą ze środków statutowych instytutów i wydziałów Uniwersytetu Wrocławskiego z 50% dofinansowaniem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Niektóre jednostki, takie jak Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii czy Wydział Chemii samodzielnie uzupełniają swoje elektroniczne zasoby informacyjne o zakupy dokonywane we własnym zakresie.

Wydział Fizyki i Astronomii Uniwersytetu Wrocławskiego subskrybuje następujące bazy danych:

- American Institute of Physics, która zawiera kolekcje: AIP Applied Physics Letters, AIP CHAOS, AIP Journal of Applied Physics, AIP Journal of Mathematical Physics, AIP Physics Today, AIP Physics of Fluids, AIP Physics of Plasmas, AIP Review of Scientific Instruments, AIP The Journal of Chemical Physics [1].

- American Physical Society, która zawiera kolekcje: Physical Review Letters, Reviews of Modern Physics, Physical Review A, Physical Review B, Physical Review C, Physical Review D, Physical Review E, Physical Review X, Physical Review Special Topics – Accelerators and Beams, Physical Review Special Topics – Physics Education Research, Physical Review, Physical Review (Series I), Physics, Physical Review

Focus; obecnie część Physics. Pozostałe zakupione bazy danych pochodzą z wydawnictw Institute of Physics oraz Nature Publishing Group (Nature Materials i Nature Physics) [2].

Bazy wydawnictwa EBSCOhost, których nie obejmuje licencja krajowa, są subskrybowane przez Instytut Psychologii (PsychArticles, PsychInfo, PsycTests) oraz Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego (Legal Source).

W abonowaniu siedmiu kolekcji platformy JSTOR finansowy udział mają wybrane wydziały Uniwersytetu Wrocławskiego: Wydział Filologiczny, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska, Wydział Nauk Społecznych oraz wspomniany Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii.

Od 1 stycznia 2015 roku Wydział Chemii UWr samodzielnie administruje bazami American Chemical Society, Royal Society of Chemistry oraz Chemical Abstracts. Do tego dnia dostęp do tych baz był możliwy również ze wszystkich komputerów w sieci uniwersyteckiej. Obecnie z baz można korzystać wyłącznie na Wydziale Chemii.

Biblioteka Uniwersytecka oprócz pośredniczenia w zakupach e-źródeł dokonuje samodzielnie zakupów czasopism elektronicznych, które uzupełniają ofertę pozostałych zasobów. Fundusze na zakupy pochodzą z dotacji dydaktycznej MNiSW, przy współfinansowaniu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Biblioteka Uniwersytecka zakupuje platformy Emerald oraz RILM Abstracts of Music Literature wydawnictwa EBSCOHost.

Uniwersytet Wrocławski finansuje swoje zakupy także poprzez Fundusz na Informatyzację Uczelni i Budżet Centralny. Dostęp do baz zakupionych z tego Funduszu jest możliwy w całej sieci uniwersyteckiej. Przykładem takiej bazy jest EMIS (Emerging Markets Information Service). Od 2015 roku Biblioteka Uniwersytecka zrezygnowała z prenumeraty archiwów Rzeczpospolitej i Gazety Wyborczej, dlatego też baza EMIS jest jedynym źródłem dostępu do tych serwisów.

IBUK Libra jest bazą finansowaną z Budżetu Centralnego Uczelni (tab. 2). Baza oferuje obecnie 1240 tytułów publikacji specjalistycznych, naukowych, popularno-naukowych oraz beletrystycznych, wydawanych przez renomowane polskie oficyny [4]. Baza cieszy się dużym zainteresowaniem wśród studentów, co potwierdza się w statystykach użytkowania. Na przestrzeni ostatnich 3 lat liczba sesji w bazie IBUK Libra wzrosła ponad 4-krotnie.

Tabela 2. IBUK Libra w Uniwersytecie Wrocławskim

Rok	Liczba tytułów IBUK Libra	Liczba wydanych PIN-ów	Liczba sesji
2013	1023	83	4715
2014	946	102	11 680
2015	1162	158	19 153

Zakup platform ProQuest Central i ProQuest Dissertation & Thesis wraz z zakupem multiwyszukiwarki Summon nastąpił w 2014 roku. W 2015 roku Uniwersytet Wrocławski zdecydował się uzupełnić zasób o bazę książek ProQuest Ebook Central. Na dzień 01.07.2016 roku Uniwersytet Wrocławski posiada dostęp do 50 tytułów. Wybór tytułów został dokonany na poszczególnych wydziałach, w Bibliotece Uniwersyteckiej oraz w jednostkach międzywydziałowych UWr.

ELEKTRONICZNE BAZY DANYCH W UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM – ANALIZA DOSTĘPNOŚCI

Dostęp do komercyjnych baz danych w Uniwersytecie Wrocławskim możliwy jest z komputerów sieci uniwersyteckiej i jest bezpłatny dla studentów, doktorantów i pracowników naukowych Uniwersytetu. Adresy IP Uczelni podawane są dostawcom przy każdym nowym zakupie baz danych. Pracownicy Oddziału Informacji Naukowej posiadają uprawnienia administracyjne do kontrolowania dostępu i pobierania statystyk użytkowania zasobów przez studentów, doktorantów i pracowników UWr.

W przypadku rozbudowy sieci informatycznej poprzez jednostki uczelniane pracownicy Oddziału Informacji Naukowej sukcesywnie zgłaszają nowe zakresy IP do dostawców baz danych.

Prawo dostępu do licencjonowanych zasobów elektronicznych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu spoza sieci UWr mają wyłącznie autoryzowani użytkownicy: pracownicy i słuchacze studiów doktoranckich Uniwersytetu Wrocławskiego, studenci Uniwersytetu Wrocławskiego ze stwierdzoną niepełnosprawnością oraz uczestnicy programów międzywydziałowych i międzyuczelnianych, m.in. ERASMUS, L-KIRCHLAND, MOST i pracownicy wizytujący UWr [3] (tab. 3).

Tabela 3. Statystyki użytkowników serwera PROXY 156.17.58.23 w BUWr

Rok	Liczba użytkowników		Vol. pobrań w GB	Użytkownicy vol. pobrań	
	Zarejestrowani	Aktywni		1 GB+	0,5 GB–1 GB
2013	1898	684	453,6	78	67
2014	2106	654	704,1	103	67
2015	2282	627	1020,2	123	72

W przypadku złożonych problemów związanych z korzystaniem z konta PROXY Oddział Komputeryzacji Biblioteki Uniwersyteckiej służy fachową pomocą.

Analizując dane statystyczne, można stwierdzić, że zdecydowanie zwiększa się liczba użytkowników korzystających z konta PROXY, jak też liczba pobrań zarówno w formacie HTML, jak i PDF.

ELEKTRONICZNE BAZY DANYCH W UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM – ANALIZA WYKORZYSTANIA BAZ DANYCH

Uniwersytet Wrocławski udostępnia elektroniczne zasoby informacyjne w sieci uniwersyteckiej na wydziałach UW, w bibliotekach specjalistycznych, w czytelnich Biblioteki Uniwersyteckiej oraz poprzez serwer PROXY (tab. 4).

Tabela 4. Zasoby elektroniczne w Uniwersytecie Wrocławskim

Rok	Liczba czasopism elektronicznych	Liczba książek elektronicznych
2013	70 508	1023
2014	71 605	946
2015	72 757	1162

Z analizy statystyk wynika, że z roku na rok zwiększa się nie tylko liczba dostępnych elektronicznych zasobów informacyjnych, ale też liczba osób korzystających z e-źródeł. W rozmowach telefonicznych i bezpośrednich pracownicy Oddziału Informacji Naukowej (OIN) Biblioteki Uniwersyteckiej spotykają się z pytaniami dotyczącymi dostępu do e-źródeł. Studenci I roku kierowani są do OIN zarówno przez swoich wykładowców, jak i pracowników bibliotek specjalistycznych, przeprowadzających szkolenia biblioteczne. W Oddziale Informacji Naukowej BUWr wszyscy pracownicy służą pomocą przy wyszukiwaniu artykułów w bazach danych i w razie potrzeby przeprowadzają podstawowe szkolenie z e-źródeł. Informują również doktorantów i pracowników o możliwości utworzenia przez nich kont PROXY, w celu uzyskania dostępu do baz spoza sieci uniwersyteckiej.

Biblioteka Uniwersytecka, administrująca dostępem do baz danych, zamieszcza wszystkie niezbędne informacje na swojej witrynie internetowej, poprzez media społecznościowe oraz przez newsletter.

Statystyki pobrań dokumentów elektronicznych świadczą o stałym wzroście zainteresowania środowiska akademickiego elektronicznymi bazami danych.

STATYSTYKI WYKORZYSTANIA ZASOBÓW ELEKTRONICZNYCH W UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM

Dane przedstawione w poniższych tabelach ilustrują wykorzystanie źródeł elektronicznych w przeciągu 3 ostatnich lat, bez roku 2016. O ile jest to możliwe, dane zawierają podział na sesję, liczbę pobranych dokumentów w formatach PDF i HTML oraz koszt.

Tabela 5. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Elsevier

Elsevier	Rok	PDF + HTML			Koszt (PLN)
		ICM	ScDir	ICM + ScDir	
	2013	11 492	86 249	97 741	Licencja krajowa
	2014	6900	84 091	90 991	
	2015	4568	93 536	98 104	

Tabela 6. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – EBSCO

EBSCO	Rok	Sesje	Wyszukiwania	PDF + HTML	Koszt (PLN)
	2013	14 513	436 689	26 561	Licencja krajowa
	2014	30 311	121 833	17 019	
	2015	46 144	35 094	19 239	

Tabela 7. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Springer

Springer	PDF + HTML				Koszt (PLN)	
	ROK	LINK	ICM	LINK + ICM		
	2013	20 922	1653	22 575		Licencja krajowa
	2014	14 751	1226	15 977		
	2015	18 041	858	18 899		

Tabela 8. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Web od Science

Web of Science	Rok	ICM		Th.-Reuters		Sesje	Wyszukiwania	Koszt (PLN)
		Sesje	Wysz.	Sesje	Wysz.			
	2013	1342	4836	7934	48 970	9276	53 806	Licencja krajowa
	2014	677	1285	20 182	60 999	20 859	62 284	
2015	316	506	23 894	73 528	24 210	74 034		

Tab. 9. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Nature

Nature	Rok	PDF + HTML	Koszt (PLN)
	2013	994	Licencja krajowa
	2014	2373	
	2015	5029	

Tab. 10. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Science

Science	Rok	PDF + HTML	Wyszukiwania	Koszt (PLN)
	2013	1909	588	Licencja krajowa
	2014	1545 (I–XI)	339 (I–XI)	
	2015	2097	352	

Tab. 11. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – JSTOR

JSTOR	Rok	Sesje	Wyszukiwania	PDF/HTML
	2013	22 569	19 648	38 462
	2014	14 919	12 422	29 241
	2015	12 579	10 472	27 535

Tab. 12. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – IOP Science

IOP Science	Rok	PDF+HTML	W tym pakiet Astronomia
	2013	4036	944
	2014	3365 (I–VI)	967 (I–VI)
	2015	3523	1199

Tab. 13. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych
– American Institute of Physics/American Physical Society

American Institute of Physics/American Physical Society	Rok	PDF+HTML	W tym PROLA
	2013	3084 (I–IX)	152 (I–IX)
	2014	4124	193
	2015	2743	227

Tab. 14. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – Nature Chem./Phys./Mat.

Nature Chem./Phys./Mat.	Rok	Wyszukiwania	PDF + HTML
	2013	768	1882
	2014*	294 (I–XI)	890 (I–VI)
	2015	203 (I–XI)	5029

*Od 01.01.2014 roku Nature Chem./Phys./Mat. finansowane przez Wydział Fizyki i Astronomii UW.

Tab. 15. Dane statystyczne wykorzystywania elektronicznych baz danych – ProQuest

ProQuest	Rok	Wyszukiwania	Sesje	PDF + HTML
	2014	3195	1029	8171
	2015	2000	2005	4580

Analizując dane statystyczne wykorzystania zasobów elektronicznych w Uniwersytecie Wrocławskim na przestrzeni ostatnich trzech lat, można stwierdzić, iż liczba użytkowników korzystających z elektronicznych źródeł informacji jest odmienna dla różnych platform.

Na przykład analiza pobrania dokumentów na platformie EBSCO wskazuje, że po roku 2013 znacząco spadła ich liczba. Sytuację tę należy tłumaczyć zakupem w 2014 roku dostępu do platformy ProQuest Central.

Oprócz wymienionych w artykule komercyjnych baz danych użytkownicy korzystają również z elektronicznych źródeł informacji dostępnych w ramach Open Access.

Interdyscyplinarna baza DOAJ (Directory of Open Access Journals) to największy i najbardziej popularny serwis otwartego dostępu w środowisku akademickim Uniwersytetu Wrocławskiego. Corocznie obchodzony Tydzień Otwartego Dostępu promuje korzystanie z zasobów powszechnie dostępnych elektronicznych baz danych wśród pracowników i studentów uczelni wyższych, w tym Uniwersytetu Wrocławskiego.

Uczelnie wyższe tworzą i udostępniają również w wersji cyfrowej własne zasoby informacyjne i naukowe. Przykładem takich działań w Uniwersytecie Wrocławskim jest powstała w grudniu 2005 roku Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego (BCUWr), która prezentuje cyfrowe kopie najciekawszych zabytków kultury piśmiennej, oraz uruchomione w kwietniu 2014 roku Repozytorium UWr (RUWr), które upowszechnia dorobek naukowy pracowników i doktorantów Uniwersytetu Wrocławskiego.

Warto nadmienić, że liczba publikacji naukowych rejestrowanych w RUWr stale wzrasta i na dzień 15.07.2016 roku wynosi ponad 1300, zaś repozytoryjna część BCUWr (w której do 2014 rejestrowano też dorobek naukowy UWr) w roku 2015 została wyróżniona drugim miejscem w Polsce wśród wszystkich repozytoriów krajowych przez Spanish National Research Council – trzecią co do wielkości w Europie (największą w Hiszpanii) instytucję publiczną zajmującą się promocją badań.

WNIOSKI

Zwiększająca się oferta czasopism i książek elektronicznych w Uniwersytecie Wrocławskim przyczynia się także do wzrostu zainteresowania e-źródłami wśród nowych użytkowników i tym samym do zwiększenia liczby korzystających z nich czytelników. Elektroniczne źródła informacji stanowią swoistą konkurencję dla źródeł tradycyjnych z uwagi na ich aktualność i bogatą ofertę.

W ostatnich latach Uniwersytet Wrocławski wzbogaca szczególnie ofertę dostępnych książek elektronicznych, co jest zauważalne przy analizie zakupionych pozycji na platformie IBUK Libra. W odpowiedzi na zapotrzebowanie na e-booki Uczelnia rozpoczęła zakup książek elektronicznych na platformie ProQuest Ebook Central. Wszystkie dostępne w Uniwersytecie zasoby elektroniczne indeksowane są w multi-wyszukiwarce Summon, dzięki czemu dostęp do nich jest szybszy i bardziej wygodny dla użytkowników.

Stale rozszerzająca się oferta dostawców elektronicznych baz danych jest analizowana przez Bibliotekę Uniwersytecką w konsultacji ze środowiskiem naukowym. Biblioteka koordynuje również organizowanie na Uczelni spotkań z przedstawicielami dostawców, na które zapraszani są pracownicy dydaktyczni, pracownicy bibliotek wydziałowych oraz studenci studiów doktoranckich. Takie spotkania często owocują zakupami licencji dostępowych do nowych elektronicznych serwisów informacyjnych.

Wykorzystanie elektronicznych źródeł informacji w pracy naukowca wiąże się z powstawaniem nowych publikacji, które z kolei wzbogacają własne zasoby cyfrowe Uniwersytetu Wrocławskiego (Repozytorium UWr, Biblioteka Cyfrowa UWr).

Podsumowując przedstawioną analizę, można stwierdzić, że stały wzrost zainteresowania ze strony użytkowników elektronicznymi źródłami informacji, pochodzącymi od komercyjnych dostawców, niewątpliwie świadczy o tym, iż źródła te istotnie wzbogacają ofertę Biblioteki i stanowią niezbędny element zasobów informacyjnych obok źródeł tradycyjnych i zasobów własnych Uczelni, takich jak Biblioteka Cyfrowa UWr czy Repozytorium UWr, wspierających badania naukowe i dydaktykę na Uczelni.

LITERATURA

- [1] *American Institute of Physics* [online]. [Dostęp: 19.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.aip.org/>
- [2] *American Physical Society* [online]. [Dostęp: 02.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://journals.aps.org/browse.html>
- [3] *Biblioteka Uniwersytecka. Rejestracja usług PROXY* [online]. [Dostęp: 27.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.bu.uni.wroc.pl/uslugi-online-proxy>
- [4] *IBUK Libra* [online]. [Dostęp: 07.06.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://libra.ibuk.pl/>
- [5] *ICM – EBSCO. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 19.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://wbn.edu.pl/index-ebSCO.html>
- [6] *ICM – Elsevier. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 19.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://wbn.edu.pl/index-elsevier.html>
- [7] *ICM – Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 16.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#info>
- [8] *ICM – Nature i Science. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 18.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#nature>
- [9] *ICM – Scopus. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 18.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#scopus>
- [10] *ICM – Springer. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 18.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#springer>
- [11] *ICM – Springer. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 18.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#springer>
- [12] *ICM – Wiley. Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego* [online]. [Dostęp: 19.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#wb>
- [13] JOHNSON S. et. al., *Kształtowanie kolekcji e-zasobów: wytyczne dla bibliotek*, International Federation of Library Associations and Institutions 2012 [online]. [Dostęp: 15.05.2016], Dostępny w World Wide Web: <http://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/electronic-resource-guide-pl.pdf>
- [14] *Web of Science* [online]. [Dostęp: 19.05.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://wokinfo.com/media/pdf/wos-corecoll_qrc_pl.pdf

ANALYSIS OF RESOURCES, AVAILABILITY AND USE OF COMMERCIAL DATABASES
SUBSCRIBED BY UNIVERSITY OF WROCLAW
IN THE CONTEXT OF THEIR USEFULNESS FOR USER

In the article are presented and analyzed electronic resources subscribed by University of Wroclaw, in particular commercial electronic databases, which are a necessary complement to academic databases of digital resources. The authors present the use of electronic sources basing on usage statistics and the use of PROXY account. Analysing statistical data which indicate a steady increase in the use of such resources the authors are proving the necessity of subscribing these resources.

*bazy danych, bazy bibliograficzne,
biblioteka cyfrowa, katalog komputerowy, repozytorium,
uczelnie wyższe, biblioteki uczelniane,
elektroniczne źródła informacji*

Marta Natalia KORDAS

Politechnika Wrocławska

Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej

marta.natalia.kordas@pwr.edu.pl

ANALIZA BAZ DANYCH TWORZONYCH PRZEZ BIBLIOTEKI UCZELNIANE W POLSCE

Głównym celem pracy było poszerzenie wiedzy na temat baz danych tworzonych w bibliotekach wyższych uczelni w Polsce. Dane zaprezentowane w artykule zostały zebrane na podstawie przeglądu informacji zawartych na stronach domowych bibliotek. W celu zbudowania grupy badawczej poddano analizie zbiory elektroniczne 95 bibliotek. Placówki te podzielono na dziesięć kategorii według profilu uczelni, przy której funkcjonują na biblioteki uczelni artystycznych, technicznych, medycznych, rolniczych i przyrodniczych, wychowania fizycznego, ekonomicznych, pedagogicznych, wojskowych, teologicznych oraz uniwersytetów. Wyodrębniono 246 baz danych dostępnych online i wyznaczono ich najpopularniejsze kategorie. Zaprezentowano dane, które charakteryzują bazy pod względem wielkości, struktury, a także liczby użytkowników oraz zasięgu chronologicznego zawartych w nich treści. Wyszukano najczęstsze lokalizacje informacji o bazach na stronach domowych bibliotek. Wyłoniono najpopularniejsze oprogramowanie, zarówno komercyjne, jak i programy własne. Przedstawione w artykule dane mogą służyć jako uzupełnienie wiedzy niezbędnej w codziennej pracy bibliotekarzy, a także mieć bezpośredni wpływ na wzrost wykorzystania omawianych baz.

WSTĘP

Źródła informacji, stanowiące element warsztatu bibliotekarza, były często opisywane i analizowane. Literatura przedmiotu jest więc bogata i obejmuje zarówno trudne kwestie terminologiczne, jak historię i przegląd poszczególnych elementów wchodzących w skład tego szerokiego zagadnienia [5, 10, 11, 13]. Najprostsza definicja wskazuje, iż źródło informacji to: *materiał, z którego czerpane są informacje zaspoka-*

jające określone potrzeby informacyjne lub szerzej, że źródłem *mogą być dokumenty, osoby, instytucje* [10, s. 13]. Wraz z komputeryzacją czynności bibliotecznych nastąpiło rozszerzenie tradycyjnej formy źródeł informacji o dokumenty elektroniczne. Zmieniły się również metody udostępniania zasobów i informacji o nich [7, 14]. Bazy danych, które będą tematem artykułu to w podstawowym znaczeniu *uporządkowany zbiór informacji (danych) z określonej dziedziny lub tematyki, przeznaczony do wyszukiwania* [8, s. 27].

Licencjonowane elektroniczne źródła informacji udostępniane są w polskich bibliotekach wyższych uczelni publicznych w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki [15] oraz Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych [9]. Dodatkowo niektóre biblioteki podpisują we własnym zakresie umowy licencyjne z wydawcami w celu poszerzenia posiadanych pakietów. Pozyskane w ten sposób zbiory: serwisy, bazy danych, elektroniczne czasopisma i książki udostępniane są głównie poprzez strony domowe poszczególnych bibliotek.

Osobną grupę elektronicznych źródeł informacji stanowią bazy danych tworzone przez biblioteki wyższych uczelni publicznych w Polsce. Wyodrębnienie tej kolekcji oraz opisanie jej najważniejszych elementów jest celem niniejszej pracy. Analizie poddano elektroniczne źródła informacji 95 bibliotek¹ i wyodrębniono informacje o 246 bazach danych. Wykazano, iż w momencie badania bazy danych tworzone były przez 78 placówek, co stanowi 83%. Pozostała część, czyli 17% nie posiadała własnych baz. Uzyskanie kompletnych danych o bazach ułatwiło wyodrębnienie dziesięciu kategorii uczelni, przy których działają analizowane biblioteki (tab. 1).

Tabela 1. Biblioteki publicznych uczelni wyższych w Polsce

Lp.	Rodzaj bibliotek	Liczba bibliotek	Liczba bibliotek tworzących bazy danych
1	Biblioteki uczelni artystycznych	19	7
2	Biblioteki uczelni technicznych	18	16
3	Biblioteki uniwersyteckie	18	18
4	Biblioteki uczelni medycznych	11	11
5	Biblioteki uczelni rolniczych i przyrodniczych	6	5
6	Biblioteki uczelni wychowania fizycznego	6	6
7	Biblioteki uczelni ekonomicznych	5	5
8	Biblioteki uczelni pedagogicznych	5	4
9	Biblioteki uczelni wojskowych	4	4
10	Biblioteki uczelni teologicznych	3	2
Razem:		95	78

¹ Wykaz bibliotek państwowych uczelni wyższych w podziale na specjalizacje podano w Załączniku.

Największą grupą są biblioteki artystycznych uczelni wyższych. Zaliczono tutaj biblioteki trzech rodzajów uczelni: akademii sztuk pięknych, akademii teatralnych i filmowych oraz szkół muzycznych. Dwie kolejne grupy: biblioteki uniwersyteckie i uczelni technicznych – stanowią 19% wszystkich analizowanych placówek. Dość dużą grupą okazały się biblioteki uczelni medycznych – 11 bibliotek, co daje aż 12% wszystkich badanych instytucji. Kolejne dwie kategorie: uczelnie rolnicze i przyrodnicze oraz wychowania fizycznego posiadają po 6 bibliotek. Na uczelnie ekonomiczne i pedagogiczne przypadło po pięć bibliotek. Najmniej bibliotek zaliczono do kategorii uczelni wojskowych i teologicznych, odpowiednio cztery i dwie instytucje.

Należy w tym miejscu wspomnieć, iż liczba bibliotek w danej kategorii nie miała decydującego wpływu na liczbę tworzonych w jej ramach baz danych.

BAZY DANYCH TWORZONE W BIBLIOTEKACH UCZELNI WYŻSZYCH W POLSCE

BAZY DOROBKU NAUKOWEGO

Analiza elektronicznych źródeł informacji bibliotek uczelni wyższych ze szczególnym uwzględnieniem tworzonych przez nie baz danych wykazała, iż największą grupę stanowią bazy dorobku naukowego (tab. 2). Rejestrują one dorobek pracowników naukowych i nazywane są również bibliografiami publikacji pracowników [6]. Wyodrębniono aż 111 baz tworzonych w dziewięciu z dziesięciu kategoriach bibliotek (biblioteki uczelni teologicznych nie posiadają własnej bazy dorobku). Aż 27% wszystkich baz dorobku tworzonych jest w bibliotekach uczelni medycznych.

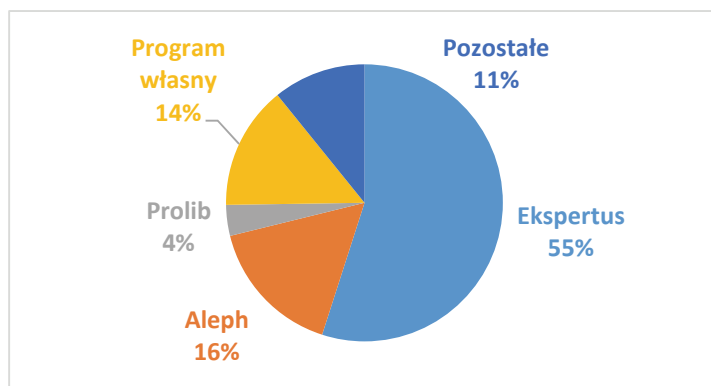
Tabela 2. Bazy w kategorii *Dorobek naukowy*

Lp.	Rodzaj bibliotek	Liczba baz w kategorii <i>Dorobek Naukowy</i>
1	Biblioteki uczelni medycznych	30
2	Biblioteki uniwersyteckie	24
3	Biblioteki uczelni wychowania fizycznego	22
4	Biblioteki uczelni technicznych	15
5	Biblioteki uczelni ekonomicznych	6
6	Biblioteki uczelni rolniczych i przyrodniczych	6
7	Biblioteki uczelni pedagogicznych	4
8	Biblioteki uczelni wojskowych	3
9	Biblioteki uczelni artystycznych	1
10	Biblioteki uczelni teologicznych	0
Razem:		111

Odszukanie informacji o tej grupie baz danych na stronach domowych bibliotek było w 24% przypadków dość trudne ponieważ wymagało dużej liczby „kliknięć”. W większości, bo w 76%, nie wymagało to więcej niż dwóch „kliknięć”. W drugiej grupie idealna sytuacja była w 23% przypadków, gdy baza dorobku posiadała własną zakładkę. Dość oczywiste było zlokalizowanie takiej informacji w zakładkach *Zasoby* (19%) oraz *Bazy danych* (16%). W pozostałych przypadkach (18%) umiejscowienie informacji nie było jednoznaczne.

W celu scharakteryzowania grupy baz dorobku naukowego starano się wyodrębnić pewne informacje dotyczące, m.in. daty powstania bazy, jej wielkości, struktury, liczby użytkowników czy zasięgu chronologicznego. Dane te nie były kompletne, ale wyraźnie wskazywały na pewne tendencje, dlatego część z nich warto podać.

Data utworzenia bazy dorobku naukowego była podana w 36 przypadkach (32%): 4 bazy utworzono w latach 1993–2000, kolejne 14 powstało w latach 2001–2010, najwięcej uruchomiono w latach 2011–2016. W 9 przypadkach podana była również informacja, iż wersja online jest kontynuacją wcześniejszej wersji drukowanej lub komputerowej. Warto wspomnieć o pierwszym programie komputerowym, opracowanym przez informatyków Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Od 1972 roku baza DONA działała w oparciu o autorski system komputerowy SINT-D. Ciekawe jest, iż dane zawarte w tej wersji zostały przekonwertowane do obecnej bazy DONA, opartej na systemie Aleph. Wzrost liczby baz dorobku naukowego jest związany z koniecznością rejestrowania dorobku pracowników Uczelni, przy której funkcjonuje biblioteka [1, 12]. Ułatwiają one proces przetwarzania, udostępniania i rozpowszechniania informacji niezbędnych do oceny jednostek naukowych, zdobywania funduszy czy podwyższania prestiżu Uczelni. Forma online bazy oraz nieograniczony dostęp do danych umożliwiły w 97% przypadkach przeglądanie bazy bez konieczności rejestrowania się, zaś w 70% dostęp był rozszerzony o dostęp do wskaźników bibliometrycznych, możliwość generowania raportów itp.

II. 1. Oprogramowanie użyte w kategorii *Dorobek naukowy*

Kolejnym elementem, który posłużył do zbadania baz dorobku było oprogramowanie, jakie zastosowano do ich tworzenia oraz prezentowania danych (il. 1). Niekwestionowanym liderem oprogramowania okazał się system Ekspertus firmy Splendor Systemy Informacyjne (55%). Zauważalny był udział systemu Aleph (16%) i Prolib (4%). Do kategorii *Pozostałe* (11%) zakwalifikowano oprogramowania, które samodzielnie nie stanowiły 3% wszystkich zastosowań. Ciekawą i dużą (14%) kategorią okazała się grupa baz danych, w których zastosowano własne programy stworzone na potrzeby danej instytucji.

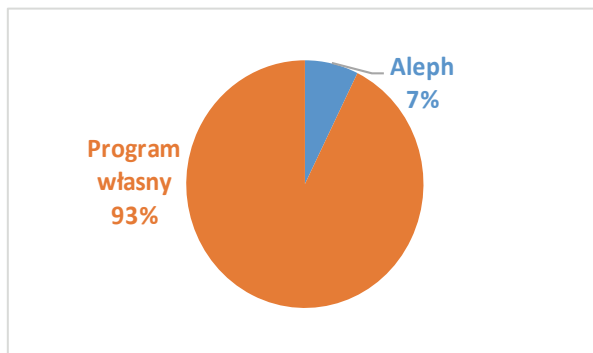
KATALOGI

Drugą pod względem wielkości grupą, która wyodrębniła się podczas analizy baz danych tworzonych przez biblioteki, okazała się grupa *Katalogi* (tab. 3). Zaliczono do niej 41 baz, z czego 88% stanowiły zeskanowane katalogi kartkowe zbiorów, pozostałe 12% to katalogi zbiorów specjalnych udostępniane w postaci baz bibliograficznych. Bazy katalogowe powstają w zaledwie 4 kategoriach bibliotek, przede wszystkim w bibliotekach uniwersyteckich (46% baz) i uczelni teologicznych (37%).

Tabela 3. Liczba baz w kategorii *Katalogi*

Lp.	Rodzaj bibliotek	Liczba baz w kategorii <i>Katalogi</i>
1	Biblioteki uniwersyteckie	19
2	Biblioteki uczelni teologicznych	15
3	Biblioteki uczelni artystycznych	4
4	Biblioteki uczelni technicznych	3
Razem:		41

Odnalezienie na stronach bibliotek informacji o bazach z tej kategorii było intuicyjne i sprowadziło się do trzech rodzajów lokalizacji: własna zakładka (59% baz), *E-źródła* (29%) oraz *Zasoby* (12%).

II. 2. Oprogramowanie użyte w kategorii *Katalogi*

Jednolitość tej grupy baz widoczna była również w kwestii zastosowanego systemu informatycznego (il. 2). Aż w 93% baz wykorzystano oprogramowanie własne stworzone specjalnie dla tej kategorii, a tylko w 7% przypadków użyto programu komercyjnego – Aleph.

BIBLIOGRAFIE SPECJALNE

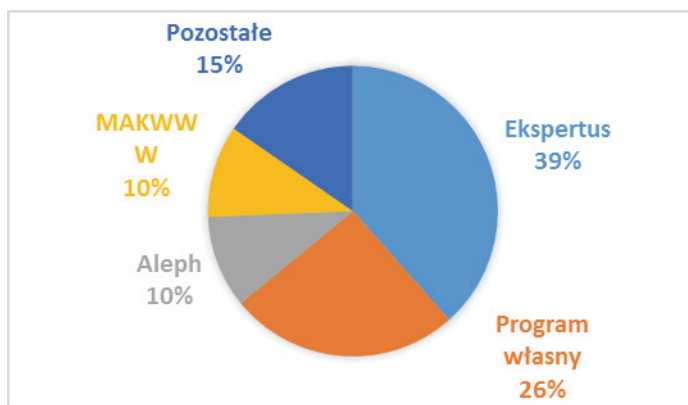
Do trzeciej grupy, wyodrębnionej ze względu na liczebność, zakwalifikowano 39 baz bibliograficznych (tab. 4). Była to najbardziej zróżnicowana pod względem zawartości kategoria baz tworzonych przez biblioteki – 28 z nich to bazy bibliografii specjalnych (stąd nazwa kategorii), 6 reprezentuje bibliografię przedmiotową, zaś 5 ostatnich – bibliografię dziedzinową. *Bazy Bibliografii Specjalnych* tworzone są przede wszystkim w bibliotekach uniwersyteckich – 28% wszystkich baz, bibliotekach uczelni wychowania fizycznego – 21% oraz bibliotekach uczelni ekonomicznych i technicznych, po 18% baz. Biblioteki uczelni rolniczych i przyrodniczych oraz teologicznych nie posiadają baz własnych w tej kategorii.

Tabela 4. Liczba baz w kategorii *Bibliografie specjalne*

Lp.	Rodzaj bibliotek	Liczba baz w kategorii <i>Bibliografie specjalne</i>
1	Biblioteki uniwersyteckie	11
2	Biblioteki uczelni wychowania fizycznego	8
3	Biblioteki uczelni ekonomicznych	7
4	Biblioteki uczelni technicznych	7
5	Biblioteki uczelni medycznych	2
6	Biblioteki uczelni wojskowych	2
7	Biblioteki uczelni artystycznych	1
8	Biblioteki uczelni pedagogicznych	1
9	Biblioteki uczelni rolniczych i przyrodniczych	0
10	Biblioteki uczelni teologicznych	0
Razem:		39

Wyszukiwanie informacji o bazach danych w tej kategorii było utrudnione. Głównym czynnikiem wpływającym na ten fakt było wspomiane duże zróżnicowanie tematyczne tych baz. Rozpiętość tematyczna widoczna była w nazwach, które często nie były oczywiste i nie sugerowały zawartości. Dodatkowo, aż w 48% przypadków, wyszukanie informacji wymagało więcej niż dwóch „kliknięć”, a dane były ukryte w mało oczywistych lokalizacjach. W pozostałych przypadkach, pomimo iż dotarcie do informacji wymagało maksimum dwóch „kliknięć”, proces ich odnalezienia nadal nie był łatwy. Problem stanowiło rozproszenie informacji o bazach na całej stronie danej biblioteki. Tylko 3 bazy posiadały własną zakładkę, pozostałe można było znaleźć, m.in. w zakładkach *Bazy danych* (6 baz) oraz *Bibliografia, Katalogi* lub *Zasoby* – po 3 bazy.

Podjęto także próbę wyszukania informacji, które wykazałyby różnorodność grupy *Bazy Bibliografii Specjalnych*. Niestety, pokaźna część informacji zamieszczanych na stronach bibliotek nie była kompletna. Jedyne w 18 przypadkach udało się ustalić datę powstania bazy. Wyraźnie zaznacza się tendencja rosnąca: w latach 1991–2000 powstały 4 bazy, w latach 2001–2010 – kolejnych 6, a w przedziale 2011–2016 aż 8 baz. Zasięg chronologiczny gromadzonych w bazie zbiorów udało się określić w 24 bazach: 7 z nich rejestruje materiały sprzed 1945 roku, w pozostałych 17 materiały pochodzą z okresu po 1945. W 13 bazach podano liczbę wprowadzonych rekordów: w 3 bazach nie ma ich więcej niż 10 tysięcy, 6 baz mieści się w przedziale 10–50 tysięcy rekordów, a 4 bazy mają ich ponad 50 tysięcy.

Il. 3. Oprogramowanie użyte w kategorii *Bibliografie specjalne*

Przegląd zastosowanego oprogramowania w grupie *Bazy Bibliografii Specjalnych* wykazał spore zróżnicowanie (il. 3). Istniejące na rynku oprogramowanie zastosowano w 74% baz, najczęściej korzystano z możliwości systemu Ekspertus (15 baz) oraz Aleph i MAKWW – po 4 bazy. Programy własne stworzono na potrzeby 10 baz.

BIBLIOTEKI CYFROWE I REPOZYTORIA

Następne dwa rodzaje baz, które wyraźnie wyodrębniły się podczas analizy stron bibliotek, to *Biblioteki cyfrowe* oraz *Repozytoria*. Uznano, że szczegółowe omawianie tych baz nie jest konieczne ze względu na istniejącą bardzo bogatą literaturę przedmiotu związaną z tą tematyką. Istnieją zarówno polskie, jak i zagraniczne opracowania poświęcone bibliotekom cyfrowym i repozytoriom. Są wśród nich publikacje opisujące zarówno zagadnienia ogólne, jak i traktujące szczegółowo o poszczególnych kolekcjach [2–4, 6, 8].

Warto wspomnieć, iż z wyodrębnionych 29 bibliotek cyfrowych aż 97% korzysta z oprogramowania DLibra. W przypadku 20 repozytoriów nie można wyróżnić szcze-

gólnie żadnego oprogramowania: DSpace użyto w 40% baz, zaś DLibra była wykorzystana w 35%. Odszukanie informacji o obu rodzajach baz było dość oczywiste, bo w 60% posiadały własną zakładkę. Data utworzenia w przypadku bibliotek cyfrowych podana była aż w 72% przypadków, natomiast wśród repozytoriów było to 45%.

BAZY RÓŻNE

Ostatnią kategorią baz danych tworzonych przez biblioteki uczelni wyższych jest grupa *Bazy różne* (tab. 5). Jest to mała, ale specyficzna kategoria zawierająca tylko 6 baz, których nie dało się przyporządkować do żadnej z wcześniej opisanych grup. Zaliczono tutaj, m.in. serwis tematyczny „Ekonomia online” tworzony w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz projekt Biblioteki Głównej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy „Pamięć Bydgoszczan – Archiwum Historii Mówionej”.

Tabela 5. Liczba baz w kategorii *Bazy różne*

Lp.	Rodzaj bibliotek	Liczba baz w kategorii <i>Różne</i>
1	Biblioteki uniwersyteckie	3
2	Biblioteki uczelni ekonomicznych	1
3	Biblioteki uczelni technicznych	1
4	Biblioteki uczelni wychowania fizycznego	1
Razem:		6

Bazy te tworzone są w czterech rodzajach bibliotek: 3 z nich w bibliotekach uniwersyteckich i po jednej w bibliotekach uczelni ekonomicznej, technicznej i wychowania fizycznego. Odszukanie informacji o tych bazach nie było trudne, znajdowały się w dość oczywistych miejscach na stronach internetowych: w dwóch przypadkach posiadały własną zakładkę, pozostałe lokalizacje to m.in. zakładki *E-źródła*, *Bazy danych* czy *Zasoby*. Przeglądanie zasobów baz danych w żadnym przypadku nie wymagało rejestracji. W przypadku jednej bazy użyto programu MAKWWW, w pozostałych 5 zastosowano program własny.

PODSUMOWANIE

Rezultaty przeglądu baz danych tworzonych przez biblioteki publicznych uczelni wyższych okazały się ciekawe i zaskakujące. Z wyodrębnionych 95 bibliotek w 10 kategoriach aż 83% tworzy własne bazy danych. W 6 kategoriach bibliotek wszystkie pla-

cówki tworzą bazy danych, w kolejnych 3 przynajmniej 89%. Najmniej baz powstaje w bibliotekach uczelni artystycznych – analiza 19 placówek wykazała, iż jedynie 7 z nich tworzy własne zbiory elektroniczne.

Zaskakująca okazała się liczba tworzonych baz – łącznie odnaleziono informacje o 246 działających bazach danych (z badania wyłączono 13 baz, których nie udało się uruchomić w trakcie analizy). Z wyliczeń wynika, iż najwyższą średnią liczbę baz przypadającą na jedną tworzącą bazy bibliotekę uzyskały biblioteki uczelni teologicznych – średnio 8,5 bazy na jedną bibliotekę. Następne miejsce zajmują biblioteki uczelni wychowania fizycznego, biblioteki uniwersyteckie i biblioteki uczelni medycznych, gdzie na jedną bibliotekę przypada odpowiednio 5,33; 4,33 i 2,43 bazy.

Wyodrębnione grupy baz doskonale potwierdzają tendencje panujące obecnie w bibliotekarstwie. Istotne jest wypełnianie tradycyjnej roli biblioteki naukowej z wykorzystaniem potencjału technologii informacyjnych i nowoczesnych narzędzi poprzez udostępnianie zbiorów i usług nie tylko w budynku instytucji, lokalnie na uczelni czy w innych ośrodkach naukowych w Polsce, ale również przez umieszczenie ich w sieci. Zaprezentowanie zbiorów w Internecie, dotarcie do użytkownika nowymi kanałami oraz nieograniczone rozpowszechnianie dorobku uczelni macierzystej to działania umożliwiające naukowcom z poszczególnych uczelni wyższych zaistnienie w ogólnoswiatowej nauce.

Rola tworzonych baz w komunikacji naukowej jest niezaprzeczalna. Bardzo istotne jest poprawienie sposobu ich prezentacji na stronach internetowych. Przy planowaniu stron, podejmowaniu decyzji o umieszczaniu elementów na witrynach bibliotecznych należy pamiętać, że bibliotekarz ze swoją wiedzą i wyczuciem inaczej szuka informacji, niż przeciętny użytkownik. Głównym odbiorcą strony i zawartych tam treści ma być student oraz pracownik naukowy uczelni. To przede wszystkim oni mają trafić do właściwego zasobu, a biorąc pod uwagę fakt, że tylko 34% omawianych baz danych posiada własną zakładkę, może to być znacznie utrudnione. Dodatkowo uciążliwe dla użytkowników stron może być ukrywanie informacji o bazach – wyszukanie 20% baz wymagało więcej niż dwóch „kliknięć”. Takie rozwiązania mogą zniechęcić nie tylko do korzystania ze strony biblioteki, ale również prowadzić do ograniczenia współpracy z biblioteką jako instytucją.

LITERATURA

- [1] *Bibliotekarstwo*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 1998.
- [2] COLLEEN C., *Recent developments in the design, construction, and evaluation of digital libraries: case studies*, Information Science Reference, Hershey 2013.
- [3] *Cyfrowy świat dokumentu: wydawnictwa, biblioteki, muzea, archiwa*, red. H. Hollender, Warszawa 2011.
- [4] *Digital Library Futures: user perspectives and institutional strategies*, red. I. Verheul, De Gruyter Saur, Berlin 2010.

- [5] *Informacja Naukowa. Rozwój, metody, organizacja*, red. Z. Żmigrodzki, Warszawa 2006.
- [6] NAHOTKO M., *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym: globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki*, Warszawa 2010.
- [7] NOWAK P., *Bibliometria, webometria*, Poznań 2008.
- [8] *Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych*, red. D. Gazička-Wójtowicz, Warszawa 2014.
- [9] Serwis Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych [online]. [Dostęp: 24.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pfsl.poznan.pl/>
- [10] *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, Warszawa 2002.
- [11] *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, red. M. Dembowska, Wrocław 1979.
- [12] SÓJKOWSKA I., BARAŃSKA-MALINOWSKA B., *Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie oceny jednostek naukowych*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 10, III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, red. H. Szarski, D. Dudziak, Wrocław 2011, s. 17–19.
- [13] TITTENBRUN K., *Prace nad słownictwem informacji naukowej*, [w:] *Informacja naukowa w Polsce. Tradycja i współczesność*, red. E. Ścibor, Olsztyn 1998, s. 237–249.
- [14] *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*, red. K. Migoń, M. Skalska-Zlat, Wrocław 2009.
- [15] *Zakres i zasady udostępniania zasobów licencyjnych Wirtualnej Biblioteki Nauki w roku 2016 oraz plan na rok 2017*. Serwis Wirtualna Biblioteka Nauki [online]. [Dostęp: 24.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html>
- [16] ZAWADZKA A., *Rejestracja dorobku pracowników uniwersytetów. Dotychczasowe dokonania i spojrzenie w przyszłość*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia 10, III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, red. H. Szarski, D. Dudziak, Wrocław 2011.

ANALYSIS OF THE DATABASES CREATED BY ACADEMIC LIBRARIES IN POLAND

The main aim was to broaden the knowledge of databases created in libraries of universities in Poland. The data presented in the article was gathered on the basis of a review of the information contained on the home pages of 95 libraries. These institutions are divided into ten categories according to the type of institution. Separated 246 databases available online and appointed their most popular categories. Databases were presented by size, structure, and the number of users and chronological range of the content. The most common locations of information databases on the home pages of libraries was search. It was select the most popular software, both commercial and own programs. The data in this paper may serve as a complement to the knowledge needed in everyday work of librarians, and also have a direct impact on increasing the use of these databases.

ZAŁĄCZNIK

WYKAZ BIBLIOTEK PAŃSTWOWYCH UCZELNI WYŻSZYCH W POLSCE W PODZIALE NA SPECJALIZACJE

BIBLIOTEKI UCZELNI ARTYSTYCZNYCH

1. Biblioteka Akademii Muzycznej w Bydgoszczy
2. Biblioteka Akademii Muzycznej w Gdańsku
3. Biblioteka Akademii Muzycznej w Katowicach
4. Biblioteka Akademii Muzycznej w Krakowie
5. Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku
6. Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach
7. Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi
8. Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu
9. Biblioteka Akademii Teatralnej w Warszawie
10. Biblioteka Główna Akademii Muzycznej w Poznaniu
11. Biblioteka Główna Akademii Muzycznej we Wrocławiu
12. Biblioteka Główna Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie
13. Biblioteka Główna Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie
14. Biblioteka Główna Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu
15. Biblioteka Główna Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina
16. Biblioteka i Fonoteka Akademii Muzycznej w Łodzi
17. Biblioteka i Ośrodek Informacji Filmowej PWSFTviF w Łodzi
18. Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej w Krakowie

BIBLIOTEKI UCZELNI EKONOMICZNYCH

1. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach
2. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
3. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
4. Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
5. Biblioteka SGH

BIBLIOTEKI UCZELNI MEDYCZNYCH

1. Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
2. Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
3. Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku
4. Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
5. Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu
6. Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego
7. Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Medicum
8. Biblioteka Medyczna Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy

9. Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach
10. Biblioteka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu
11. Centrum Informacyjno-Biblioteczne Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

BIBLIOTEKI UCZELNI PEDAGOGICZNYCH

1. Biblioteka Główna Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
2. Biblioteka Główna APS
3. Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
4. Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach
5. Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej w Słupsku

BIBLIOTEKI UCZELNI ROLNICZYCH I PRZYRODNICZYCH

1. Biblioteka Główna i Centrum Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
2. Biblioteka Główna Regionalny Ośrodek Rolniczej Informacji Naukowej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie
3. Biblioteka Główna Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
4. Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu
5. Biblioteka Główna Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie
6. Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy

BIBLIOTEKI UCZELNI TECHNICZNYCH

1. Biblioteka Akademicka Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej
2. Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie
3. Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej
4. Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej
5. Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej
6. Biblioteka Główna Politechniki Opolskiej
7. Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach
8. Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
9. Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu
10. Biblioteka Główna Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie
11. Biblioteka Politechniki Rzeszowskiej
12. Biblioteka Politechniki Białostockiej
13. Biblioteka Politechniki Koszalińskiej
14. Biblioteka Politechniki Krakowskiej
15. Biblioteka Politechniki Lubelskiej
16. Biblioteka Politechniki Łódzkiej
17. Biblioteka Politechniki Poznańskiej
18. Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej

BIBLIOTEKI UCZELNI TEOLOGICZNYCH

1. Biblioteka Główna Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie
2. Biblioteka Główna Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie
3. Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE

1. Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego
2. Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego
3. Biblioteka Jagiellońska
4. Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
5. Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku
6. Biblioteka Uniwersytecka w Kielcach
7. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
8. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu
9. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
10. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
11. Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego
12. Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie
13. Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
14. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego
15. Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
16. Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego
17. Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego
18. Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach

BIBLIOTEKI UCZELNI WOJSKOWYCH

1. Biblioteka Główna AMW
2. Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej
3. Biblioteka Główna WSOSP
4. Biblioteka WSOWL

BIBLIOTEKI UCZELNI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

1. Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach
2. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku
3. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie
4. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu
5. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie
6. Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

Agnieszka WÓJCIK
Politechnika Wrocławska
Centrum Wiedzy i Informacji Naukowo-Technicznej
agnieszka.wojcik@pwr.edu.pl

10 LAT KONSORCJUM DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

W grudniu 2006 roku dziesięć wrocławskich uczelni wyższych oraz Zakład Narodowy im. Ossolińskich podpisało umowę powołującą do życia Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, umożliwiającą współpracę bibliotek w zakresie digitalizacji oraz cyfrowego udostępniania zbiorów bibliotecznych. W artykule podsumowano dziesięć lat działalności DBC, omówiono organizację pracy oraz nakreślono plany na przyszłość.

Za pierwszą bibliotekę cyfrową na świecie uznaje się Projekt Gutenberg, którego początki datowane są na lata 70. XX wieku. W Polsce działania nad utworzeniem kolekcji cyfrowych zasobów zainicjowane zostały dopiero na przełomie XX i XXI wieku. Na Politechnice Wrocławskiej prace rozpoczęły się w 2002 roku. Ich początkowym efektem był wykaz książek dostępnych w pełnym tekście zamieszczony w kwietniu 2004 roku na stronie internetowej Biblioteki Głównej i OINT. Były to zarówno materiały współczesne, wydane przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Wrocławskiej, jak i zdigitalizowane tytuły, pochodzące z zasobów bibliotecznych, tytuły, do których wygasły już prawa autorskie majątkowe.

Kilka miesięcy później, w listopadzie 2004 roku, przeniesiono je do Biblioteki Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej (BC PWr), która jako druga w Polsce została uruchomiona na platformie dLibra [2, s. 174]. Oprogramowanie to tworzone jest od 1999 roku przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (PCSS), przy współpracy z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych, a pionierskim serwisem była Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa [1]. Obecnie jest ona najpopularniejszym w Polsce systemem dedykowanym do budowy bibliotek cyfrowych i wraz z innymi produktami PCSS-u – dArceo (długoterminowe przechowywanie), dLab (zarządzanie procesem

digitalizacji), dMuseion (muzea cyfrowe) tworzy kompleksowy pakiet DInGO, pomocny w procesach związanych z digitalizacją i udostępnianiem zasobów przez instytucje kulturalne i naukowe [3].

W 2005 roku BC PWr została przeniesiona na serwer znajdujący się we Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym (WCSS) i przekształcona w Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (DBC), której głównym inicjatorem, obok Politechniki Wrocławskiej, był Zakład Narodowy im. Ossolińskich [2, s. 178]. Tym samym zmieniła się ona z instytucjonalnej biblioteki cyfrowej na regionalną (o charakterze naukowym). 20 grudnia 2006 roku nastąpiło uroczyste podpisanie umowy, które zapoczątkowało istnienie Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, do którego przystąpiło jedenaście wrocławskich instytucji:

- Akademia Ekonomiczna (obecnie: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu),
- Akademia Medyczna (obecnie: Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu),
- Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu,
- Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu,
- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu,
- Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. L. Solskiego w Krakowie. Filia we Wrocławiu,
- Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu,
- Politechnika Wroclawska,
- Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
- Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. generała Tadeusza Kościuszki,
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Utworzona została Rada Konsorcjum, na czele której stanął ówczesny dyrektor Biblioteki Głównej i OINT – dr inż. Henryk Szarski. W ciągu następnych dziesięciu lat przyjęto do Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej kolejnych jedenastu partycypantów:

- Kolegium Karkonoskie (obecnie: Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze) (2007 r.),
- Politechnikę Opolską (2007 r.),
- Dolnośląską Bibliotekę Pedagogiczną (2007 r.),
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu (2007 r.),
- Państwową Wyższą Szkołę Zawodową im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu (2008 r.),
- Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Nysie (2010 r.),
- Państwową Wyższą Szkołę Zawodową im. Witelona w Legnicy (2010 r.),
- Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Głogowie (2011 r.),
- Państwową Medyczną Wyższą Szkołę Zawodową w Opolu (2012 r.),
- Operę Wrocławską (2013 r.),
- Ewangelikalną Wyższą Szkołę Teologiczną we Wrocławiu (2015 r.).

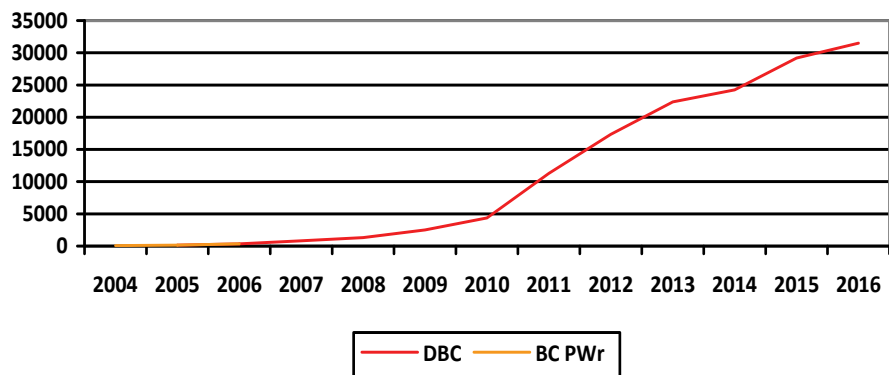
Na stronie DBC każda z instytucji ma możliwość zamieszczania swoich zasobów elektronicznych we własnej osobnej kolekcji, w dowolnej liczbie podkolekcji, w zależności od własnych potrzeb. Ponadto Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa jest otwarta na współpracę z innymi podmiotami czy osobami, nienależącymi do Konsorcjum. Dla nich utworzona została dodatkowa kolekcja – „Środowisko Akademickie”, w której można odnaleźć materiały m.in. Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich.

Według umowy konsorcyjnej koordynatorem reprezentującym Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową jest Politechnika Wrocławska, której powierzono także szereg funkcji, do których należą:

- organizacja szkoleń dla pracowników instytucji będących w konsorcjum, zarówno z zakresu oprogramowania dLibra, jak i digitalizacji zbiorów (pierwsze szkolenia dla ponad 20 osób odbyły się na początku 2007 roku),
- organizacja spotkań Rady Konsorcjum i Redaktorów,
- digitalizacja i udostępnianie publikacji instytucji nieposiadających własnego zaplecza technologicznego i/lub redaktorów,
- nadzór merytoryczny i jakościowy nad publikacjami oraz opisami metadanych,
- administracja systemem dLibra przy współpracy z Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym,
- kontakty z użytkownikami, redaktorami, twórcami oprogramowania (PCSS) i innymi,
- promocja Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej,
- działania nad rozwojem i modernizacją platformy,
- inne.

Wraz z przekształceniem się Biblioteki Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej w Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową rozszerzył się zakres i zwiększyła ilość zasobów umieszczanych na platformie. Można je umownie podzielić na współczesne, na których opublikowanie potrzebna jest zgoda właściciela praw autorskich. Wśród nich można odnaleźć m.in. książki, skrypty, podręczniki, czasopisma, rozprawy doktorskie, materiały konferencyjne, artykuły. Najczęściej są to publikacje *born digital*, które udostępniane są na stronie DBC w plikach PDF. Drugim typem zasobów są materiały z domeny publicznej, a więc takie, do których wygasły już prawa autorskie majątkowe, gdyż minęło 70 lat od śmierci autora. Wśród nich znaleźć można m.in. rękopisy, stare druki, XIX i XX-wieczne czasopisma, monografie, albumy i inne zbiory należące do dziedzictwa kulturalnego i regionalnego. Publikacje te są skanowane samodzielnie przez instytucje posiadające pracownie digitalizacji bądź przez firmy zewnętrzne. Następnie umieszczane są w DBC w formacie DjVu, powszechnym w Polsce dla tego typu zasobów.

W listopadzie 2004 roku, na samym początku funkcjonowania Biblioteki Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej, udostępniono użytkownikom 38 publikacji. W grudniu 2006 roku Konsorcjum DBC rozpoczęło działalność z 355 obiektami elektronicznymi, których liczba obecnie, w 2016 roku, wzrosła do ponad 30 tysięcy.

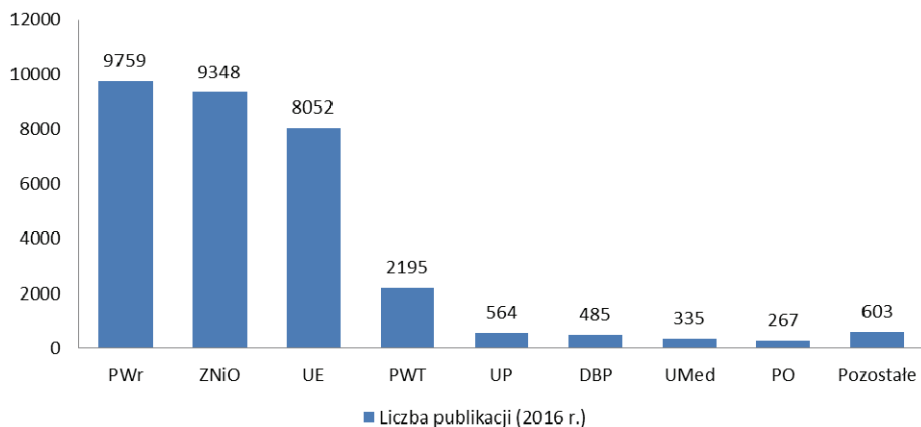

Il. 1. Liczba publikacji w latach 2004–2016

Instytucje tworzące Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową różnią się od siebie, często znacząco, wielkością i organizacją pracy. Można je podzielić na dwa typy:

- większe jednostki, samodzielnie skanujące posiadany księgozbiór, zatrudniające przeszkolonych pracowników – redaktorów DBC,
- mniejsze jednostki, zlecające digitalizację i/lub udostępnianie publikacji koordynatorowi – Politechnice Wrocławskiej.

Różnorodny jest również ilościowy udział bibliotek w zasobach DBC. Publikacje trzech instytucji – Politechniki Wrocławskiej, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich oraz Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu stanowią ponad 85% całości zbiorów.

Il. 2. Liczba publikacji w DBC w 2016 roku

Kolekcje instytucji możemy podzielić umownie na trzy typy:

- zawierające jedynie publikacje zdigitalizowane, pochodzące z domeny publicznej (np. Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu),

- zawierające zarówno publikacje z domeny publicznej, jak i współczesne (np. Politechniki Wrocławskiej, Papieskiego Wydziału Teologicznego),

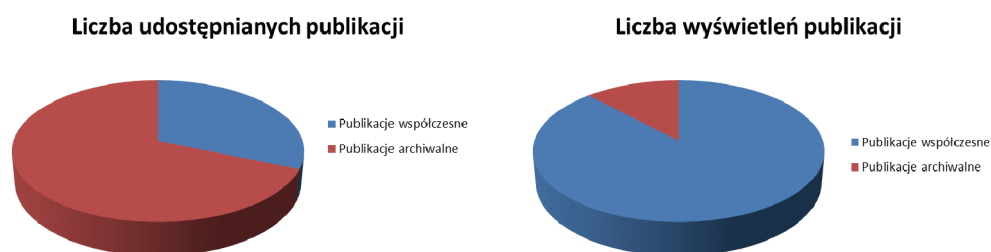
- zawierające jedynie publikacje współczesne, do których potrzebna jest zgoda właściciela praw autorskich (np. Karkonoskiej Państwowej Szkoły Wyższej, Państwowej Medycznej Wyższej Szkoły Zawodowej w Opolu).

Materiały udostępniane przez Politechnikę Wrocławską to zarówno publikacje współczesne – rozprawy doktorskie, czasopisma open access, książki wydane przez uczelnianą Oficynę Wydawniczą bądź samodzielnie przez pracowników Uczelni, a także pokaźny zbiór materiałów należących do domeny publicznej. Wśród nich można odnaleźć m.in. XIX i XX-wieczne naukowe periodyki, starodruki, książki naukowe z różnych dziedzin techniki, materiały bibliologiczne i regionalne. Zbiory te pochodzą w większości z zasobów dawnej Technische Hochschule Breslau. Digitalizacja tych materiałów była początkowo częściowo zlecona firmie zewnętrznej, a obecnie, dzięki zakupowi profesjonalnego sprzętu, odbywa się w Pracowni Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, zlokalizowanej w strukturze Centrum Wiedzy i Informatyki Naukowo-Technicznej. W kolekcji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich odnaleźć można cenne rękopisy, starodruki lwowskie oraz wrocławskie, pochodzące nawet z XII wieku, a także jeden z najcenniejszych zabytków kultury polskiej – autograf „Pana Tadeusza” Adama Mickiewicza. Systematyczne powiększanie tych zasobów było możliwe dzięki pozyskiwaniu funduszy m.in. z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W ciągu ostatnich czterech lat bardzo znacząco powiększyła się kolekcja Uniwersytetu Ekonomicznego. Dzięki współpracy Biblioteki i Wydawnictwa, zamieszczane są artykuły z 15 czasopism wydawanych na tej uczelni. Kolekcje pozostałych instytucji należących do Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej również zawierają wiele cennych i wartościowych materiałów pochodzących z różnych dziedzin nauk, bądź dziedzictwa kulturalnego.

Rosnąca z roku na rok ilość zbiorów przekłada się na systematyczny wzrost użytkowników korzystających z materiałów zamieszczonych w DBC. W 2015 roku zannotowano ponad 300 tys. unikalnych wizyt, z których około 85% pochodziła z terenu Polski, 5% z Niemiec, pozostałe z innych krajów, głównie europejskich i USA. Większość udostępnianych na platformie DBC pozycji to zdigitalizowane publikacje archiwalne z domeny publicznej (ok. 70%), jednak to materiały współczesne cieszą się znacznie większą popularnością wśród użytkowników.

Wzrost liczby instytucji i redaktorów umieszczających coraz więcej różnorodnych publikacji stworzył potrzebę wypracowania jednolitego opisu metadaneowego dla materiałów umieszczanych w DBC. Od samego początku funkcjonowania biblioteki cyfrowej wykorzystywany jest schemat Dublin Core, używany do opisu publikacji elektronicznych. Redaktorzy DBC, podczas tworzenia metadanych, początkowo wzorowali się na tradycyjnym formacie MARC 21 wzbogacanym o dodatkowe elementy [4]. Jednocześnie trwały prace nad ujednoczeniem opisu, czego efektem była przygotowana na początku 2008 roku *Instrukcja tworzenia opisu metadaneowego*

w formacie *Dublin Core Metadata Element Set* w Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, zawierająca wskazówki wypełniania czternastu pól atrybutów, które wykorzystywane są w DBC. Obecnie planowane jest dodanie nowych pól metadanych, dzięki którym opis publikacji będzie bardziej precyzyjny i przyjazny użytkownikowi. Co za tym idzie, również instrukcja tworzenia opisów wymagać będzie dostosowania i odświeżenia.

Il. 3. Liczba udostępnianych publikacji i ich wyświetleń w DBC w 2016 roku

Od początku istnienia Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (a także wcześniej), jednym z jej głównych celów jest zapewnienie powszechnego i nieograniczonego dostępu do zbiorów naukowo-dydaktycznych, kulturalnych i regionalnych. Dlatego też materiały są w niej dostępne zgodnie z ideą open access – 24 godziny na dobę, z każdego miejsca na świecie, bez konieczności rejestracji czy opłat. Jedynie w latach 2012–2015 część artykułów z czasopisma „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” dostępna była tylko na terenie Biblioteki Głównej UE we Wrocławiu. Ponadto prawie wszystkie publikacje w DBC dostępne są w pełnym tekście – niewielka część rozpraw doktorskich z kolekcji Uniwersytetu Przyrodniczego zawiera streszczenia prac. Dodatkowo w pokaźnej części zdigitalizowanych materiałów zastosowano OCR, czyli optyczne rozpoznawanie tekstu, które nakłada warstwę tekstową na obraz strony. Dzięki niej treść dokumentu jest przeszukiwalna zarówno w samym pliku elektronicznym, jak i za pomocą wyszukiwarek – zarówno tej udostępnionej w serwisie DBC, czy popularnych, internetowych, jak np. Google.

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa uczestniczy w kilku projektach skupiających platformy udostępniające zasoby dziedzictwa naukowego i kulturalnego. Jej zasoby widoczne są na serwisie FBC (Federacji Bibliotek Cyfrowych), czyli multiwyszukiwarce, gromadzącej metadane polskich cyfrowych bibliotek, muzeów i repozytoriów. Za jej pośrednictwem dane DBC przesyłane są również do Europeany, Europejskiej Biblioteki Cyfrowej, która udostępnia elektroniczne zasoby z całego kontynentu. Ponadto DBC uczestniczy także w pomniejszych projektach – Wirtualnej Bibliotece Europy Wschodniej ViFaOst, europejskim repozytorium rozpraw doktorskich DART-Europe E-theses Portal oraz bibliotece cyfrowej rękopisów Manuscriptorium. Ponadto pracownicy bibliotek – redaktorzy DBC regularnie uczestniczą w konferencjach i innych

impreszach dotyczących zagadnień związanych z ideą open access, digitalizacją itp., zarówno jako uczestnicy, jak i organizatorzy bądź współorganizatorzy.

DBC, podobnie jak większość bibliotek cyfrowych w Polsce, korzysta z oprogramowania dLibra, obecnie wersji 5.8.3. Od kilku lat jego twórca, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, pracuje nad kolejną odsłoną – szóstą, która ma przynieść znaczące zmiany w funkcjonalności usadowionych na niej serwisów. Wraz z implementacją tej długo oczekiwanej wersji planowany jest szereg modyfikacji, które wpłyną, m.in. na jakość wyszukiwania i prezentowania zasobów bibliotek cyfrowych, korzystających z tego systemu. Rozwiązany ma być m.in. problem z publikacjami w formacie DjVu, które mają być wyświetlane w postaci plików JPG. Aktualnie na serwerze DBC zaimplementowana jest specjalna wtyczka, dzięki której materiały otwierają się bez konieczności instalowania dodatkowych aplikacji w przeglądarkach wspierających HTML5. Obecnie jej funkcjonalność ogranicza się do przeglądania graficznych obrazów publikacji, bez warstwy tekstowej, opcji obracania, drukowania itd. Kolejnym oczekiwanym rozwiązaniem jest możliwość odczytu i pobierania publikacji w różnych popularnych formatach na urządzeniach przenośnych – epub, mobi itp. Ponadto planowane są znaczące zmiany wyglądu samej strony internetowej i sposobu prezentowania treści – odświeżenie interfejsu, nowoczesny, modułowy układ, pozwalający na intuicyjne i wygodne poruszanie się po serwisie, dodanie kolekcji tematycznych (obok kolekcji instytucji). Ważnym aspektem będzie także dodanie do biblioteki cyfrowej usprawnień dla osób niepełnosprawnych, np. audiodeskrypcji dla osób niewidomych i niedowidzących.

Przez dziesięć lat istnienia Konsorcjum, baza Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej była systematycznie uzupełniana kolejnymi publikacjami, cennymi i wartościowymi książkami, czasopismami itp. Oprócz kontynuacji dotychczasowych działań w planach jest rozwijanie zasobów serwisu o zdigitalizowane obiekty przestrzenne. Dzięki możliwościom, jakie dają skaner 3D i fotografia 360°, będzie można zeskanować lub sfotografować różne trójwymiarowe przedmioty o charakterze naukowym, dydaktycznym, kulturalnym czy regionalnym. Od pewnego czasu prowadzone są starania o pozyskanie dodatkowych funduszy z kilku różnych projektów na rozwijanie działalności DBC. Zdobycie takiego wsparcia sprawi, że będzie można realizować szeroko zakrojone plany, dzięki którym będzie możliwe dotarcie do jeszcze większej grupy odbiorców.

LITERATURA

- [1] GÓRNY M., *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa*, Pionier Magazine, 2009, 3(04) [online]. [Dostęp: 18.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: http://www.pionier.net.pl/magazine/pl/artykuly/1039/Wielkopolska_Biblioteka_Cyfrowa.html
- [2] ROHLER R., FIGACZ P., BRONOWICKA J., *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa ponad granicami*, [w:] *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych* [online]. [Dostęp: 18.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/publication/2172>

- [3] *Strona domowa systemów dArceo, dLab, dLibra oraz dMuseion* [online]. [Dostęp: 18.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://dingo.psnc.pl>
- [4] WAŁEK A., PINKAWA P., ROHLER R., *Użytkownik biblioteki wśród wirtualnych regałów – zasoby Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej: tematyka, dostęp, funkcjonalność*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych* [online]. [Dostęp: 18.07.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cbib.pl/publikacje/matkonf/mat20/walek.php>

10 YEARS OF LOWER SILESIA DIGITAL LIBRARY CONSORTIUM

In December 2006, ten Wrocław's universities and Ossoliński National Institute signed an agreement setting up Lower Silesian Digital Library Consortium, which allows cooperation of libraries in the digitization and sharing their collections. The article summarizes ten years of activity LSDL, presents organization of work and plans for the future.

SPONSORZY

Aleph
Polska

INFORMATION SERVICES

ELSEVIER

